

48

DOSSIERS BARCELONA ASSOCIACIONS

Diversitat cultural i globalització:
nous reptes per al moviment
associatiu

Diversitat cultural i globalització: nous reptes per al moviment associatiu

Jordi Pascual i Elena Rovira (coordinadors)

Fundació Desenvolupament Comunitari

Coordinació
TORRE JUSSANA

Disseny gràfic, Filmació, impressió,
encuadernació, imatge i producció editorial:
AJUNTAMENT DE BARCELONA

Maquetació: FUNDACIÓ TAM-TAM

D.L.:

Abril de 2008

Imprès en paper ecològic

PRESENTACIÓ

El dossier número 48 que ara us presentem, fa un recull d'alguns dels reptes que viu la nostra ciutat i el nostre país: la globalització, la diversitat cultural i la convivència. Tots ells ens mouen a fer una reflexió conjunta i a extreure'n conclusions estratègiques per a la participació del món associatiu en el futur de Barcelona.

El món associatiu no és estrany a l'evolució de la nostra societat. Ans al contrari, és part activa a l'hora de donar resposta als interrogants que desperten tots aquests processos que estem vivint. La idea de corresponsabilitat pren més força dins d'aquest escenari, on Barcelona es fa i s'entén com un projecte col·lectiu i volgutament compartit.

**reptes que viu la nostra
ciutat i el nostre país:
la globalització, la diversitat
cultural i la convivència**

Us convido a llegir aquesta publicació. Les reflexions i experiències que hi trobareu podríem traslladar-les molt fàcilment als canvis que s'estan produint al moviment associatiu. Us encoratjo a participar activament en aquesta transformació de les relacions que està tenint lloc a Barcelona i on, sens dubte, teniu un paper molt rellevant.

Jordi Hereu i Boher
Alcalde de Barcelona

ÍNDEX

Introducció	7
1. Associacionisme en un món globalitzat, per Josep Maria Navarro	9
2. Associacionisme comercial, un mitjà de cohesió social i de cooperació intercultural, per Mercè Zegrí i Enrique Vidaurrázaga.	25
3. Diversitat religiosa i convivència intercultural, o com començar a perdre la por a les mesquites, per Jordi Pascual	43
4. L'Associació de Reis i Reines Llatines a Catalunya. Un repte per a tothom, per Doris Boira, Genisa Prats, Máximo Rodríguez i Elizabeth Uribe.	67
5. Noves eines per a la gestió comunitària de la diversitat cultural: els plans de ciutadania, per Marta Domènech i Jordi Pascual.	87
6. Globalització i tercer sector: xarxes internacionals i moviments socials transnacionals, per Gianni Orsini i Elena Rovira	101
Síntesi i recomanacions	127

INTRODUCCIÓ

La nostra ciutat, el nostre país, es troben immersos en dinàmiques socials que tenen a veure amb processos d'escala global. Cada cop més, la interdependència entre societats d'aquí i d'arreu del món és més gran. En aquest marc de globalització, la diversitat cultural que emergeix a cadascun dels nostres barris i pobles, esdevé una de les manifestacions més visibles i indefugibles, perquè ens interpel·la amb la irrupció de noves mirades i de noves formes de vida, que ens obliguen a tots plegats a repensar la convivència, les identitats... en definitiva, a repensar-nos a nosaltres mateixos. El moviment associatiu no és aliè a aquests processos de globalització i diversificació; podríem dir, que n'és un actor privilegiat, perquè és en el seu si on s'esdevenen aquests canvis.

Les associacions han de respondre avui, doncs, a nous reptes. Els que planteja, d'una banda, la nova diversitat cultural, que implica compatibilitzar reconeixement de la diferència i cohesió social, i els que provenen del que s'ha anomenat la glocalització –perquè el global és present en el local.

L'objectiu de la present publicació és aportar elements per plantejar i respondre millor a aquests reptes. Es tracta, per un costat, de posar damunt la taula tot un seguit de debats i d'interrogants que desperta la creixent globalització i diversitat cultural a la nostra societat; i, per un altre, de donar a conèixer recursos (serveis, programes, experiències, referents...) que poden servir a les entitats per afrontar els esmentats reptes. I tot això, partint de la perspectiva que dóna la investigació i la intervenció en àmbits emergents com ara la immigració i el comerç, els moviments juvenils transnacionals, la convivència en el marc de la nova diversitat religiosa, o bé la gestió directa de plans de ciutadania.

Tots aquests temes són tractats des de la perspectiva teoricopràctica de persones que formen part de l'equip tècnic de la Fundació Desenvolupament Comunitari (FDC). Pensem que 15 anys de trajectòria en el camp de la recerca aplicada i la intervenció en els àmbits de la interculturalitat, el tercer sector i el desenvolupament local avalen els punts de vista que trobareu desenvolupats en els diferents capítols.

En concret, en el primer capítol, Josep Maria Navarro fa una contextualització de les principals característiques de les societats europees que són pol d'atracció per a la immigració del que s'ha anomenat Sud i una reflexió general sobre la participació de la població nouvinguda en el moviment associatiu local. Els tres articles que vénen a continuació aborden tres àmbits específics del món associatiu. Així, en el capítol 2, dos membres de l'equip de mediació comunitària de la FDC, Mercè Zegrí i Enrique Vidaurrázaga, s'ocupen de l'articulació del comerç estranger amb les associacions de comerciants i de l'oportunitat que significa la seva inclusió com a element de dinamització del petit comerç als barris i alhora com a element de cohesió social. En el capítol 3, s'analitza el camp de les associacions religioses per destriar el tractament de la diversitat religiosa des de l'administració local i el teixit associatiu, dels conflictes de convivència que sovint han acompanyat la implantació d'una comunitat musulmana en alguns barris de les nostres ciutats. El quart capítol aborda –per tancar aquest bloc d'àmbits associatius específics– l'experiència de constitució en associació dels Latin Kings a Barcelona i la seva incorporació al teixit associatiu de la mà dels serveis juvenils de la ciutat. De nou, és un equip de professionals que han intervingut en aquest procés –Doris Boira, Genisa Prats, Máximo Rodríguez i Elizabeth Uribe– qui ens en porta el testimoni, en aquest cas com a integrants del Servei de Mediació Intercultural BCN-Media, que forma part de l'Àrea d'Acció Social i Ciutadania de l'Ajuntament de Barcelona.

Ja en un pla més metodològic, Marta Domènech i Jordi Pascual, que han participat en la gestió de diversos plans d'acollida de la població immigrada, presenten tot un seguit de recursos a l'abast d'ajuntaments i entitats per poder tractar la diversitat cultural en l'escala local. Tot i que s'esmenten diverses metodologies –plans comunitaris, plans educatius d'entorn...– l'article se centra, sobretot, en els plans de ciutadania.

Finalment, el capítol sobre globalització i tercer sector, que signen Gianni Orsini i Elena Rovira, membres de l'àrea internacional de la Fundació Desenvolupament Comunitari, presenta els canvis a nivell mundial que afecten el món associatiu local, no tan sols com a condicionants als quals les entitats han d'adaptar-se, sinó també com a oportunitats per actuar i influir a una escala més àmplia.

Hi ha tres debats principals que travessen tots els articles, el desenvolupament dels quals trobareu resumit en la síntesi final, i que es poden plantejar en forma de tres interrogants:

Quin model d'integració de la diversitat cultural volem per a la nostra ciutat?

Incorporació individual i/o incorporació col·lectiva de la població nouvinguda al món associatiu?

Com articulem associacions i comunitats?

Us invitem, doncs, a plantejar-vos, amb el suport i l'esperonament dels articles que aquí us oferim, aquests debats en el si de les vostres entitats i àmbits d'actuació.

1. ASSOCIACIONISME EN UN MÓN GLOBALITZAT¹

Josep Maria Navarro Cantero

Credencials de l'autor

Josep Ma. Navarro Cantero, llicenciat en Geografia i Història General; antropòleg social; vice-president del Patronat de la Fundació Desenvolupament Comunitari; coordinador de l'equip de mediació comunitària i de cooperació internacional en l'esmentada fundació; professor associat a l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona; president de l'associació SODEPAU.

Presentació de l'article

Aquest article introdueix aquest dossier a partir d'una presentació dels trets més característics i significatius de les societats europees i occidentals del segle XXI, per passar, tot seguit, a plantejar unes reflexions i unes hipòtesis amb relació a la participació i implicació dels «nous veïns i veïnes», arribats a Catalunya en els darrers 10 anys, en el teixit associatiu barceloní i català. Proposa respostes, dubtes, i tracta d'explicar i també de buscar la manera d'enfortir aquest teixit associatiu.

És una qüestió de sentit comú, per parlar de qualsevol tema social, o millor, per parlar de qualsevol aspecte de l'acció civilitzadora² de l'espècie humana en les seves diferents etapes històriques, buscar una contextualització, establir el marc en què es desenvolupen les diferents accions i elaboracions humanes.

Reflexionar sobre l'associacionisme al segle XXI en una Barcelona global i cosmopolita, i a la vegada plantejar en un article els reptes que suposen per al teixit social urbà les noves migracions i moviments humans procedents dels diferents continents (Àfrica, Àsia o Amèrica del Sud), ens permet fer referència a les diferents transformacions i canvis que s'han succeït en el nostre món més immediat i més llunyà en els darrers, si més no, 50 anys.

Semblaria, molts cops, que quan fem referència a allò que té relació amb els moviments humans, amb les migracions, no calen més explicacions, ja que el fet migratori, la immigració, seria una categoria que s'explicaria per ella mateixa; quelcom atemporal, quelcom ahistòric, fora del marc de la dialèctica social³. **De fet, tot allò que té a veure amb les migracions, amb uns éssers anomenats «immigrants», ha patit en els darrers dos decennis un procés de construcció ideològica responsable de la «culturització» d'aquesta categoria, i del seu aïllament en tant que fenomen humà, sense relació amb altres esdeveniments socials, culturals, polítics i econòmics, poc menys que una categoria fora d'òrbita, sense gravitació terrenal. Lògicament parlem de com aquesta**

---

1 MÓN globalitzat és un concepte que es fa servir per descriure les societats actuals, societats interrelacionades i «obertes» a partir dels mitjans de comunicació, de les relacions comercials, i de les possibilitats que proporcionen els viatges i els moviments humans. També, denominarem així a una etapa de la història social i política en què viuen les societats humanes del planeta terra, a les darreries del segle XX i principis del XXI.

2 Acció «civilitzadora» és tota acció humana de transformació de la naturalesa i per tant de construcció de cultura; i cultura són les nostres institucions, les associacions, la manera com mengem i què mengem, on vivim, com ens comportem, com ens relacionem, etc. També podríem utilitzar aquí la idea de civilització proposada en *El final del patriarcat*, en el sentit de «fer civil la civilització, i humana la convivència».

3 Segons el concepte desenvolupat pel sociòleg egipci Anouar Abdel Male.

categoria ha estat divulgada entre el gran públic, i l'opinió pública general. Aquesta elaboració ideològica ve propiciada, segurament, per un seguit d'agents, entre els quals trobem els mitjans de comunicació i els seus propietaris (amb adscripció de classe social, de sexe i de referents ideològics i valors culturals), que són els responsables més importants de les dificultats de comprensió amb relació als reptes que apuntàvem, i que les migracions ens plantegen.

1.1 ALGUNES CARACTERÍSTIQUES DE LES SOCIETATS EUROPEES OCCIDENTALS DE FINALS DEL SEGLE XX

Fet i fet, explicar alguna cosa comporta sempre destriar elements i aspectes. Segurament cap explicació científica és total o complerta. Triem, doncs, algunes característiques de les societats europees que creiem que són significatives per emmarcar i contextualitzar certs fenòmens humans en aquest tombant de segle. Algunes són característiques específiques de les societats europees i no són universalitzables –per tant, s'expliquen en relació al procés que segueixen les societats, els països i els pobles que identifiquem dins l'adscripció d'Europa occidental.

Una de les característiques més significatives d'aquestes societats, a la qual podem donar una validació planetària, seria **el de la intensificació de les migracions i moviments humans**. Tot i ser un fenomen humà intrínsec a la història i a l'evolució de la humanitat en plural, en els darrers 50 anys les migracions en volum de desplaçaments⁴ i en l'impacte que suposen a tots nivells, tant en les societats de procedència com en les de destinació, són quelcom fonamental per entendre el món actual. Les societats europees són ara més que mai societats molt més plurals en la seva composició, habitades per éssers humans dels cinc continents. A diferència de les migracions dels anys 50, 60 i principis dels 70 del segle XX, les actuals migracions, pel que fa als països europeus, tenen lloc en un context econòmic de menor demanda de mà d'obra estable⁵. Dit d'una altra manera, els països europeus no necessiten tanta mà d'obra estable amb relació a les dècades anteriors, i tampoc amb relació a la quantitat de fluxos humans disposats a emigrar dels països de procedència.

La segona característica destacable seria, al nostre entendre, **el final del patriarcat**⁶, o el procés que condueix a aquest final, en el qual l'home perd el control de la sexualitat femenina i dels fruits de la reproducció sexual. El final del patriarcat és el final del simbòlic masculí, i el que això suposa en coses concretes i quotidianes. Les dones en la seva pluralitat i multiplicitat de procedències (malgrat que no sempre ho sembli per la imatge que es construeix des dels mitjans de comunicació) assoleixen, en un procés difícil i contradictori, l'espai que els correspon en la construcció del món actual. Dones de tot arreu alimenten elles soles les seves famílies, dones de tot arreu se senten autoritzades per parlar i pensar sense el permís masculí, per proposar, per transformar tradicions elaborades des de perspectives i mirades, fins ara, masculines. Les dones de diferents procedències són ara mateix arquitectes de noves associacions i d'un nou teixit associatiu. Són innovadores en originals moviments socials emergents que apareixen com a modernes estructures civils de canvi social.

---

4 Segons la Divisió de Població de les Nacions Unides per a l'any 2005, el conjunt de migrants internacionals per al conjunt del planeta era de 191 milions de persones. Citat per *La Vanguardia*, dossier de gener-març de 2007.

5 Entenem per estable la mà d'obra dins del mercat de treball formal. Les darreres xifres publicades per l'OCDE donaven a Espanya entre un 27% i un 30% del PIB fruit del treball submergit, o economia informal.

6 Aquest concepte ha estat encunyat per un col·lectiu ampli de dones aplegades a la llibreria de dones de Milà, ara ja famosa. Vegeu *El final del patriarcat*. Barcelona: Llibreria Proleg, 1998. Aquest fenomen sociocultural també seria, a l'entendre d'aquest col·lectiu de dones, un fenomen universal, i implicaria les dones de tots els continents.

Tapís exposat al Fòrum Social Mundial celebrat a Nairobi (2007)

Una tercera característica és la que el filòsof Zygmunt Bauman qualifica de **modernitat líquida**. Les societats europees viuen en un estat de transformació i modernització vertiginosa, que moltes vegades ningú no sap què és ni cap on va. La modernitat és plena de riscos i d'incerteses, i això comporta un gran i greu sentiment d'inseguretat, de confusió i d'ambivalència. Segurament l'envelliment de les societats europees i la pèrdua de pes de la demografia europea a nivell mundial, contribueixen a fer palès, encara més, aquest futur incert i líquid.

La quarta característica es podria definir com a procés inquietant de **pèrdua de cohesió, de fragilització social⁷ i de pèrdua d'identitat col·lectiva i comunitària**, a partir de diferents fenòmens, entre els quals trobem la força ideològica del missatge globalitzador a base de valors prefabricats i usats com a exaltació consumista i massificadora. Les nostres comunitats, els nostres barris, els veïns i les veïnes de les nostres escales són menys part de quelcom proper, per acabar esdevenint individus cada cop més aïllats, emmagatzemats en cases aparentment «lliures»⁸. És cert, però, que la connexió a la xarxa virtual o Internet comporta la construcció de noves xarxes comunitàries, de noves i múltiples relacions on no hi ha un «centre». També és generadora de noves fórmules d'identitats col·lectives intercomunicades. Nogensmenys, aquestes no substitueixen les xarxes de proximitat i de vida quotidiana lligades al territori físic de la nostra existència.

Una cinquena característica estaria lligada a la capacitat transformadora del moviment associatiu impulsat per l'ara ja tradicional classe obrera, l'associacionisme de classe, fonamentalment sindical, però sense oblidar altres fórmules⁹. Aquest moviment associatiu ha perdut força transfor-

---

7 Vegeu el llibre *Fragilización de las relaciones sociales*. Madrid: Círculo de Bellas Artes, 2007.

8 Potser és aquesta la idea que ens vol transmetre aquell anunci d'IKEA que parla de la república independent de casa meva?

9 Cal recordar aquí l'important i històric moviment popular i obrer vinculat a l'anarcosindicalisme que va voler vertebrar diferents tipus d'associacionismes, no estrictament lligats al món sindical, com ara ateneus, societats naturistes i esportistes, escoles modernes, etc.

madora i vertebradora¹⁰, **ha perdut capacitat inclusiva i integradora** de diferents sectors populars de diverses procedències geogràfiques. La pèrdua de capacitat vertebradora i de força de canvi segurament és fruit de l'assoliment de moltes de les antigues reivindicacions plantejades per aquest moviment (en el marc de l'Europa occidental), l'ascens social cap a classes mitjanes, un canvi ideològic i de valors dels sectors socials impulsors d'aquest moviment, i la construcció, més o menys reeixida segons el país, d'un cert estat del benestar. Segurament podríem parlar d'altres factors i aspectes (alguns per exemple relacionats amb la fallida dels estats anomenats de socialisme real) com a explicació de la pèrdua de força i de capacitat vertebradora d'aquest moviment, però resultaria llarg i ultrapassaria els objectius d'aquest article.

Lligada a l'anterior característica, en trobaríem una sisena, íntimament relacionada amb la història i el procés seguit per l'Europa occidental en el terreny del pensament polític i de la construcció d'ideologies transformadores. Aquesta sisena característica la podríem caracteritzar com a **disso-lució de fronteres simbòliques i també de fronteres concretes (referides a les polítiques efectives en els grans temes socials) que diferenciaven les posicions clàssiques de «dreta i esquerra»**. Segurament vivim ara un moment crític i de canvi que pot comportar una reformulació d'aquestes posicions clàssiques; no gensmenys, els processos seguits a nivell mundial en diferents regions del planeta¹¹ han posat límits molt clars i definitius a la pretesa vàlida universal dels paràmetres i dels temes centrals que definien aquestes propostes ideologicopolítiques. A l'Europa occidental trobem nous moviments socials, noves perspectives culturals i filosòfiques, una nova recomposició de l'estructura de classes socials (com esmentàvem més amunt), amb l'ascens i el canvi social d'importants sectors i el sorgiment de noves polaritats i contradiccions socials representades per sectors emergents, com són els joves treballadors, el proletariat urbà d'origen africà, asiàtic o americà, el protagonisme renovat de les dones que soscaven els fonaments materials, simbòlics i culturals del patriarcat, i l'evident crisi ecològica i econòmica. Tot això ens fa pensar en altres codis i paradigmes encara per aparèixer i que de ben segur reformularan per complet el panorama polític, cultural i ideològic.

Finalment, la setena característica: Europa occidental en el seu conjunt¹², i en les seves diferents facetes, perd protagonisme a nivell mundial a favor o enfront de les noves potències emergents d'Àsia i d'Amèrica del Sud. La «pèrdua» no solament se situa en el terreny econòmic, sinó en altres terrenys estratègics: els valors i les propostes culturals europees ja no són acceptades «acríticament» amb vàlida universal; la innovació política i l'aprofundiment en aspectes «tradicionalment europeus», com la democràcia, ja es produeixen en altres contrades (per exemple, al Brasil); la demografia europea envelleix i retrocedeix en pes a nivell mundial...¹³ Són alguns temes que fan palesa l'afirmació anterior i defineixen la darrera de les característiques que ens han permès dibuixar el context per abordar la reflexió amb relació a l'associacionisme «glocal»¹⁴.

---

10 S'ha perdut el sentit simbòlic que aportava el «ser», «sentir-se» classe obrera, i el conjunt d'aspectes i continguts que això comportava en la societat europea de finals del segle XIX i fins als anys 70 del segle XX. Vegeu *Una revolució inesperada; simbolismo y sentido del trabajo de las mujeres*. Madrid: Editorial Narcea, 2001.

11 A partir de diferents processos sociopolítics i culturals i ideològics, sorgits en diferents continents (fonamentalment a Àsia i al nord d'Àfrica), es replanteja la idea de modernitat com a sinònim d'uropeïtzació; o es replanteja el lloc que han d'ocupar ideologies o plantejaments polítics que redefeixen o reutilitzen les tradicions i les religions amb un nou llenguatge arrelat a les especificitats socioculturals. Parlem de la Xina, de l'Índia, de l'Iran, del Vietnam... Parlem de nous moviments socials, anomenats des d'occident moviments «islamistes» o de vegades «fonamentalistes».

12 I també els Estats Units, com a perllongament «civilitzador» d'aquesta nostrada Europa...

13 Aquest procés també té a veure amb l'impacte provocat pel trencament del patriarcat.

14 O sigui, localment actiu i arrelat, però amb lligams i obertura a les influències internacionals i globals.

1.2 UNA APROXIMACIÓ A L'ASSOCIACIONISME EN EL PERÍMETRE CONURBÀ DE BARCELONA

Els darrers 30 anys, amb ajuntaments democràtics, han suposat un gran avenç qualitatiu per a la totalitat dels municipis de la perifèria de Barcelona, així com una millora efectiva de les condicions de vida dels diferents barris barcelonins.

La possibilitat d'assolir molts dels objectius que es plantejaven els moviments veïnals de la dècada dels 60 i els 70 del segle XX, ha estat doncs possible, la qual cosa ha permès consolidar durant aquest període una governança basada en l'estabilitat política i social, i una particular continuïtat dels governs municipals en aquesta àrea geogràfica, que pràcticament s'han mantingut insubstituïbles durant aquest llarg període (alguns durant més de 20 anys).

Al llarg d'aquests anys (sobretot en els darrers 10 anys) i com a conseqüència de diverses circumstàncies i canvis –creixement urbanístic, noves infraestructures i intervencions de reforma urbana força radical en certs barris barcelonins, el comportament dels preus al mercat immobiliari, diferents moviments humans i demogràfics associats o no directament a aquest creixement– ens trobem uns barris de Barcelona, i un seguit de municipis al voltant d'aquesta ciutat, sobretot els més petits i mitjans, que estan experimentant grans creixements i/o canvis de paisatge urbà i humà.

Aquests grans canvis, associats a l'assoliment de moltes reivindicacions històriques dels tradicionals moviments associatius veïnals, i en el context o marc al qual fèiem referència més amunt, ens poden explicar com les fórmules associatives que van donar llum a l'etapa democràtica estan en franca decadència, en una crisi evident. **La capacitat integradora i d'inclusió social d'aquests grans instruments cívics de la nostra societat civil estan en una situació de paràlisi evident i palesa.**

Però al costat d'aquest fenomen, i fruit dels canvis i transformacions esmentades a nivell local-global, observem com apareixen noves associacions i nous moviments cívics que han tingut un impacte més que significatiu. Recordem, si més no, la importància principalment en la zona del Barcelonès i del Baix Llobregat i del Vallès, de les campanyes a favor del 0,7% per als països del Tercer Món, i el conseqüent desenvolupament (a finals de la dècada dels 80) d'un tipus d'associació específica, reivindicativa i alhora de caràcter molt pragmàtic: les anomenades ONG de cooperació; les campanyes a favor de la legalització dels «immigrants» sense papers¹⁵, o les mobilitzacions altermundistes amb la conseqüent creació de plataformes i associacions específiques, algunes d'elles derivant en demandes concretes a nivell local, com per exemple les relatives a l'aprofundiment democràtic i a l'obertura dels governs municipals a una major participació ciutadana a partir de nous mecanismes de consulta i d'implicació efectiva en la governança local.

Recordem l'important impacte de la campanya Aturem la Guerra, i la seva traducció local en la creació de noves plataformes amb la implicació, de vegades activa i significativa, de persones de procedència magribí o d'altres països amb cultures musulmanes.

ATUREM LA GUERRA
FORA LES FORCES D'OCCUPACIÓ
iraq · afganistan · palestina · liban...
De 17 de març 17h · Barcelona, Pça. Universitat – Pça. Sant Jaume

MANIFESTACIÓ
CONTRA LA GUERRA I LES OCCUPACIONS
De 17 de març 17h · Barcelona, Pça. Universitat – Pça. Sant Jaume
Convoca: **Plataforma Aturem la Guerra**
Més informació: www.aturemlaguerra.org • www.aturemlaguerra.org • Societat
civils de: Plaça del Creixent, 7, 08002 Barcelona 08002 • 15-11h / 18-19h •
Tel. 93 301 0117 • Ajut econòmic a la Plataforma: 2013-0371-95-02009 57332
• Llista de correu: www.guerra.peoples.org/manifestacionliber-aturemlaguerra

15 El moviment de «Papers per a tothom».

En el mateix període de temps també assistim al sorgiment de noves associacions veïnals lligades a reivindicacions puntuals, molt locals i molt concretes, però no per això menys importants i significatives –associacions que força vegades s'enfronten amb les «tradicionals» associacions veïnals¹⁶. Recordem diverses d'aquestes «noves» reivindicacions, amb diferent signe ideològic i tarannà: les manifestacions contra la instal·lació d'espais de venipunció per a persones afectades per drogoaddiccions, la reivindicació de «l'AVE pel litoral» o diferents manifestacions contra infraestructures vials, com ara la del «No al 4t cinturó» (recordem que aquesta és una antiga reivindicació veïnal).

Paral·lelament, sorgeixen nous moviments socials lligats a sectors socials emergents: joves urbans relacionats amb la classe treballadora o amb classes mitjanes, per exemple, el moviment «okupa» que, finalment i malgrat la temàtica que vol enfrontar, solament acaba integrant joves de nacionalitat espanyola, tot i que la problemàtica de l'encariment i l'especulació amb l'habitatge colpeja amb especial força (agreujant les desigualtats socials) diferents sectors de classe treballadora i, per suposat, els procedents d'altres països. També en aquest sentit sorgeix un dens teixit associatiu (encara segurament incipient) lligat als nous sectors socials africans, asiàtics o sud-americans, que són treballadors majoritàriament urbans. Aquest teixit associatiu té característiques socioculturals o recreatives, o de caràcter religiós i social, o de senzilla associació aglutinadora de «paisans» del mateix país, poble, o regió, més que no pas de tarannà reivindicatiu. Algunes d'aquestes noves associacions (poques, però) s'acaben vinculant a algunes de les reivindicacions i moviments que s'han esmentat suara.

Així doncs, el nou associacionisme lligat a tots aquests fenòmens fa més complex el panorama, enriqueix el tipus i tarannà de les associacions, promou noves reivindicacions¹⁷, però sembla que no té gaire impacte a l'hora d'incorporar més població¹⁸ a la que podríem denominar societat civil organitzada.

Efectivament, fent una anàlisi de més profunditat i apropant-nos molt més al «nou» i «vell» associacionisme, no es percep, en comparació als anys 60 o millor els 70, una major participació i implicació ciutadana. Moltes persones repeteixen vincles en diferents associacions, moviments i

reivindicacions. Veritablement, si haguéssim de parlar d'un punt d'inflexió en aquesta tendència, caldria fer esment a les reivindicacions del «No a la Guerra» vinculades a la plataforma ciutadana Aturem la Guerra, on veritablement es va trencar la tendència a la «repetició» per un període de temps, o caldria anomenar la plataforma de les Terres de l'Ebre «Contra el transvasament i per una nova cultura de l'aigua»¹⁹.

No es percep, en comparació als anys 60 o millor els 70, una major participació i implicació ciutadana. Moltes persones repeteixen vincles en diferents associacions, moviments i reivindicacions

16 Vegeu si més no la notícia a El Periódico del dia 28 d'agost de 2007: "Crispació entre associacions de veïns de Barcelona. La meitat dels 10 districtes tenen entitats veïnals enfrontades".

17 Apareixen noves denominacions per catalogar certes reivindicacions i noves associacions: moviments o plataformes «nimby», del «meu problema» o de la «cultura del no». Això ha estat tractat en l'article d'Oscar Rebollo "Cap a unes bones relacions entre els governs locals i el teixit associatiu". Barcelona: Flor de Maig, 2007. Article inèdit.

18 Vegeu l'article citat d'Oscar Rebollo.

19 Lògicament aquesta darrera plataforma va tenir veritable incidència organitzativa en les comarques del sud i ponent de Catalunya, tot i la seva important influència ideològica i mediàtica en àrees urbanes, concretament en el Barcelonès i la seva àrea.

Es pot dir, doncs, que el teixit associatiu és més plural²⁰ que en dècades precedents, però també és més fragmentat, més divers i menys articulat. Els grans actors associatius que van facilitar la implicació, la integració, la inclusió social i la participació dels «nous catalans» dels anys 50 i 60 han deixat (com ja s'ha comentat) d'exercir aquesta funció, però no per manca de voluntat explícita i política (malgrat que en alguns casos sí podríem parlar d'aquesta absència de voluntat respecte dels nous veïns, i més si aquests són estrangers), sinó per esgotament organitzatiu, mancances d'adaptació als nous temps i als canvis abans esmentats, absència de projectes concrets i engrescadors per als nous sectors socials emergents, ja siguin joves o persones procedents de l'estranger... En fi, s'ha produït una mena de desgast en el lideratge associatiu adaptat als «nous temps». Però, com dèiem més amunt, aquesta funció respecte de nous sectors socials, és també extensible a altres sectors socials molt diversos que no s'engresquen a participar, no s'impliquen associativament per raons diverses, o no senten la necessitat de formar part d'algun tipus d'associació. Diríem, d'una manera agosarada, que no se senten formant part d'una comunitat, sigui de barri, carrer o escala.

En aquest sentit, **aquestes febleses no són solament atribuïbles a les dinàmiques pròpies de les associacions, sinó al marc i al context general descrit anteriorment, a les tendències a l'aïllament individual i familiar, al desarrelament comunitari, a l'afebliment dels vincles identitaris²¹, a la priorització consumista.** És notable l'impacte del sentiment generalitzat d'inseguretat en els processos de desconexió associativa i comunitària, només reactivats puntualment quan es detecta «el perill», i cal combatre'l, dir «no», o denunciar la falta de seguretat²².

---

20 Més divers, i mostra més diversitat en les maneres de fer.

21 Estem construint una societat individualitzada.

22 La major part de vegades «percebuda», però sense base concreta o empírica basada en fets constatables o reals. Cal veure i seguir els informes policials de victimització i de incidències realment delictives.

1.3 ELS REPTES DE LA PARTICIPACIÓ EN TEMPS DE GLOBALITZACIÓ

Com ja s'ha dit, avui dia l'associacionisme és més plural i divers, però menys articulat, i es podria afegir que la participació ciutadana, en general, és menys nombrosa que en dècades anteriors.

Per tant, partim d'aquest marc més local i proper i del context més general abans dibuixat per analitzar i apropar-nos a la participació i a la implicació associativa de les poblacions de diverses procedències que s'instal·len a Barcelona i en l'àrea conurbana. En aquest sentit, com ja s'ha dit, el que fins ara havien estat importants «instruments» d'integració i inclusió social, han deixat de ser-ho: parlem dels sindicats de treballadors i del teixit associatiu de caràcter veïnal i de proximitat de barri. L'ambient de cultura política i els valors que es «respiren» tampoc conviden gaire a una participació ciutadana que engresqui i afavoreixi la implicació en les diverses associacions del territori. Sempre parlem, però, en línies generals, ja que trobaríem experiències locals en aquesta àrea geogràfica que són molt interessants, com per exemple l'obertura associativa a la participació de persones asiàtiques i sud-americanes a l'Orfeó Gracienc, el treball de codesenvolupament al Marroc propiciat per la Federació d'Associacions de Veïns de Mataró, amb la implicació d'un col·lectiu de joves d'origen marroquí, el suport de l'Ateneu de Sta. Coloma de Gramenet Júlia Romeva o la Coordinadora Premià per la Convivència als col·lectius musulmans d'aquests municipis per mantenir oberta la mesquita en condicions de dignitat i integrada en la quotidianitat urbana, és a dir, no segregada en la perifèria o en un polígon industrial...

Trobaríem força exemples com aquests que, en tot cas, no desvirtuen l'afirmació de la baixa participació i la baixa implicació ciutadana, i del comportament respecte al fet associatiu de les poblacions africanes, asiàtiques o sud-americanes.

En tot cas, el que tampoc es pot fer són afirmacions generalistes sense matisar un seguit de qüestions i aspectes que, en tot cas, ens han d'ajudar a entendre encara més aquests «comportaments» i què es pot fer per estimular la implicació i la participació.

Per aproximar-nos a aquest fet hauríem, primer de tot, de deixar de percebre la «massa» de persones estrangeres i fixar-nos en cada cas en particular. De fet, es tractaria d'aplicar el model d'anàlisi multifactorial²³ que utilitzem moltes vegades per entendre i analitzar casos concrets i establir després estratègies de mediació en aquells casos que treballem habitualment en la nostra pràctica professional²⁴. L'anàlisi multifactorial ens ajuda a entendre que els éssers humans actuen i es comporten habitualment atenent almenys tres tipus de factors: els personals, els culturals i els de context o de situació. Els primers es referirien a la manera com cadascú, a partir del seu tarannà específic, de la seva personalitat, de les seves vivències, enfoca les qüestions que la vida li planteja. Fet i fet, serien els factors que donarien sentit, filtrarien, orientarien els altres dos. Mai dues persones es comporten de manera exactament igual/semblant, malgrat la seva adscripció sociocultural i el context on viuen. Per factors culturals entenem els referents religiosos, de valors, de pràctiques, de cultures polítiques d'origen... també la llengua, les tradicions, i la festivitat... és a dir, el conjunt d'elements que configuren «allò cultural». Finalment, els factors de context o de situació es referirien al marc jurídic i legislatiu del país on aquesta persona es troba, al context socioeconòmic del país on resideix, a la cultura política institucional i associativa que hi troba, a les característiques de l'habitatge que té i el barri on està ubicat, al tipus de treball i de relació

23 Es pot veure el document de Carlos Giménez "Planteamiento multifactorial para la mediación e intervención en contextos multiculturales: una propuesta metodológica de superación del culturalismo" en La inmigración en España: contextos y alternativas. Volum II. Actes del III Congrés sobre la immigració a Espanya.

24 A la Fundació DC hi ha un vast equip de professionals que, entre d'altres coses, treballem la mediació inter-personal i comunitària.

ons productives i laborals que li pertoca viure i encarar... En l'entrecruament d'aquests factors podrem entendre el comportament de les persones en qüestió, i la seva manera de relacionar-se, d'implicar-se, d'integrar-se en una associació, de comprometre's amb la societat del país on li ha tocat viure.

Podem, però, tot atenent al que s'ha dit anteriorment, establir tendències generals o línies de comportament d'una manera generalista? Sí, però amb cautela, perquè en realitat, quan decidim ser part activa de la realitat que ens toca encarar quotidianament, ja s'ha vist que hi juguen molts factors i elements, i no solament una voluntat individual i personal de formar-hi part. En tot cas, cal pensar que les pràctiques i cultures polítiques d'origen, del país d'origen, hi juguen molt, atès que no és el mateix viure en un país amb governs dictatorials i sistemes autoritaris de participació, que partir d'una pràctica activa en un país democràtic o amb un tarannà permissiu. També hi fa un paper molt important el factor urbà i/o rural, ja que normalment l'experiència prèvia en un determinat tipus d'associació o pràctica participativa és força decisiva. A més, formar part d'una societat urbana, sigui on sigui, sempre permet dominar un conjunt de mecanismes i categories que no pas quan formes part del món rural, i moltes vegades d'un món rural que viu certs aspectes de la vida material i tradicional quotidiana amb 40 o 60 anys de diferència respecte de la realitat que es pot trobar en la nostra societat²⁵, o en les societats dels països europeus occidentals.

Festival de sopes, organitzat per la xarxa 9 Barris Acull

Un altre aspecte d'especial importància és també, i ho sabem per la nostra experiència personal, el temps lliure de què disposem, és a dir, el temps que no invertim ni en treballar productivament ni en tasques domèstiques (reproducció). En aquest sentit, la població estrangera a la qual fem

---

25 Normalment això passa amb relació a les societats urbanes dels països d'origen. És a dir, les diferències i problemàtiques entre les societats rurals i urbanes dins d'un mateix país, posem per exemple el Marroc o el Pakistan, són abismals. Són molt més semblants a nosaltres els urbanites marroquins de Casablanca i Rabat, que no pas els camperols de l'Atlas o de les muntanyes del Rif.

referència és una població treballadora, inserida laboralment en sectors econòmics²⁶ que requereixen de molta implicació personal, de moltes hores de treball (formals, informals i extres). Un altre element o factor explicatiu de tendència seria l'estabilitat –entenent estabilitat en termes generals, és a dir, estabilitat emocional i psíquica, estabilitat laboral, estabilitat de disposar d'un habitatge digne, la de sentir-se acollit, la familiar... – i en general aquestes circumstàncies no són gens ni mica evidents, perquè la major part de les treballadores i treballadors africans, asiàtics o sud-americans instal·lats a casa nostra, no fa gaire temps que hi són, i precisament el que més els manca és estabilitat, entesa amb perspectiva general.

Tanmateix, cal plantejar preguntes punyents per abordar la manca d'implicació associativa, i sobretot per explicar-la en clau de quotidianitat. **Per què les associacions de veïns, els moviments socials referits a l'habitatge o a d'altres qüestions clau que augmenten les desigualtats socials, els moviments ciutadans en contra de certes infraestructures, no atreuen i incorporen aquesta nova ciutadania?** Segurament no tenim només una resposta sinó diverses respostes, i val la pena atrevir-se a donar-ne algunes, malgrat les possibilitats de no encertar-les totes o cap ni una.

Una primera resposta, sobretot referida a les associacions de veïns i veïnes, podria ser que aquestes no recullen ni plantegen qüestions i problemàtiques clau que afectin de forma específica el «nou» veïnat. Si voleu analitzem les «prioritats dels barris per al quadrienni 2007-2011»²⁷. No en trobem cap que faci referència ni de forma general ni específica a qualsevol mena de col·lectiu asiàtic, nord-africà, o sud-americà. Tampoc es fa referència als temes o problemes que, al nostre entendre, més els afecten. Es podria fer esment, per exemple, a alguna cosa així com: «facilitar i millorar l'accés a l'habitatge per als nous treballadors/res estrangers al barri, així com per als joves que marxen del barri, etc.»

No es recullen, insistim, reivindicacions ni temes ni problemàtiques que podrien apropar aquestes noves poblacions a les associacions ciutadanes de referència, i que han tingut un paper clau en la inclusió social i en la integració sociocultural d'anteriors poblacions migrants²⁸. Ens trobem doncs davant d'una contraposició d'interessos?

Una segona resposta: no s'han desenvolupat prou elements simbòlics i referencials que permetin una empatia i una identificació d'aquests nous col·lectius amb les «nostres» associacions i amb les accions i activitats que aquestes organitzen. És a dir, per parlar d'un tema concret, en la majoria de programacions de festes majors, de festes de barri, estan absents expressions festives i culturals específiques d'aquestes poblacions. No caldria replantejar doncs alguna cosa en aquest sentit, sense caure en un pupurri aparentment multicultural ni tornar a les falses festes interculturals? Es tractaria de trobar elements identificadors o trobar metodologies de treball que facilitessin la participació i l'accés i fer «accessibles les associacions i les festes de tota la vida» a la població nouvinguda..

Una tercera resposta: ignorem prou vegades els codis, els referents ideològics, els valors de referència, les cultures polítiques de referència de moltes d'aquestes persones. Sovint, per raons de prejudici, hom ha comprovat personalment com es desestimava implicar certes associacions de caràcter religiós en mobilitzacions polítiques contra la guerra, contra la invasió de l'Iraq i en soli-

---

26 Val la pena recordar quins són aquests sectors: construcció, servei domèstic en les seves diverses varietats, restauració, hostaleria, agricultura, i altres serveis en general de baixa qualificació laboral.

27 Article aparegut a La Veu del Carrer, dossier de maig-juliol de 2007. Editat per la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona. Signat per la redacció.

28 No seria correcte deixar de fer esment a experiències interessants en aquesta línia: l'Associació de veïns Sagrada Família disposa d'una vocalia de nous veïns i veïnes. Vegeu la revista Les Associacions, número 2, d'abril de 2006. Editada per la Regidoria de Participació Ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona.

daritat amb Palestina. Potser per por, potser per no transgredir la suposada laïcitat de les nostres cultures, no s'ha volgut visitar una mesquita i proposar la seva participació, com si al cap i a la fi a casa nostra les esglésies no haguessin desenvolupat un paper clau en la lluita antirfranquista i en les mobilitzacions de barri i, per tant, en el creixement i l'arrelament del moviment associatiu.

Una quarta resposta i molt relacionada amb l'anterior, és que potser l'expressió formal i aparent de certes demandes i reivindicacions força vegades prenen un tarannà que dificulta la participació i la implicació d'aquestes persones. Falten explicacions directes, falta treball de camp directe amb les persones. Tot l'antic esforç de parlar directament amb la població per implicar-la en coses concretes ha estat substituït per fórmules que no creen l'empatia suficient, sobretot, entre certs sectors socials que necessiten establir lligams de confiança.

Una cinquena resposta faria referència a la voluntat real dels nouvinguts per no implicar-se en res de la societat d'acollida, i això es dona per diverses raons: per por a perdre drets, per por a veure's privat dels permisos provisionals de treball i d'estada, per desconfiança, per comoditat... També trobem raons relacionades amb no sentir-se part de l'aquí i de l'ara, perquè el projecte vital, el projecte migratori pressuposa una etapa concreta, i, per tant, no figura en els plantejaments a curt i mitjà termini el fet d'implicar-se en res de la nova societat d'acollida, més enllà de les qüestions bàsiques. O simplement aquest plantejament genera actituds de no ser-hi, de ser absent de moltes coses, de no sentir-se inclòs.

Aquestes són, doncs, algunes respostes que, si més no, es poden rebutjar, repensar o respondre, però en tot cas poden ajudar a començar a debatre el tema que ens ocupa, i per tant configurar estratègies de treball i nous marcs teòrics des de l'associacionisme. Podem canviar els marcs de referència, canviar per incorporar i apropar-se més a les noves realitats en moviment en què vivim.

1.4 EL DEBAT SOBRE ELS DIFERENTS MODELS PER ATENDRE I GESTIONAR LA PLURALITAT FRUIT DELS MOVIMENTS MIGRATORIS I EL SEU IMPACTE EN LA CONFIGURACIÓ DE L'ASSOCIACIONISME DEL SEGLE XXI

Per finalitzar aquest article, caldria fer una reflexió sobre cap on anar en funció d'uns plantejaments o d'unes propostes de referència. Fins aquí, i sobretot en l'últim apartat, s'ha donat per suposat que l'associacionisme «tradicional» i també el més contemporani i innovador, inspirat i bastit normalment pels «nadius» del país, ha d'acollir, incloure i integrar les persones que arriben de nou. Aquesta és una possibilitat, però per experiència de país i de territori específic dintre d'aquest²⁹, i per referències internacionals en el marc més proper de l'Europa occidental, sabem que l'associacionisme pot prendre direccions diverses, i com ja esmentàvem més amunt, la proliferació a l'àrea barcelonina d'associacions específiques de paisans d'un país o regió ha estat força important en aquests darrers 10 anys.

A Catalunya i l'Estat espanyol no es pot dir que en aquests 20 anys de polítiques migratòries, en línies generals i com a estratègia de gestió dels contingents de població estrangera, s'hagi seguit fidelment algun dels models que fins als anys 90 eren models de referència, més o menys teòrics o pràctics, pels països de l'Europa occidental. Aquests models de referència són els models tradicionals: l'assimilacionisme o model francès, el multiculturalisme o model anglosaxó, i el model de treballadors convidats o model alemany. El cas català, al nostre entendre més teoritzat que l'espanyol –que se situava en una posició potser més ambigua però que s'aproximava en la pràctica al model francès, sense ser tant eficaç i sense tenir els mecanismes tan desenvolupats com aquest–³⁰ **propugnava un model intercultural, que després en la pràctica acabava per esdevenir també quelcom ambigu.**

Malgrat que la realitat sociològica i els processos socials³¹ han tirat per terra aquests models que han quedat al nostre entendre obsolets, encara segueixen sent referències en les pràctiques polítiques concretes dels països europeus occidentals. En aquest sentit, els models citats inspiren pràctiques institucionals i també pràctiques ciutadanes, tot i que aquestes són molt més dinàmiques i transgressores. Així doncs, d'alguna manera el teixit associatiu influenciat per aquests models es pot desenvolupar en un sentit o en un altre, és a dir, orientar-se cap a un tarannà més de tipus multiculturalista, assimilacionista, segregacionista o marginalista o interrelacional. De fet,

---

29 Les persones que vingueren a Barcelona i a la seva àrea metropolitana en els anys 50, 60 i 70 van crear moltes associacions de caràcter específic per origen o per mantenir i recrear tradicions pròpies de la seva societat d'origen: cases regionals inspirades en un principi pel franquisme, sales o clubs rocieros, penyes flamenques, penyes taurines (tot i que a Barcelona ciutat, sobretot, ja n'hi havien molt abans de les grans migracions de mitjan segle XX), costaleros i penitents, i una munió d'associacions «regionalistes» de tot tipus.

30 Ens referim a les institucions i estructures d'un estat del benestar. En el cas francès, l'escola pública, la sanitat pública i els sistemes de protecció social (inclòs l'habitatge públic) han estat mecanismes importants d'inclusió i d'assimilació sociocultural.

31 Per exemple, la revolta de les banlieues a les poblacions del voltant de París a finals del 2004 i principis del 2005, amb les conseqüències que va comportar i el desenvolupament de nous moviments i associacions com la dels Indigènes de la République, són mostres concretes de com els models de referència eren desbordats i les dinàmiques socials plantejaven reflexions innovadores a les societats europees. Per saber-ne més: <http://www.indigenes-republique.org/>

aquests models han anat creant «cultura política» i impregnant les maneres de fer, d'orientar i d'impulsar certes pràctiques politicosocials, així com la governança respecte al fet migratori ³².

Trobem, per exemple, que a Gran Bretanya és possible l'existència d'un ampli teixit associatiu amb tarannà i consistència multicultural, amb grans institucions privades inspirades per aquest teixit, com són les universitats islàmiques de gran prestigi mundial, dirigides sota els auspicis de britànics d'origen pakistanès, amb alguna mena de suport institucional britànic en algun moment de la seva existència. Trobem també una quantitat increïble d'associacions que agrupen persones d'una procedència determinada, associacions moltes d'elles que presten serveis³³ concrets als seus paisans, en la seva llengua i a partir dels seus propis criteris socioculturals, i que han estat encoratjades i sostingudes des de les institucions públiques en el marc de les polítiques multiculturals.

En canvi, en el cas francès trobem que les institucions no han encoratjat ni sostingut associacions de persones procedents d'un país concret. En aquest sentit, l'Estat francès no ha donat mai suport, per exemple, a les associacions ciutadanes de barri que pretenien bastir una mesquita de quartier, o a les associacions de paisans d'un lloc determinat³⁴. Com a màxim, l'Estat francès, i per un conjunt de raons històriques i de compromís, va ajudar econòmicament a bastir la gran mesquita de París. En la mateixa lògica, el teixit sindical francès, el sindicalisme de classe de gran tradició en aquell país, amb un pes sociopolític molt important i de gran implantació associativa, va treballar i molt per a la integració sindical (en les diferents i plurals forces del sindicalisme francès) de tots els treballadors i treballadores de procedència estrangera. Fins i tot va fer-se ressò i va donar suport a les reivindicacions específiques de certs col·lectius: el dret a disposar d'un oratori musulmà a les grans empreses, el dret a resar en temps laboral (recuperant-lo més tard, o descomptant-lo del temps d'esmorzar o de dinar), etc.

Aquests exemples il·lustren, com a mínim, quines tendències es poden trobar, quines són les línies que es podrien reforçar amb suports institucionals i de la mateixa societat civil, i quins podrien ser els plantejaments polítics i ideològics a reflexionar des del teixit associatiu en aquest sentit.

Com ja s'ha esmentat, **a Catalunya s'ha proposat el model intercultural³⁵, com a model que hauria d'afavorir les interrelacions, el diàleg intercultural i el coneixement mutu --un model que malgrat la seva exigència d'integració a partir de la llengua i del coneixement de la història i la cultura catalana, deixa oberta la porta a una expressió activa de la «pluralitat humana»³⁶**. La realitat, però, ha estat marcada molt més per les pràctiques i les «realitats» concretes i locals que per aquesta reflexió teòrica.

---

32 En tot cas, i ja s'ha dit, els models o les línies que s'havien establert al llarg de més de 30 anys són qüestionades per part de tota mena de nous governs als països de l'Europa occidental. Respecte a la migració i a la pluralitat sociocultural, governs de diferents colors polítics opten per polítiques i criteris de governança cada cop més restrictius, assimilacionistes i repressius (vegeu en el dossier Immigrants de La Vanguardia, número 22 de gener-març de 2007, els articles sobre Holanda, Canadà i altres). En paral·lel sorgeixen moviments cívics i associatius que desborden els criteris i les línies institucionals, les actuals i les anteriors (vegeu, per exemple, la pàgina web citada anteriorment dels Indigènes de la République)

33 Serveis socials, sociosanitaris i educatius.

34 El que sí ha fet l'Estat francès és donar suport a associacions de quartier, associacions comunitàries que de vegades, en la pràctica i per raons concretes que envolten la formació actual d'aquell quartier, acabaven sent associacions «monoètniques» o fonamentalment africanes o nord-africanes, però aquesta circumstància és molt diferent que la plantejada en el Regne Unit.

35 Consulteu el Primer Pla Interdepartamental d'Immigració de la Generalitat de Catalunya. Barcelona: 1993.

36 Vegeu Harendt, Anna: La condició humana. Barcelona: Paidós, 1991.

Ja s'han esmentat i exposat reflexions i preguntes sobre com millorar la pràctica associativa «nativa» per acollir i incloure els nous ciutadans. També s'ha dit que les «associacions d'immigrants» han proliferat i s'ha anat creant un teixit associatiu d'aquestes característiques, amb suport institucional i amb notables exemples locals³⁷. Ens trobem, doncs, que en la pràctica concreta, malgrat l'absència d'un debat seriós, és important plantejar algunes preguntes que ens facin avançar a l'hora de saber què es vol en aquest sentit: **un teixit associatiu intercultural que afavoreixi l'encontre associatiu i el seu diàleg? un teixit multicultural amb proliferació d'associacions «monoètniques», ja siguin aquestes catalanobarcelonines com de persones d'altres procedències? un teixit més integrador i inclusiu però amb un cert respecte envers la diversitat? un teixit més assimilacionista sense espai per a l'expressió de la diversitat i de la pluralitat? O hauríem deixar les coses tal com estan, amb ignorància mútua entre associacions?**

En tot aquest debat i reflexió, en totes aquestes preguntes poden ajudar reflexions com les que plantejava fa uns mesos en Ricard Zapata: «existeix una certa distància entre l'associacionisme de la ciutadania i l'associacionisme immigrant. Ambdues xarxes associatives tenen molts pocs punts de contacte i espais d'interacció. Diria fins i tot més: s'ignoren en la majoria de les ocasions. Posar en contacte aquests dos teixits associatius és de màxima importància per avançar en el procés. Farà falta que les associacions d'immigrants s'aliïn amb les associacions ciutadanes creant projectes comuns, donat que totes elles tenen objectius similars, com són, per exemple, els drets humans...».³⁸

També pot ajudar en aquest debat certes experiències reeixides i impulsades pel Servei de mediació intercultural de l'Ajuntament de Barcelona³⁹ en el terreny de l'associacionisme comercial de proximitat i de barri⁴⁰. Aquestes experiències mostren la constitució de noves associacions de comerciants o la seva revitalització, tenint en compte la nova realitat d'un carrer o d'un barri quant a composició demogràfica i quant als comerços que s'hi troben, així com la importància d'incorporar els nous comerciants d'origen estranger a les juntes i al conjunt de socis d'aquestes associacions. Les experiències ens mostren, en els casos més significatius, com n'és d'important per facilitar aquesta incorporació de comerciants d'origen estranger el fet de potenciar el treball de camp i de proximitat⁴¹, facilitar el diàleg entre comerciants, escoltar les diferents parts, els seus negocis, problemes i visions, construir espais de trobada per construir una nova associació que tingui a veure amb el tarannà del barri, que respecti la seva història i idiosincràsia, però a la vegada que incorpori les noves visions, maneres de fer, aspiracions i expectatives.

Tal vegada podria animar aquest debat i reflexió el fet de plantejar-se si algunes reivindicacions i demandes davant certes problemàtiques concretes –per exemple, la demanda del dret de vot o el respecte de drets ciutadans i civils més enllà de les lleis d'excepció⁴² –possiblement hauran d'estar impulsades, encapçalades o liderades per entitats i associacions d'immigrants, segurament en coalició amb associacions «natives». Però inevitablement, i a la vista d'una absència de força cívica i social que reculli aquestes demandes, és just plantejar-se si no hauran de ser

---

37 Per posar-ne només alguns exemples: Fedelatina, Associació Ibn Batuta, Consell Islàmic de Catalunya....

38 Vegeu l'article de Ricard Zapata: "Repensar els canals institucionals dels immigrants. Accions estratègiques de les associacions d'immigrants", publicat a la revista Les Associacions, número 2 d'abril de 2006.

39 Aquest servei estava gestionat actualment per la Fundació Desenvolupament Comunitari fins desembre de 2007.

40 Vegeu l'article: "Associacionisme comercial, un mitjà de cohesió social i de cooperació intercultural" en aquest mateix dossier.

41 Això vol dir visitar i entrevistar els comerciants, recollir-ne el parer i l'opinió, així com les seves propostes

42 Es podria considerar que la popular «lleï d'estrangeria» és una llei excepcional en una democràcia europea occidental? És un dubte raonable, al nostre entendre..

així les coses, ja que el teixit associatiu i ciutadà no entoma de cap manera aquestes qüestions, i les forces sindicals, que podrien omplir aquest buit, no semblen tenir capacitat per impulsar cap moviment i demanda amb força suficient i seriosa. En el mateix sentit, quan debatem sobre temes greus i fonamentals per garantir una certa cohesió social, com per exemple l'habitatge, caldrà plantejar-se una reflexió sobre com s'incorporen a les reivindicacions els sectors populars africans, asiàtics o sud-americans, i com els nous moviments socials que treballen en aquests temes plantegen solucions o fórmules concretes⁴³ per arribar-hi.

Finalment, rememorant activitats que ja són història i que ens poden aportar elements per a la present reflexió, es pot dir que les fórmules basades en les festes multiculturals i/o interculturals com les que va protagonitzar SOS Racisme en el seu moment, no van donar gaire de si, en el sentit d'enfortir algun projecte comú entre associacions i propiciar unes iniciatives conjuntes en el terreny reivindicatiu, de mobilització o d'impacte sociopolític. La festa va acabar esdevenint un objectiu i no un mitjà, i era un objectiu entre d'altres coses per finançar les associacions i entitats participants amb la venda de productes, la qual cosa podia ser ja per si mateixa un motiu lícit i prou important, però no era segurament el que es volia impulsar des de l'organització. En tot cas, aquest és un model esgotat. Al nostre entendre, en la pràctica apuntava més a oferir durant uns dies un espai on les diferents associacions mostressin què fan i què ofereixen, així com aspectes molt concrets i puntuals de la seva societat d'origen. Es tractava, de fet, d'una manifestació multicultural que contribuïa a reforçar les visions i perspectives culturalistes inspirades per la perspectiva hegemònica ara per ara dominant.

En tot cas, aquest conjunt de reflexions i d'anàlisis poden aportar elements i arguments al conjunt d'associacions i d'institucions del nostre territori, així com a aquelles persones interessades. Segurament són idees incompletes i molt discutibles, però constitueixen una invitació a seguir aprofundint, reflexionant i actuant «glocalment».⁴⁴

---

43 No parlem ja del moviment okupa, que també ho podria fer, sinó de nous moviments com el de V de Vivienda i d'altres i la seva campanya «No tindràs una casa en la puta vida».

44 «Incha'allah», o tant de bo, com dirien els nostres amics i amigues magribins.

BIBLIOGRAFIA

- ABDEL-MALEK, Anouar. *La dialéctica social*. Barcelona: Siglo XXI ediciones, 1976.
- BAUMAN, Zygmunt. *Modernidad Líquida*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica, 2002.
- Diversos autores. *Fragilización de las relaciones sociales*. Madrid: Círculo de Bellas Artes, 2007.
- Diverses autores. *Una revolución inesperada; simbolismo y sentido del trabajo de las mujeres*. Madrid: Editorial Narcea, 2001.
- Diverses autores. *El final del patriarcat*. Barcelona: Llibreria Pròleg, 1998.
- HARENDT, Anna. *La condición humana*. Barcelona: Paidós, 1991.
- *La Vanguardia*, dossier de gener-març, 2007.
- ZAPATA, Ricard. «Repensar els canals institucionals dels immigrants. Accions estratègiques de les associacions d'immigrants». *Les Associacions*, número 2 (abril 2006).

2. ASSOCIACIONISME COMERCIAL, UN MITJÀ DE COHESIÓ SOCIAL I DE COOPERACIÓ INTERCULTURAL

Mercè Zegrí i Enrique Vidaurrázaga¹

Credencials dels autors

Els autors són membres de l'equip tècnic de mediació comunitària de la Fundació Desenvolupament Comunitari.

Presentació de l'article

En aquest article es reflexiona sobre l'encaix del comerç estranger en el teixit associatiu comercial, tot intentant treure a la llum algunes de les dificultats i dels reptes que aquest fet representa per a les associacions de comerciants, així com la necessitat d'afrontar-lo i transformar-lo en oportunitat per consolidar el pes del petit comerç a la ciutat i el seu paper com a agent revitalitzador i cohesionador dels barris.

2.1 INTRODUCCIÓ: LA IRRUPCIÓ DE COMERÇOS ESTRANGERS A BARCELONA

Les reflexions que recull aquest article són fruit de l'experiència de treball en el **Servei de Mediació Intercultural de Barcelona** (2002-2007)². Des de la perspectiva de la mediació comunitària, hem intervingut en diferents carrers i barris de la ciutat on s'ha instal·lat un nombre significatiu de comerços estrangers. L'**objectiu** de les nostres intervencions és potenciar el treball en comú entre els comerciants, incidint especialment en les relacions quotidianes i la comunicació, tot posant les condicions per dinamitzar el comerç i adaptar les estructures associatives dels comerciants al reconeixement i la gestió de la diversitat sociocultural.

Els comerços dels immigrants estrangers estan transformant el paisatge comercial de Barcelona. Aquests comerços van proliferar durant la dècada dels noranta, principalment en barris del centre històric de la ciutat com ara el Raval i el Casc Antic, en el districte de Ciutat Vella. A partir del 2000, comencem a veure comerços d'immigrants a moltes altres zones de la ciutat, essent més abundants en les àrees pròximes al centre històric, com és el cas dels barris del Poble Sec, Gràcia o l'Eixample, i incipients en altres barris més allunyats del centre on la població immigrada extra-comunitària s'ha assentat de forma més nombrosa darrerament.

Es tracta normalment de negocis incipients, serveis de proximitat (alimentació, perruqueries, bars...) que s'adrecen al veïnat. Sovint presenten una imatge modesta, on la funció preval sobre la forma o l'estètica. Les persones que els regenten són d'origens diversos, com ara pakistanesos,

---

1 Les reflexions que conté aquest article són fruit d'un treball en equip, del qual, a més dels autors d'aquest article, han format part en Josep Ma. Navarro, Mikel Aramburu i Gul Syed.

2 El Servei de Mediació Intercultural és una iniciativa de l'Àrea d'Acció Social i Ciutadania de l'Ajuntament de Barcelona, que gestiona la Fundació Desenvolupament Comunitari des de l'any 2002.

filipins, dominicans, magribins, xinesos... A Barcelona, entre aquestes iniciatives comercials de promoció sociolaboral dels treballadors immigrants, es destaca la dels comerciants pakistanesos, per la seva expansió amb l'adquisició de locals i l'obertura de diversos negocis.

La instal·lació del comerç estranger als barris habitualment desencadena una certa alarma entre els comerciants i, en alguns casos, també entre el veïnat³. L'alarma és més intensa quan són barris que han patit processos de davallada social i demogràfica, tenen dèficits urbanístics, delinqüència i/o la població resident immigrada extracomunitària ha augmentat sobtadament en poc temps. En aquests casos, les botigues dels comerciants estrangers vénen a agreujar la sensació de decepció i desànim dels comerciants, que veuen en la imatge modesta d'aquestes botigues i en l'expansió dels seus negocis (a vegades en un mateix sector d'activitat comercial, com ara locutoris, supermercats...), un empitjorament de les condicions de vida dels seus barris, quant a degradació urbana, pèrdua de la sociabilitat, inseguretat ciutadana i crisi del petit comerç tradicional del barri.

Normalment, el «mal clima» s'expressa en forma de rumors i sospites envers el comerç estranger i al voltant de qüestions d'ordre divers. D'una banda, trobem aquells rumors que acusen aquests comerços d'infringir les lleis comercials, com ara impagament d'impostos, manca de llicències, irregularitats en la venda de productes, les botigues com a «tapadores» d'activitats delictives, incompliment de la llei d'horaris comercials o explotació de treballadors. En altres casos, certes activitats comercials dels estrangers, com ara bars i locutoris, es vinculen a problemes d'incivisme que afecten la convivència dels barris, perquè produeixen sorolls i aldarulls o les clienteles ocupen l'espai públic del carrer, o perquè la sociabilitat d'aquests llocs es «guetifica», afavorint les relacions monoculturals. També se'ls veu com a insolidaris amb la resta del comerç pels seus horaris dilatats, l'homogeneïtat de les seves activitats comercials i la imatge poc atractiva dels seus comerços.

Mentre les relacions es deterioren de forma més o menys explícita sobre la base d'aquestes crítiques i acusacions, que poden ser més o menys fonamentades, el mal clima i les alarmes troben en el desconeixement, la desconfiança i la manca de comunicació amb els comerciants estrangers un terreny adobat per reproduir-se i intensificar-se, a la qual cosa s'ha d'afegir la fragilitat del teixit associatiu comercial. Si les associacions de comerciants de carrer ja comptaven amb una estructura organitzativa afeblida, l'arribada de nous comerços i la desaparició dels vells ha sumit algunes associacions en una clara desvertebració.

El mal clima i les alarmes troben en el desconeixement, la desconfiança i la manca de comunicació amb els comerciants estrangers un terreny adobat per reproduir-se i intensificar-se, a la qual cosa s'ha d'afegir la fragilitat del teixit associatiu comercial.

3 En alguns barris, el veïnat es mostra satisfet amb l'obertura d'aquests comerços, pels serveis que ofereixen -- horaris dilatats, recuperació de la pràctica de fiar, serveis a domicili--, així com per l'animació que han aportat als carrers, vinculada a la percepció de major seguretat.

2.2 LES ASSOCIACIONS DE COMERCIANTS DAVANT EL COMERÇ ESTRANGER A BARCELONA

2.2.1 Comerç estranger: confrontació d'interessos?

No aprofundirem aquí en aquelles acusacions que fan referència a les suposades il·legalitats del comerç estranger, ja que com hauria de fer-se amb qualsevol comerciant, aquestes haurien de ser comprovades cas per cas i posar les condicions per evitar-les, amb inspeccions i aplicació de les lleis. Tanmateix, tenint en compte que, segons la nostra experiència, aquests casos d'infracció de les lleis són excepcionals entre el col·lectiu de comerciants estrangers, **seria bo que les associacions de comerciants –en coordinació amb les àrees de promoció econòmica dels districtes– comptessin amb mecanismes de prevenció, com ara protocols d'acollida als nous comerciants, amb informació sobre els procediments burocràtics i administratius que cal fer per a l'obertura de botigues, l'activitat comercial, els tipus llicències, les obres, etc.** Si més no, això podria evitar les alarmes, rumors i generalitzacions, tot donant major seguretat al conjunt de comerciants, veïnat i clientela.

Quant a la resta de qüestions, algunes de les mencionades poden ser reflex d'expectatives de vida diferents entre el comerç estranger i el comerç autòcton, manifestant-se en «estils» de funcionament dels negocis també diversos. Tanmateix, darrera d'aquestes diferències, que en molts casos poden esdevenir una confrontació d'interessos, com ara les qüestions d'imatge o els horaris dilatats, no s'amaguen tant valors culturals, és a dir, formes de fer i treballar pròpies d'una determinada cultura d'origen (pakistanesa, xinesa, dominicana...), sinó que responen més aviat a una situació social i a uns condicionaments concrets vinculats amb aquesta, és a dir, a la condició d'immigrat estranger extracomunitari, arribat recentment⁴ amb la intenció d'aixecar un petit comerç a Barcelona.

Tot i així, existeixen casos d'incompliment de convenis laborals i explotació laboral, així com la reproducció d'estructures socials desiguals pròpies d'alguns països del continent asiàtic, que es fonamenten en determinades categories socioculturals, com ara el sistema de castes.

En un altre sentit, el temps d'estada més curt d'aquest comerciant en els barris i a la ciutat pot ser raó de la menor adaptació del seu comerç a l'oferta i la demanda dels barris on s'ubica, mentre que en els barris on porta més temps ja va desenvolupant una oferta més complementària i/o que reforça la ja existent. Al costat d'això, tal com ens han explicat alguns dels comerciants estrangers que han participat en trobades de mediació, la proliferació de comerços semblants (supermercats, locutoris, perruqueries...), a vegades ve condicionada per les dificultats jurídiques i burocràtiques que els immigrants troben per promocionar-se laboralment, com a autònoms, en segons quin tipus d'activitats comercials (serveis de reformes, ferreteries...), i també per les majors facilitats econòmiques, en termes d'inversió, que els proporcionen determinats sectors, pel fet de comptar amb la infraestructura del negoci anterior.

La imatge modesta i algunes dinàmiques d'aquests negocis, com ara els horaris dilatats, són pròpies del petit comerç de base familiar, és a dir, d'aquell negoci que ha de mantenir la família, amb les inversions afegides per la seva condició d'immigrada estrangera, com ara el reagrupament familiar (trasllat i reunió de la família, viatges, aconseguir un habitatge adequat, etc.), a més de la inversió en la formació dels fills, moltes vegades amb l'expectativa que millorin l'estatus social

---

4 Ens referim a aquell comerç estranger que s'ha instal·lat a la ciutat a partir del 2000, en contrast amb aquell altre que va arribar la segona meitat dels vuitanta o primera meitat dels noranta del segle passat.

familiar i es promocionin en altres sectors professionals, mitjançant l'estudi de carreres mitjanes o superiors. El resultat de tot això és una situació que no està massa allunyada de la que fins fa no gaire temps tenia el petit comerç tradicional autòcton: estalvi i petites inversions, implicació de la majoria de membres de la família en el negoci, la botiga com a negoci i alhora residència familiar, i l'obertura de l'establiment fins ben entrada la nit, esdevenint aquest un centre de relacions interpersonals i de sociabilitat veïnal.

Sobre aquelles altres qüestions, que incideixen més directament en la convivència als barris, com ara la «guetificació» –en aquells comerços que promouen la sociabilitat (bars, locutoris...)– o l'ús considerat inadequat i/o incívic de l'espai públic per part de les clienteles, podríem veure motivacions de caire divers, algunes també pròpies de les condicions que envolten la immigració en les seves primeres fases, mesclades amb d'altres que podríem considerar més «culturals» o pròpies dels països d'origen d'alguns comerciants estrangers. Així, entre les primeres, trobaríem algunes explicacions en la necessitat de relacionar-se amb els compatriotes, tot activant xarxes socials de suport així com les dificultats per practicar això en els espais privats dels habitatges, normalment reduïts. Entre les segones, podríem trobar explicacions en concepcions o costums diferents en l'ús de l'espai públic, ja que en altres indrets del món a vegades són menys nítides les fronteres entre l'espai públic i l'espai privat.

Si bé en un primer moment, en el context dels barris, les qüestions assenyalades són vistes com a incompatibles i irreconciliables, a més de molt negatives per al petit comerç i el benestar dels barris, és sorprenent com, un cop es troben els canals adients per conèixer-se i parlar dels problemes, els acords entre els comerciants superen els desacords, i els problemes mencionats tendeixen a diluir-se i a considerar-se menys greus.

La confrontació d'interessos entre comerç autòcton i estranger, en ser conjuntural, és a dir, derivada de la circumstància que viuen els comerciants estrangers en les seves primeres fases d'assentament, troba molts elements d'identificació i comprensió en el comerç tradicional autòcton, especialment en com era i funcionava aquest temps enrere, de manera que en el diàleg entre ambdós conflueixen, fent-se visibles, unes trajectòries de vida molt semblants, una mateixa ètica

del treball (l'estalvi i les petites inversions per sobre de les despeses sumptuoses, el suport de la família per sobre de l'individualisme) i uns interessos generals compartits en relació a la millora dels barris, especialment respecte a seguretat ciutadana, promoció de serveis i dinamització del comerç.

Prèviament a això, però, és necessari comunicar-se i trobar els canals per fer-ho, la qual cosa, des de la nostra perspectiva de treball, és el més important.

La confrontació d'interessos entre comerç autòcton i estranger, en ser conjuntural, és a dir, derivada de la circumstància que viuen els comerciants estrangers en les seves primeres fases d'assentament, troba molts elements d'identificació i comprensió en el comerç tradicional autòcton.

2.2.2 La rumorologia, la fragilitat del teixit associatiu i la incorporació del comerç estranger a les associacions

L'experiència de treball amb comerciants ens ha fet veure que els comerços de barri i de proximitat tenen clarament un paper en la vertebració comunitària, ja que són «nodes» que entrellacen importants quantitats de persones diverses que resideixen en el mateix territori. Així mateix, són escenaris on s'emeten judicis i prejudicis i on es generen, reproduïxen i circulen fluidament informacions i discursos sobre la comunitat. **En definitiva, el petit i mitjà comerç de barri té una implicació significativa en el desenvolupament d'actituds d'acollida o de rebuig envers certes persones o grups.**

El que més sobta quan iniciem les intervencions de mediació és la manca de coneixement i comunicació entre els comerciants. Tot i que aquesta mancança es dona especialment amb els comerciants estrangers, també es pot fer extensible a la resta del comerç nou, és a dir, aquells comerciants no estrangers, recentment arribats als barris.

Juntament amb això, les associacions, com a marc d'expressió organitzada dels comerciants, són un reflex d'aquesta incomunicació, ja que, tal com elles mateixes expressen, en els seus espais de reunió sempre acostumen a ser els mateixos. Així, en mancar les veus dels nous comerciants, estrangers i autòctons, no és possible comprendre la complexitat dels problemes, mesurar-los en la seva realitat i trobar-los solucions.

La incomunicació amb el comerç estranger contrasta amb la quantitat d'informacions que circulen als barris sobre aquest, normalment en forma de rumors, que en no trobar altres canals més ordenats d'expressió, intensifiquen l'estat d'alarma, esdevenint la qüestió del comerç estranger una mena de caos permanent, ple d'informacions molts cops poc fonamentades.

Des de la mediació comunitària, que d'alguna manera persegueix reconstruir els llaços i els vincles relacionals de la comunitat, desplaçant les percepcions de «perillositat social» que en ocasions es generen entre certs comerciants i certs sectors de la població, considerem que les associacions de comerciants han d'assumir el seu paper, com a marcs i referents des d'on tractar les qüestions que afecten els barris. Sense l'existència d'aquest canal, la característica intrínseca de vertebració i vincle que té el petit comerç esdevé de fortalesa en feblesa, agreujant-se les situacions problemàtiques, que es veuen com a inabordables, a més d'impedir que els comerciants prenguin consciència del fet que el nou comerç forma ja part del seu barri, i continuarà formant-ne al llarg del temps.

Les associacions de comerciants estan normalment dirigides per un nombre petit de comerciants autòctons tradicionals. Manifesten que se senten en un moment baix, mancades de projecte, mantenint activitats puntuals que no aconsegueixen engrescar els comerciants; desorientades pels profunds canvis que s'han donat als barris en els últims anys i per la sensació que aquests han esdevingut –o s'han imposat– sense la seva veu i participació.

(...) les associacions de comerciants han d'assumir el seu paper, com a marcs i eines de treball de les qüestions que afecten els barris.

La resta de comerciants que no participen de les associacions tenen un coneixement molt baix d'aquestes, a vegades nul i, en tot cas, quan saben de la seva existència coincideixen en què no funcionen. Per als comerciants més joves, amb negocis de segones i terceres generacions o

nouvinguts als barris, el problema és que les associacions no s'han sabut renovar amb la incorporació de gent jove ni impulsen activitats innovadores més enllà de la loteria i l'enllumenat de Nadal al carrer.

Normalment, la primera necessitat que expressen les associacions és la de reactivar la participació i promoure el compromís de tothom, tot aconseguint comunicar-se amb els comerciants, especialment els estrangers, per tal que aquests s'associïn. Tanmateix, els que s'han apropiat a elles, coincideixen a dir que quan se'ls informa sobre l'associació, normalment se'n fan socis i hi col·laboren, encara que no hi participin activament.

En general, a causa del seu caràcter incipient, els comerços estrangers acostumen a desconèixer les associacions de comerciants, així com el teixit associatiu dels barris. Els propietaris d'aquests comerços encara han de combinar, per sobreviure, la dedicació al negoci amb altres tipus de treballs (construcció, servei domèstic, etc.), i el gruix de les seves relacions es concentra en el si de la seva comunitat ètnica, la qual cosa es manifesta en una intensa relació amb els seus compatriotes, amics i parents recentment arribats, als quals ajuden a fer tràmits i cercar allotjament, així com en els seus països d'origen on viatgen sovint. El poc coneixement de l'entorn es manifesta en els seus discursos sobre el barri i el comerç, normalment més centrats en la marxa dels seus negocis, així com en la seva relació amb l'Administració, que ells veuen plena d'impediments i dificultats per la complexitat i lentitud dels tràmits burocràtics (moltes vegades inexistents en els seus països d'origen).

Tot i que la millora del barri i la participació en el teixit comercial no és encara una prioritat per a aquests comerciants, el seu optimisme i la valoració positiva que fan del barri i del veïnat és un potencial per a la seva participació. Això es demostra en la seva assistència, més o menys constant, a les trobades en els processos de mediació. Tot i així, pel que hem comprovat en darreres experiències, l'organització d'espais amb grups de comerciants de nacionalitats específiques, com ara pakistanesos, sembla donar fruits més ràpids i interessants. La motivació d'aquests comerciants és més alta davant la possibilitat de compartir uns mateixos problemes i necessitats amb els seus compatriotes, de manera que com a fase prèvia i/o paral·lela al treball sobre el comerç amb grups mixtos i més amplis, aquesta és una bona forma per augmentar el seu interès pels altres comerciants i per les associacions, i per promoure'n la participació.

L'existència a Barcelona d'algunes associacions de comerciants de nacionalitats específiques (pakistanesos, xinesos...) ens mostra l'existència de comunitats d'interessos davant problemàtiques específiques, que per exemple poden estar vinculades a l'exportació i importació de productes en determinats països, etc. En tot cas, aquestes situacions específiques no ens sembla que ens parlin d'una tendència general cap a la fragmentació associativa dels comerciants per nacionalitats, d'acord a interessos diferenciats, ni l'existència d'aquestes associacions ha de

ser impediment per a què els comerciants estrangers puguin integrar-se en estructures comercials mixtes representatives de territoris específics.

És interessant destacar de la nostra experiència que, en els casos en els quals la mediació ha tingut com a efecte la renovació de les associacions, amb representació a les juntes de l'entitat de la diversitat comercial (cultural, edats, tipus comerç, etc.), passat un cert temps de rodatge, **les associacions comencen a veure la participació dels comerciants estrangers com a requisit indispensable per al seu bon funcionament.**

(...) la primera necessitat que expressen les associacions és la de reactivar la participació i promoure el compromís de tothom, tot aconseguint comunicar-se amb el comerciants, especialment els estrangers, per tal que aquests s'associïn.

2.2.3 Comerç autòcton versus comerç estranger?

Si bé fins ara ens hem referit a diverses qüestions sota una perspectiva polaritzada, entre comerç autòcton i comerç estranger, és important tenir en compte que la realitat comercial dels barris és més rica i plena de matisos. Sobretot en els barris del centre, però també en d'altres, tant el comerç autòcton com el comerç immigrat no són blocs homogenis, ni a nivell del tipus de comerç, ni de perfils, ni de discursos. Hi ha molts tipus de comerços i de comerciants, així com diversitat de visions sobre si mateixos i sobre el seu entorn, i les afinitats i les diferències travessen les nacionalitats de manera que confronten, en alguns casos, autòctons *versus* autòctons i immigrants *versus* immigrants.

Entre el col·lectiu de comerciants estrangers trobem, per exemple, comerciants, principalment d'origen magribí, que regenten serveis de proximitat des de fa més de 10 anys en aquests barris, coneixen les associacions i en alguns casos ja han participat activament d'aquestes. Els seus discursos sobre el comerç estranger acostumen a coincidir força amb el discurs general del petit comerciant tradicional autòcton. D'altra banda, **són un valuós recurs per fer de pont amb els comerciants nousvinguts.**

Al costat dels serveis de proximitat, sobretot en els carrers i barris del centre de la ciutat, trobem un altre tipus de comerciant, autòcton i també estranger (marroquins, argentins, europeus...), arribat als barris més recentment, normalment jove, que regenta botigues innovadores, de roba especialitzada, artesanía dita ètnica, bars de disseny o d'especialitat gastronòmica ètnica, etc. Es tracta de negocis que pretenen arribar a poblacions més àmplies i diverses –veïns i consumidors de tota la ciutat, turistes, etc.– que, en alguns casos, compten amb una estructura professionalitzada de caire més empresarial. Són comerciants que han escollit posar la seva botiga en certes zones cèntriques, que presenten un gran potencial de transformació perquè estan subjectes a processos de renovació urbana, encara però inacabats i que per això compten amb locals comercials econòmicament assequibles. **La multiculturalitat, per a aquests comerciants, és un valor que aporta atractiu per a les seves potencials clienteles i que s'integra en el seu projecte modernitzador.** Aquests nous comerciants autòctons i estrangers de perfil innovador i mentalitat cosmopolita també poden imprimir molt dinamisme a la renovació de les associacions, amb l'aportació d'idees i projectes innovadors, que aconsegueixen engrandir la resta de comerciants.

Aquests nous comerciants autòctons i estrangers de perfil innovador i mentalitat cosmopolita, també poden imprimir molt dinamisme a la renovació de les associacions

Ventall promocional d'una associació de comerciants que assumeix la diversitat cultural com a pròpia

2.2.4 La revitalització del petit comerç o vers la cerca d'una nova identitat

Una immersió més a fons en la realitat d'aquests barris i carrers ens mostra que els conflictes que envolten el col·lectiu de comerciants autòcton i estranger es basen en un xoc d'identitats més que en un xoc d'interessos divergents –un xoc d'identitats basat en l'estranyesa i el desconeixement, en la inquietud davant els canvis i en la manca de referents compartits davant l'absència d'un passat i d'un projecte en comú, juntament amb el sentiment de pèrdua que el comerciant autòcton té davant els ràpids canvis de paisatge (humà, social, urbanístic...) que s'han donat a molts barris.

En aquest sentit, és la promoció del diàleg i la comunicació, tot fent visibles els interessos comuns, allò que possibilita el reconeixement de tots com a comerciants d'un mateix barri i la integració en un projecte comú.

És la promoció del diàleg i la comunicació, tot fent visibles els interessos comuns, allò que possibilita el reconeixement de tots com a comerciants d'un mateix barri i la integració en un projecte comú.

El comerç estranger ha contribuït en certa mesura a revitalitzar la trama comercial i al rejuveniment de la població. Per tal de fomentar la cohesió social dels barris és important que, des de les associacions, es treballi per reconèixer i fer visibles a la població aquestes aportacions del petit comerç estranger als barris. Així, per exemple, entre les activitats comercials que desenvolupa, els serveis de telefonia i internet, que d'una banda són vinculats a problemes

d'inseguretat i incivisme, també poden ser vists com una activitat innovadora, que ha respost a les necessitats comunicatives d'una societat cada cop més globalitzada, tot atraient als barris noves clienteleles.

Tot i així, és important atendre les crítiques que s'expressen cap al petit comerciant estranger, ja que en algunes podem intuir les pors i incerteses que amenacen el petit comerç en general, principalment el petit comerç tradicional autòcton que s'ubica en aquests barris en transformació. Aquest comerciant, immers en la seva pròpia crisi i sobrevivint amb un suport familiar que ha anat minvant, veu en les ràpides transformacions socials, econòmiques i urbanes que s'estan donant al seu voltant la **pèrdua dels seus referents en els barris: tancament de botigues «de tota la vida», pèrdua d'una clientela fidel, aparició de noves clienteleles més inestables i amb nous hàbits de consum, obertura de mitjanes i grans superfícies comercials, etc.**

Aquestes qüestions configuren un context extremadament complex i dinàmic per al món associatiu en general i el comercial en particular, i demanen una reflexió sobre com fer-hi front des dels barris, tot trobant noves formes d'organització i de treball, que condueixin al model de comerç i, en definitiva, al model de ciutat que es vol.

Així, per exemple, en els darrers anys, les estructures comercials que proveeixen la població s'han vist profundament transformades, a causa de la instal·lació de grans superfícies comercials. Un percentatge cada cop més gran del consum es realitza en aquests grans centres comercials ubicats fora de les ciutats, o en el seu interior, però en illes desconnectades dels barris i carrers. És per això que **la rendibilitat del petit comerç tradicional ha caigut, i cada any desapareixen moltes petites botigues de proximitat, la qual cosa contribueix a què els carrers siguin menys freqüentats, perdin la seva vitalitat i augmenti la sensació d'inseguretat.**

La proliferació de grans superfícies comercials s'inscriu dins un model social i urbanístic, el de **la ciutat difusa**, marcada per la forta segregació dels grups socials i de les funcions urbanes, que

es contraposa al model de **ciutat compacta** amb un comerç vertebrador i de proximitat. Davant la insostenibilitat social i ambiental d'aquest model, la ciutat compacta ofereix mescla d'usos i categories socials, amb la conflictivitat inherent que això comporta, però també amb tot el seu potencial de cohesió social, de creació, innovació i interacció social.

En aquest sentit, l'arribada del petit comerç estranger pot ser vista com una contribució a la revitalització del sector, contrarestant les tendències dominants del model de ciutat difusa i reforçant la compactació i cohesió social de la ciutat.

La diversitat del petit comerç a Barcelona suposa una oportunitat perquè permet integrar i articular en un **projecte comercial d'associació** les dimensions local (comunitària i de barri) i global (ciutat, turisme, mobilitat social, xarxes...) que avui dia afronten els barris. Alhora, també suposa un repte per a les associacions de comerciants, que passa per una redefinició de la seva identitat i la necessitat de **cercar nous marcs organitzatius** que s'adaptin a les noves realitats i responguin a la diversitat d'experiències associatives, interessos i dinàmiques de treball de la diversitat de comerciants.

(...) l'arribada del petit comerç estranger pot ser vista com una contribució a la revitalització del sector, contrarestant les tendències dominants del model de ciutat difusa i reforçant la compactació i cohesió social de la ciutat.

A continuació explicarem l'experiència dels **Grups Promotors del Comerç**, com espais de gestió de la diversitat i promoció de les relacions entre comerciants, que impulsem en els processos de mediació amb comerciants, i que pretenen ser una primera llavor per renovar i reorganitzar les associacions, i dinamitzar comercialment els carrers.

2.3 ELS GRUPS PROMOTORS DEL COMERÇ (GPC)

El procés de mediació, tal com ho treballem des de la Fundació Desenvolupament Comunitari, té dues fases. S'inicia amb un diagnòstic, mitjançant el qual es capten discursos, agents socials clau i relacions dels agents en el territori. En una segona fase, pròpiament de mediació, es creen espais de coneixement i diàleg entre els comerciants, i es posen les condicions per impulsar la dinamització comercial del carrer o barri. Tot prenent les associacions de comerciants com a potencials eixos vertebradors d'aquesta dinamització, la mediació no es treballa dins d'aquestes, sinó en el marc dels Grups Promotors del Comerç.

2.3.1 Què és el GPC

El Grup Promotor del Comerç és un conjunt de persones motivades per treballar per la millora del comerç i del barri, i disposades a establir un diàleg i unes relacions de cooperació amb la diversitat de comerciants del carrer/barri. Aquestes persones estaran encarregades de definir un projecte de dinamització comercial i d'implementar-ne l'execució. Aquest equip de treball assumeix un paper dinamitzador de la participació de la resta de comerciants considerats en tota la seva diversitat.

El GPC és organitzat per l'equip mediador sota un seguit de criteris, com ara **que siguin comerciants motivats en el procés i que siguin representatius de la diversitat existent en el carrer o barri en qüestió** (diversitat quant a temps d'estada, tipus d'activitat, discurs, nacionalitat, vinculació amb l'associació de comerciants, etc.). És important que les associacions de comerciants tinguin representants que participin en el GPC, perquè facin un acompanyament de tot el procés, aprofitin els nous contactes i relacions amb els comerciants no associats i, posteriorment, les associacions siguin el marc de continuïtat i sostenibilitat del procés de dinamització comercial.

És bo que les reunions del GPC comptin amb l'assistència i/o seguiment de representants de les federacions de comerciants i l'equip tècnic de promoció econòmica dels districtes. Això evita una superposició de tasques i duplicació d'esforços, a més d'assegurar la coordinació i continuïtat del procés, tot aprofitant els recursos existents, que normalment són infrutilitzats.

2.3.2 Objectius generals del procés de treball amb el GPC

Els objectius principals que guien el treball d'un Grup Promotor del Comerç són:

- Promoure el diàleg i la comunicació intercultural entre els comerciants autòctons i nous, entre els comerços tradicionals i les noves iniciatives comercials, el coneixement i reconeixement com a comerciants, i la presa de confiança.
- Cohesionar un grup de treball sobre el comerç que sigui representatiu de la diversitat comercial existent, i que sigui l'embrió d'una futura organització o de la revitalització de les existents.
- Fer un projecte participatiu de dinamització comercial i posar les condicions per a la seva execució.
- Fer visibles els interessos comuns dels comerciants a través del projecte de dinamització comercial, que motivi la participació i l'organització del col·lectiu.
- Posar les bases per a la construcció d'un discurs compartit sobre la situació i les necessitats del comerç de barri.

2.3.3 Algunes propostes sorgides dels Grups Promotors del Comerç

Seguretat, imatge, dinamització del carrer	Comunicació, creació de serveis	Organització interna, participació	Publicitat, promoció comercial del carrer
Reforçar els serveis de prevenció i seguretat	Establiment de mecanismes de control i seguiment dels locals buits (en lloguer o en propietat) per tal d'encaminar l'oferta comercial del barri cap a una major accessibilitat i diversificació	Cercar vies extraordinàries de finançament de l'associació	Elaboració d'una guia que contingui «curiositats», història i assumptes culturals del barri
Col·locació de rètols indicant els punts d'interès turístic del carrer	Creació d'un mitjà de comunicació interna de l'associació	Dedicació d'una persona per informar i motivar els comerciants per participar a les associacions	Campanyes de sensibilització i fidelització dels veïns del barri
Augmentar el mobiliari urbà: jardineres a les voreres, quioscs, bancs, fanals...	Realització d'una enquesta d'interessos i necessitats a tot el col·lectiu de comerciants del barri	Reforçar canals d'interlocució amb les administracions	Elaboració de webs, cartells i flyers
Promoure fires de comerç al carrer, incorporant la diversitat cultural del comerç en les activitats que s'organitzin	Difusió de la normativa de comerç entre els comerciants i en diversos idiomes	Elaboració d'un cens de tots els comerciants del carrer o del barri	Creació de targes de fidelització de clients
Fer una campanya de civisme a través dels comerços	Creació de serveis d'informació i assessorament legal	Clarificació i definició dels objectius de l'associació, així com dels avantatges de formar-ne part	Elaboració d'una guia de comerços del barri
Organització de concursos (aparadors, millor iniciativa comercial, comerç més antic, etc.)	Establir col·laboracions amb altres entitats, a nivell de coordinació i assessorament	Creació d'una junta representativa de la realitat social i comercial del carrer (promoció d'una figura dins la junta -vicepresidència o coordinació- de cadascun dels col·lectius nacionals presents al carrer)	

2.3.4 Punts forts i punts febles del resultat del treball amb el GPC

Punts forts o oportunitats	Punts febles o amenaces
Millora de les relacions interpersonals i de cooperació entre els comerciants.	Manca de participació d'algun col·lectiu de comerciants clau.
Emergència de nous agents dinamitzadors entre els comerciants.	Manca d'un lideratge definit entre els comerciants.
Creació d'un nucli de comerciants cohesionats i amb interès per treballar.	Manca d'experiència organitzativa i de treball en equip.
Renovació de les juntes directives de les associacions	Manca de coordinació i/o superposició de funcions amb les federacions o eixos comercials, per a l'execució dels projectes de dinamització.
Suport i treball coordinat amb les federacions de comerciants i amb les administracions.	Manca de mitjans i vies de comunicació amb el conjunt dels comerciants del barri.
Diversitat cultural i representativitat de l'associació	Viabilitat dels projectes definits.
Canvi en la percepció i valoració positiva de l'associació de comerciants	Continuïtat del treball (possibilitat d'execució dels projectes de dinamització) després de finalitzar el procés de mediació.
Creació de motivació i voluntat d'implicació al treball per part dels comerciants no associats.	
Creació d'un projecte d'associació per a la dinamització comercial	

2.4 REPTES DE FUTUR PER A LES ASSOCIACIONS DE COMERCIANTS

A continuació farem una síntesi d'alguns temes sobre els quals cal reflexionar, i que s'han anat reiterant com a preocupacions en el treball dins dels GPC i que moltes vegades dificulten la seva continuïtat i la dinamització comercial, i que fan referència al funcionament intern de les associacions i la seva sostenibilitat, la promoció de la participació dels comerciants, la multiculturalitat...

2.4.1 Participació associativa, representativitat i arrelament

Un dels reptes del món associatiu comercial és la millora de la participació i de la representativitat a les organitzacions. **Les associacions tenen la dificultat i el repte de representar una gran diversitat de comerciants, amb sensibilitats i estils de comerços diferents** (més professionalitzats, familiars tradicionals, comerços expansius, xarxes internacionals, etc.). Per facilitar i fer efectiva la representació, creiem que és important que el procés de reorganització, des del seu inici, s'impregni de dinàmiques participatives, de manera que la nova associació sigui percebuda com un projecte de tothom, que motivi i sigui una eina eficient i eficaç al servei de tots els comerciants.

Molts cops, les dificultats en fer això poden trobar-se en el menor grau d'arrelament que alguns comerciants (estrangers, autòctons recentment arribats als barris...) tenen en el territori, la qual cosa incideix en formes particulars de percebre'l i estar-hi, a vegades poc compromeses perquè es veuen sotmeses a la transitorietat de determinades situacions. D'una banda, el repte estaria en fer de l'associació un espai per construir, a poc a poc, un sentit de pertinença, com a element d'estabilitat, seguretat, utilitat i, per tant, en un bé preuat. D'una altra banda, també seria interessant que les associacions tinguessin mecanismes per reconèixer les situacions inestables o transitòries, per donar-los cabuda i resposta.

En les nostres experiències de mediació, sempre hem trobat comerciants immigrants i nous comerciants autòctons amb interès i amb disposició de participar, que no havien tingut la possibilitat de fer-ho per manca d'informació, identificació o perquè no havien trobat els espais o dinàmiques on integrar-se. En aquest sentit, l'adaptació a la diversitat de situacions implica un desenvolupament adient de la comunicació, a nivell formal i informal, a més de recursos suficients perquè les associacions puguin constituir-se com un òrgan de proximitat al servei dels comerciants.

Així mateix, sembla necessari que des de l'Administració es facilitin recursos formatius sobre funcionament i dinamització d'associacions, ja que, de vegades, les dificultats vénen de la manca de lideratge i/o experiència associativa (treball en equip, formulació de projectes, etc.), fent que s'empobreixin les diverses iniciatives d'organització i dinamització.

A més, tal com insisteixen els comerciants en les seves propostes de dinamització comercial, sembla necessària la recerca de recursos financers extraordinaris per a les associacions.

2.4.2 Implantació als barris i sostenibilitat

L'establiment de relacions de col·laboració i coordinació amb altres entitats sorgeix en els GPC amb la idea que el comerç i la dinamització comercial s'integrin en la xarxa d'organitzacions i projectes comunitaris, encabint-se, amb més pes i presència, en els plans de desenvolupament comunitari dels barris.

En aquest sentit també es veu necessari que les associacions tinguin veu i presència en els òrgans de participació de l'Administració pública.

En barris on ja existeixen projectes de dinamització comercial, impulsats per eixos i entitats comercials de segon nivell, com ara federacions, és una necessitat definir amb claredat el paper de les associacions de comerciants (de carrer i/o barri), per tal que no es superposin tasques i projectes, ni es dupliquin esforços.

2.4.3 Millorar la comunicació i el coneixement interpersonal

Tal com hem insistit al llarg d'aquest article, les dificultats més significatives que trobem en els processos de mediació/dinamització han estat la incomunicació i les desconfiances, construïdes, en alguns casos, durant molt de temps, especialment envers els col·lectius de comerciants estrangers. En aquest sentit, ja hem vist com el diàleg i el treball en equip condueixen a un major reconeixement entre els diversos comerciants, mentre els prejudicis tendeixen a desactivar-se o a diluir-se, amb el coneixement de primera mà de, per exemple, altres concepcions sobre la manera de portar un comerç, altres expectatives laborals i, en funció d'això, d'entendre l'activitat comercial, etc.

Si entenem la mediació comunitària intercultural com l'origen d'un procés de creació de nous vincles i relacions, que haurà de donar uns resultats en el futur, per tal que aquest procés sigui sostingut i de llarga durada, les associacions haurien d'insistir en el manteniment, foment i creació de relacions cordials quotidianes amb els nous comerciants, fent convocatòries i invitacions a aquests grups, explorant les seves expectatives i necessitats, tot dialogant clarament amb ells sobre els problemes del carrer o del comerç que els preocupen.

Tanmateix, no podem oblidar dins les qüestions relatives a la comunicació, els problemes que es deriven de l'augment de la diversitat lingüística entre els comerciants, que, si bé és una riquesa, pot ser també un entrebanc important per a la comunicació, en el seu sentit integral, si no es posen els mitjans per abordar-lo.

Les associacions haurien d'insistir en l'establiment de relacions cordials quotidianes amb els nous comerciants, convocant-los i dialogant clarament amb ells sobre els problemes del carrer o del comerç que els preocupen

2.4.4 Reconèixer la potencialitat del fet multicultural

A propòsit de les potencialitats de l'arribada de nous comerciants a la ciutat (comunitaris i/o extracomunitaris), que en alguns barris arriben fins al 50% del total i que, per tant, ja formen part dels barris, creiem que les associacions haurien d'incorporar, en un sentit pràctic i també teòric, aquest fet, tot ajudant a crear en els barris un ambient i estat d'opinió més positiu davant aquesta nova realitat. Creiem que els nous comerciants poden afegir una sèrie d'avantatges a l'associació i al comerç en general, com són l'atracció de noves clienteleles, l'aportació de serveis i noves tecnologies de la informació, el coneixement d'experiències associatives diverses i iniciatives comercials innovadores, etc.

El comerç intercultural integrat i treballat des de les organitzacions de comerciants també pot funcionar com a reclam comercial, per la seva oferta diversa, a vegades exòtica (menjars tradicionals o artesanies de diversos llocs del món), que poden ser valors que aportin atractiu als barris on es desenvolupa, sobretot en una ciutat caracteritzada pel seu cosmopolitisme i la seva activitat turística. La multiculturalitat de l'oferta com a reclam comercial, a més, també pot ser incentiu per treballar conjuntament les qüestions de presentació i d'imatge dels carrers i dels comerços.

Aquest atractiu ja comença a ser incorporat als projectes de dinamització i modernització del comerç des de les federacions i des d'algunes associacions.

2.5 ALTRES RECURSOS I RECOMANACIONS

A mode d'epíleg, oferim a continuació un llistat de serveis i agents que han esdevingut referents en la dinamització del camp associatiu i comercial a Barcelona.

- **Programa per a l'assessorament, formació i inclusió en el teixit associatiu dels comerciants immigrants** (projecte premiat a Barcelona Associacions 2006-07)

Entitats responsables:

Federació de comerciants del Casc Antic

Eix Comercial BCN de Palau a Palau

www.bcndepalauapalau.com

Pla Integral del Casc Antic

www.cascantic.net

Eix Comercial del Raval

Fundació Tot Raval

www.totraval.org

www.eixosbcn.org

www.bcn.es

- **Plans comunitaris, plans integrals o xarxes associatives locals, etc.**

Els barris que compten amb plans integrals de desenvolupament o plans comunitaris poden ser una alternativa d'integració, coordinació i participació del comerç als barris, especialment en aquells on no hi ha federacions o eixos comercials. Per exemple, el Pla Comunitari de Roquetes està donant suport a l'organització dels comerciants del barri.

www.noubarris.net/pcroquetes

- **Fundació Barcelona Comerç**

La Fundació Barcelona Comerç agrupa els eixos comercials de Barcelona. Un eix comercial s'entén com a entitat que reuneix les associacions de comerciants d'un territori, amb un objectiu concret però múltiple: delimitar una zona comercial, adequar-la urbanísticament per a què cobreixi les necessitats comercials, donar-li un nom genèric, potenciar-la comercialment i generar la promoció interna i externa necessàries per dinamitzar els fluxos imprescindibles de clients.

Els eixos de Barcelona són:

Pg. de Gràcia

Rbla. de Catalunya

GraciNova

Gran de Gràcia

Cor Eixample

Poblenou

Maragall Zona Comercial

El Cor d'Horta

L'Eix de Sant Andreu

Sants

Creu Coberta

La Rambla

Sarrià

Sant Antoni Centre

Comercial

Sant Gervasi

BCN De Palau a

Palau Nou Drassanes

Comercial

Sant Martí de Provençals

Barna Centre

Sants - Les Corts

Nou Bulevards Centre

Comercial.

Per a més informació visiteu la seva pàgina web: **<http://www.eixosbcn.org>**

- ***Equip tècnic de promoció econòmica dels districtes de Barcelona***

Els tècnics de promoció econòmica de l'Ajuntament de Barcelona, presents a tots els districtes, són una figura de suport important per als comerciants i les associacions de comerciants, a nivell d'informació/formació i per la seva experiència en associacionisme comercial, a més de ser el vincle entre les associacions de comerciants i l'Administració.

- ***Fundació Tot Raval***

La Fundació Tot Raval és una entitat que pretén canalitzar aquelles accions que, de manera corresponsable siguin impulsades des de les iniciatives associatives, empresarials o del sector públic del barri de Raval. S'orienta a promoure el coneixement i la realització d'accions en relació a la qualitat de vida del barri, l'increment de la cooperació intercultural i la creació d'un marc relacional en el qual convisquin l'activitat comercial, la cultura, l'educació i la solidaritat.

Per a més informació vegeu: <http://www.totraval.org/>

- ***Servei de Mediació Comunitària Intercultural de l'Ajuntament de Barcelona***

Aquest servei fa intervencions de mediació intercultural en diversos carrers i barris de Barcelona, a demanda de les Àrees de Serveis Personals dels districtes. El servei és gestionat per la Fundació Desenvolupament Comunitari i depèn de l'Àrea d'Acció Social i Ciutadania de l'Ajuntament de Barcelona. Les demandes de mediació comunitària han de fer-se arribar a aquesta àrea.

Per a més informació: www.fdc.org

BIBLIOGRAFIA

- ARAMBURU, M. “Los comercios de inmigrantes extranjeros en Barcelona y la recomposición del ‘inmigrante’ como categoría social”, en *Scripta Nova Revista electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, nº 108, 2002.
- ARAMBURU, M. «Comercio y cohesión social», Text marc de les *Jornades Europees sobre Immigració i Comerç*, 21-22 juny 2007. Promogut per Federació de Comerciants del Casc Antic BCN de Palau a Palau, Pla Integral del Casc Antic, Eix Comercial del Raval i Fundació Tot Raval. Casa Llotja de Mar de Barcelona.
- BELTRÁN, J., OSO, L. & RIBAS, N. (coord.) *Empresariado étnico en España*. Fundació CIDOB, Observatorio Permanente de la Inmigración, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. 2006.
- MORERAS, J. *Les activitats comercials dels estrangers a Ciutat Vella*. Barcelona: Fundació CIDOB, 2002.
- SERRA DEL POZO, P. *El comercio étnico en el Distrito de Ciutat Vella de Barcelona*. Obra Social Fundación La Caixa, 2006.
- SOLE, C. & PARELLA, S. *Negocios étnicos. Los comercios de los inmigrantes no comunitarios en Cataluña*. Barcelona: Fundació CIDOB, 2005.
- ZEGRÍ, M., NAVARRO, J.M. & ARAMBURU, M. «El encaje de los comercios extranjeros en el tejido comercial de acogida. Análisis de una experiencia de mediación comunitaria en Barcelona», Revista *Migraciones*, núm. 20, Madrid: 2006.

3. DIVERSITAT RELIGIOSA I CONVIVÈNCIA INTERCULTURAL, O COM COMENÇAR A PERDRE LA POR A LES MESQUITES

Jordi Pascual i Saüc

Credencials de l'autor

Jordi Pascual i Saüc és doctor en sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona, professor consultor de la Universitat Oberta de Catalunya i responsable de gestió del coneixement de la Fundació Desenvolupament Comunitari.

Presentació de l'article

L'article aborda la crisi de convivència que ha suposat, en alguns municipis catalans, l'aparició d'espais de culte musulmà. Es parteix de la constatació del creixent pluralisme religiós que viu Catalunya i Barcelona, en particular, que majoritàriament és assumit per la ciutadania. Aquesta acceptació presenta una excepció: la por i el rebuig que generen les manifestacions religioses i ètniques de la població musulmana. Interrogar-se per les raons i causes d'aquest rebuig ens permet plantejar-nos com gestionar aquests conflictes de convivència intercultural en un marc de diversitat religiosa.

3.1 LA NOVA DIVERSITAT RELIGIOSA A BARCELONA

A la ciutat de Barcelona hi ha censats actualment 301 espais de culte, corresponents a 13 grans tradicions religioses: cristianisme catòlic (135 parròquies), cristianisme evangèlic (89), testimonis de Jehovà (20), budisme (16), islam (12), hinduisme (10), cristianisme ortodox (7), judaisme (2), sikhisme (2), taoisme (2), adventisme (2), mormons (3) i Fe Bahá'í (1)¹. Es tracta, sens dubte, de la ciutat catalana amb més confessions i espais de culte presents en el seu territori.

Ara bé, la coexistència d'un bon nombre de confessions religioses a Barcelona i, en general, a Catalunya, no és sinònim d'una bona convivència² entre els diferents col·lectius, incloent-hi els de les persones atees, agnòstiques o no creients. Com ha advertit Jordi Moreras (2006a:18-19), per considerar una societat plural, no n'hi ha prou amb constatar la coincidència de diverses opcions religioses, sinó que cal observar si es dona el reconeixement de la pluralitat com a norma que garanteix la convivència de les diferents parts. I, si bé és cert que s'ha produït una certa rutinització de la múltiple oferta de productes religiosos (Griera i Urgell han parlat del «consumo

---

1 Dades facilitades pel Centre Interreligiós de Barcelona i per l'Arquebisbat d'aquesta ciutat (2007).

2 Carlos Giménez ha definit convivència com a aquella relació que implica interacció harmoniosa entre persones o grups, tot distingint-la de coexistència o mera coincidència en el temps (Giménez, 2005:8). Ara bé, aclareix aquest antropòleg que «convivencia no es algo opuesto al conflicto ni significa ausencia de conflictividad, pero sí requiere regulación o resolución pacífica de los conflictos» (19).

de productos con connotaciones espirituales de origen foráneo» en un estudi fet a Sabadell³, i fins i tot que hi ha cultes de moda, com ara el budisme, també ens trobem amb comunitats religioses que són especialment malvistes per part d'un sector rellevant de la població. És el cas de la població musulmana, tot i que, com veurem, el rebuig és major envers la comunitat d'origen magribí. Com ha observat Moreras:

«Participar en algunas de las actividades culturales que organizan los diferentes monasterios budistas en España se ha convertido en una moda; pero no es lo mismo celebrar el ramadán o el *id al-kebir* junto a musulmanes» (2006a: 20).

És justament aquest prejudici envers la comunitat musulmana, que en alguns casos –pensem en el rebuig a l'obertura de centre de culte en diverses poblacions catalanes (Reus, Granollers, Premià de Mar, Santa Coloma de Gramenet⁴, Badalona...)–⁵ ha arribat a constituir un conflicte de primera magnitud a escala veïnal, el que volem analitzar aquí. Per què l'islam és vist com una amenaça?

3.1.1 Per què ens fan por les mesquites?

Per comprendre i aprofundir en el coneixement del que s'ha anomenat *islamofòbia* –és a dir, por a l'islam– analitzarem amb deteniment un cas de divisió veïnal arran del projecte de construcció d'una mesquita a Premià de Mar, que va provocar una crisi de convivència durant la primavera del 2002 en el segon municipi amb més població del Maresme⁶. Primer recordem, però, la sinopsi dels fets.

Tot i que amb anterioritat ja s'havien produït recollides de firmes (5.554 el novembre del 2001) en contra de la reubicació de la mesquita situada en un pis deteriorat, no fou fins a l'anunci, per part de l'associació musulmana local, de la construcció d'un edifici de nova planta com a oratori permanent en un terreny urbà adquirit per ells mateixos, l'abril del 2002, que es van precipitar els esdeveniments. D'una banda, va aparèixer un moviment ciutadà, que prendria el nom de Plataforma per Premià –amb suport puntual per part de l'ultradretana Plataforma per Catalunya de Josep Anglada–, i que es mobilitzà en contra de la construcció de la mesquita. D'una altra banda, es constituí la Coordinadora Premià per la convivència, que aglutinava una trentena d'entitats civils locals, comarcals i nacionals, per donar suport al projecte de la comunitat musulmana. Es van celebrar manifestacions per part d'uns i d'altres i des de l'Ajuntament –que havia vist fracassar tots els intents de negociació per l'emplaçament alternatiu de la mesquita– es parlà de «fractura social». El conflicte tingué un important ressò mediàtic, amb intervencions dels líders dels principals partits polítics catalans i fins i tot algunes autoritats van mirar d'intercedir en la resolució del conflicte. Finalment, el setembre del mateix any s'arribà a un acord entre l'Ajuntament i l'associació musulmana Attauba, pel qual el primer cedia una part de l'antiga escola Voramar per a la comunitat musulmana, mentre que el terreny adquirit per aquesta passava a ésser gestionat

---

3 Grieria i Urgell (2001: 36).

4 Sobre el conflicte per l'obertura d'un oratori musulmà a uns baixos de Santa Coloma, vegeu el documental d'Alberto Aranda i Guillermo Cruz, *Mesquita no!* (A Contraluz Films & Tururut art infogràfic, 2005).

5 El fet que fins ara hagi estat en poblacions mitjanes on s'ha registrat moviments veïnals contraris –però també favorables– a la construcció o obertura de mesquites d'una certa envergadura, no vol dir que Barcelona no pugui experimentar moviments semblants en el futur. El projecte de construcció d'una gran mesquita a Barcelona, plantejat en diverses ocasions per alguns representants de la comunitat musulmana, ha estat ajornat fins al moment per les autoritats catalanes. Sens dubte, aquest podria ser un analitzador de primer ordre per comprovar fins a quin punt la capital catalana assumeix el pluralisme religiós.

6 Basem l'anàlisi del conflicte esmentat en l'estudi realitzat per un equip de Desenvolupament Comunitari: Pascual, J. i Sánchez, J. (2005) *La convivència intercultural a Premià de Mar. Diagnòstic després del conflicte de la mesquita*. Ajuntament de Premià de Mar /Desenvolupament Comunitari: document inèdit.

pel municipi. L'acord tenia una vigència de 15 anys, temps que es donaren les parts per assolir una solució definitiva al problema.

Al nostre entendre, aquest conflicte de convivència intercultural no es pot entendre estrictament com un conflicte estrictament religiós o interreligiós, sinó –com veurem– com el resultat de la confluència de diversos factors socials, entre els quals destaquem:

- la lluita per l'ocupació simbòlica de l'espai públic;
- els interessos immobiliaris;
- la recomodació que suposa l'aparició d'un nou actor polític local, com és la comunitat musulmana organitzada;
- el context sociopolític internacional; i, per últim,
- el joc d'identitats i alteritats ètniques, dins el qual cal considerar el valor de la religió com a factor de pertinença ètnica.

Vegem-los amb deteniment, un per un.

La disputa per l'ocupació física i simbòlica de l'espai públic

En general, cal dir que en el context de les societats occidentals es parla de secularització per definir el procés de desaparició de les religions o bé de reducció de la seva influència a l'esfera estrictament individual, com una de les característiques de la modernització. Des d'aquest punt de vista, és vist com a anacronisme el fet que noves comunitats religioses reclamin el seu espai a la ciutat. És per això que Moreras (2006a) parla d'un «prejudici social» envers els grups religiosos en general a l'hora de permetre'n l'accés a l'esfera pública. Ara bé, com ell mateix ha recollit, el paradigma de la secularització s'està revisant. Així, José Casanova ha proposat la tesi de la «desprivatització» d'allò religiós:

«las tradiciones religiosas de todo el mundo se niegan a aceptar el papel marginal y privatizado que les han reservado las teorías de la modernidad y las teorías de la secularización (...), se niegan a limitarse al cuidado pastoral de las almas y no dejan de suscitar cuestiones relativas a las conexiones entre la moralidad pública y la privada» (Casanova, 2000: 18).

També Tariq Modood (2000) ha criticat el principi de la neutralitat de l'espai públic amb relació a les expressions religioses, en observar que la restricció no s'aplica igualment a tots els grups, de manera que en surten afavorits els de la pròpia tradició històrica⁷. Això mateix és compartit per Mohamed Chaib, destacat líder associatiu catalanomorroquí, quan observa que no s'han complert els acords que es van signar a l'Estat espanyol en matèria de llibertat de culte, d'ensenyament de la religió i del reconeixement de l'imam i de les mesquites, el 1992. Chaib posa com a exemple precisament els conflictes per l'obertura d'oratoris. Malgrat aquell acord,

«mai no ha sortit cap representant governamental que defensi el dret que tenen aquestes persones, com a ciutadans, a desenvolupar la seva cultura, la seva religió, a obrir els seus oratoris amb absoluta normalitat, com s'ha produït amb altres religions, que són també presents a Catalunya i a Espanya» (Chaib, 2005: 42).

D'altra banda, Modood qüestiona que la divisió de l'espai públic i de l'espai privat sigui tan diàfana, ja que ambdues esferes s'influeixen constantment. Com veurem en el següent apartat,

---

7 De fet, això mateix podria dir-se del calendari oficial en els països d'Europa occidental, que es basa, en bona part, en festes i celebracions d'arrel catòlica.

Jornada de portes obertes a la mesquita de Canovelles (2007)

aquest autor proposa un *multiculturalisme democràtic*, el contingut del qual «no debería ser la neutralidad cultural, sino la inclusión en la vida pública de los grupos marginales y en desventaja, incluso de las comunidades religiosas» (2000: 193).⁸

Amb independència del lloc que acordem concedir als grups religiosos en l'esfera pública, el cas és que podem interpretar els conflictes per l'obertura d'espais de culte dins la ciutat com una lluita per l'ocupació simbòlica de l'espai públic. En efecte, d'una banda, per a les comunitats nouvingudes, disposar d'un local per a l'ús propi significa guanyar un espai i, com veurem, una certa reafirmació identitària com a grup, però vist des de l'altre costat, pel veïnat «de tota la vida», aquesta ocupació d'un espai urbà s'interpreta com una ostentació d'un acte d'apropiació, quasi de conquesta. És el que vam copsar en l'anàlisi del conflicte per l'obertura d'una mesquita a Premià de Mar:

«Al nostre entendre, el conflicte pel projecte de construcció d'una mesquita al carrer Joan Prim de Premià de Mar és un episodi més, ni el primer ni probablement el darrer, en la lluita per l'ocupació simbòlica de l'espai, en la lluita per fer-se un lloc per part d'aquesta comunitat de nou assentament al municipi, i per preservar l'espai assolit –conquerit, d'alguna forma– per part de l'anterior població immigrada, els més grans dels quals encara recorden com eren rebuts per alguns dels seus antecessors en el poblament de la vila amb el malnom de *castellanufos*» (Pascual i Sánchez, 2005: 63).

La por a la devaluació immobiliària

Gairebé totes les mobilitzacions en contra de la construcció de llocs de culte musulmans en zona urbana han esgrimit com a argument la pèrdua de cotització dels habitatges propers i, en general, de la zona on s'instal·lés aquest equipament. Això ha estat especialment visible en aquells barris amb habitatge d'un nivell mitjà o alt, com ara a Montigalà (Badalona), Tres Torres (Granollers) o el barri Maresme-Tarter a Premià de Mar. Al nostre entendre, es tracta en el fons d'un discurs d'estigmatització de la població musulmana, la presència visible de la qual contaminaria simbòlicament els edificis contigus i, per extensió, la zona o el barri. No és un fenomen nou. L'hem trobat documentat a França, durant els anys noranta (Ribas, 2003).

---

⁸ Citat a Moreras (2006a: 23).

L'antecedent francès

Segons explica Natàlia Ribas (2003), a França, la sedentarització de la població immigrada musulmana va produir ja des dels anys 70 i 80 una multiplicació dels signes d'identitat musulmans, com ara els oratoris, les carnisseries *halal*, formes de vestir i costums propis, etc. Cal tenir en compte que el model d'integració cultural francès s'ha basat tradicionalment en l'assimilació dels nousvinguts a la cultura i societat franceses, de manera que, en el cas de la religió, s'entén que el seu paper queda “només limitat a l'esfera privada de l'individu” (72). A més, es tracta d'un estat de forta tradició laica (d'ençà de la llei de 1905, l'estat no subvenciona cap religió).

Com observa Ribas, als anys 90, les demandes dels musulmans francesos han posat en entredit el laïcisme rígid i el model assimilacionista. La qüestió que es plantejava era: “podem imaginar un islam laic, acceptable per a la societat francesa, i considerar que la noció de laïcisme és pertinent per a l'islam?” (73).

Així mateix, França va viure abans que nosaltres la crisi arran de la proliferació de llocs de culte musulmans. Vegem-ne les principals fases:

- Dècada dels 80. Majoria d'immigrants musulmans sense nacionalitat francesa. Alguns candidats a les alcaldies en contra de la construcció de mesquites (suport als grups veïnals que s'hi oposaven). Si accedien al poder, compraven els terrenys reservats a equipaments religiosos, contravenint la llei del 1905, que garantia la llibertat de culte.
- Anys 90. Construcció d'una desena de mesquites primer a les grans ciutats (París, Lió) i després a ciutats mitjanes (Montpeller...), no sense abans superar alguns esculls, com ara els interessos immobiliaris i electorals (per cert, canviant a mesura que els immigrants anaven accedint a la nacionalitat).

A la llarga, alguns alcaldes van optar per promoure projectes urbanístics de mesquites de grans dimensions (de vegades amb interessos comercials afegits), però això va produir tensions tant a les comunitats musulmanes locals –que veien com la interlocució era presa per grans associacions d'abast estatal, poc representatives localment–, com per la susceptibilitat dels autòctons davant l'ostensibilitat d'aquest grans edificis o del propi estat, en veure que el finançament corria a càrrec d'agents exteriors (sovint de l'Àrab Saudita). Val a dir, però, que finalment els governs locals optaren per “obrir consultes amb personalitats religioses i responsables d'associacions a fi d'obtenir-ne un projecte concertat i coherent” (76).

Emergència de nous actors socials i polítics: les comunitats musulmanes organitzades

Des d'un punt de vista micropolític, podem analitzar el conflicte per l'obertura d'espais de culte islàmics com el resultat de la irrupció d'un nou actor sociopolític a escala local, la comunitat musulmana organitzada al voltant del fet religiós, i alhora de la recomodació dels actors locals preexistents, tant a nivell de societat civil com política. En efecte, si ens ho mirem des del punt de vista de les organitzacions o entitats civils, haurem de reconèixer que el nivell d'estructuració, i la capacitat de convocatòria, de mobilització de recursos i de plantejar demandes coherents amb el seu ideari, assolit per la població musulmana, majoritàriament sorgida de la immigració al nostre país, és destacable per damunt de la resta de col·lectius nousvinguts. Per exemple, l'expert en immigració islàmica a casa nostra, Jordi Moreras (2006a: 44), ha recollit el següent paquet

de reivindicacions: concessió de permisos per obrir mesquites o espais de culte, sol·licitud de parcel·les reservades en cementiris municipals, demanda d'una educació religiosa islàmica en el sistema educatiu públic i existència d'aliments *halal* en determinats espais públics, com ara escoles, hospitals, casernes o presons.

Com dèiem, l'emergència d'aquest nou actor a nivell local planteja un repte de recomodació tant a les institucions, com a les altres entitats.

Pel que fa a les institucions polítiques, ens trobem amb un problema que afecta bàsicament els canals de participació política que haurien de permetre l'accés d'aquest nou actor sociopolític a l'arena pública. Podem desglossar aquest problema en tres punts clau:

- l'arrel laïcista del nostre sistema polític, que fa que sigui de difícil *homologació* la participació d'una organització religiosa com a actor polític, tot i que l'existència de partits d'inspiració catòlica, com ara la democràcia cristiana, suposa un precedent per a una possible incorporació d'altres partits d'inspiració religiosa;
- la restricció del dret a vot a les persones amb nacionalitat espanyola o comunitària. Això exclou bona part de la població musulmana local, perquè sol ser d'origen africà o asiàtic, tot i que això pot canviar en la mesura que aquesta població accedeixi a la nacionalització; i
- el reconeixement d'interlocutors vàlids i representatius de la comunitat musulmana.

El primer element ens remet al debat sobre la laïcitat com a model de gestió del pluralisme religiós a les nostres societats. Per la seva complexitat i actualitat, dedicarem un apartat sencer a aquest debat.

Com ja vèiem en el cas francès, la influència dels interessos electorals en el tipus de conflicte que ens ocupa sol ser rellevant. Ho vam viure a Premià de Mar l'any 2002, un any abans de les conteres municipals i ho hem vist recentment a Badalona, arran de les darreres eleccions locals. En ambdós casos, els partits polítics tindran molt més en compte l'estat d'opinió dels sectors autòctons amb dret a vot, que no pas l'opinió de la població musulmana, majoritàriament sense dret a vot. A Premià, la crisi del govern tripartit que va acabar amb la sortida d'Iniciativa per Catalunya-Verds s'explica, en part, per la proximitat d'aquesta formació amb els sectors autòctons mobilitzats a favor de la construcció de la mesquita, i per la preocupació per part del Partit dels Socialistes de Catalunya de perdre l'hegemonia local per la fuga de vots vers el nouat Veïns Independents de Premià, sorgit de les cendres de la plataforma antimesquita. A Badalona, el Partit Popular ha centrat l'última campanya en l'oposició veïnal a l'obertura d'un nou equipament religiós musulmà, amb un notable rèdit (ha passat de cinc regidors obtinguts el 2003 a set, l'any 2007).

Ara bé, què passarà quan un gruix important de la comunitat musulmana accedeixi a la ciutadania política (via nacionalització) i pugui exercir el dret a vot?

Pel que fa a l'últim punt, tot just hem assistit aquesta dècada a l'aparició de les primeres federacions d'abast ampli, com ara el Consell Islàmic de Catalunya, que, sens dubte, han facilitat la interlocució i la representació a nivells amplis de la comunitat musulmana davant les administracions, però que no sempre té representació en totes les comunitats locals.⁹

---

9 Mohamed Chaib (2005) ha valorat com un avenç la creació, l'any 2001, del Consell Islàmic i Cultural de Catalunya, un organisme que ha guanyat representativitat entre els imams (dels 17 inicials, n'aplega actualment 67, dels 140 que aproximadament hi ha a Catalunya), i el considera clau en l'organització de la comunitat musulmana. Entre les activitats d'aquest consell, trobem l'atenció religiosa a presons i hospitals, la tasca d'intermediari entre la Generalitat i els municipis quan apareixen conflictes entre el veïnat davant la possible obertura d'un oratori o qualsevol altra qüestió.

Des del moment que, com anem veient, ni les entitats musulmanes són únicament entitats religioses –sinó agrupacions comunitàries–, ni el conflicte per l'obertura de llocs de pregària és un problema estrictament de llibertats de culte –sinó, en el fons, un problema de convivència veïnal–, el paper de les associacions –i no només religioses– autòctones és cabdal. De la seva acceptació d'aquest nou actor sociopolític i, en el fons, d'aquesta nova comunitat, en depèn en bona part que aquells conflictes donin pas a pactes de ciutadania, on el pluralisme religiós sigui assumit en igualtat de condicions per a totes les confessions. En l'últim apartat d'aquest article, aprofundirem en aquest paper de les entitats.

El context internacional i les fites de la islamofòbia

El panorama polític internacional no ha contribuït gaire a apaivagar les tensions que han acompanyat la irrupció d'una important minoria musulmana al nostre país; al contrari, més aviat ha ajudat a atiar el foc. Basant-se en la seva teoria del sistema món, que anticipava el 1974 la idea de globalització actual, un autor com Wallerstein (2006) ha explicat força bé com les societats occidentals han construït una imatge de l'islam com a força oposada a la secularització d'occident. Ja Samuel Huntington, en un arxiconegut assaig¹⁰, el 1997 havia situat l'islam com el principal enemic d'Estats Units i d'Europa en el nou ordre mundial, caracteritzat com a xoc entre civilitzacions, segons va pronosticar. L'impacte dels atemptats de l'11 de setembre del 2001 van fer revifar aquesta teoria. A partir d'aquell moment, la política exterior dels Estats Units de Bush ha estat marcada per la lluita contra el terrorisme islamista. La islamofòbia estava servida i amb els atemptats a la Gran Bretanya i a Espanya es va estendre per tota Europa. Amb tot, no podem oblidar que no es tracta d'un fenomen nou i, de fet, podem trobar antecedents de l'actual islamofòbia en política internacional, en la guerra civil del Líban dels 70 (amb un impacte important a França, sobretot) i l'aparició de Hezbollah o en la revolució islàmica iraniana del 1979.

Tornant al nivell local, els dies després dels atemptats d'Al Qaeda a Madrid de l'11 de març del 2004, es produïren mostres d'hostilitat vers les persones d'origen magribí i por a represàlies per part d'aquests. Per exemple, a Premià de Mar, una associació cultural musulmana anomenada Premià Oberta, liderada per joves i dones d'aquesta comunitat, va convocar una manifestació de condemna a aquells atemptats en un signe inequívoc de desmarcatge respecte d'aquells sectors que, en nom de l'islam, utilitzen el terrorisme. Aquesta acció *expurgatòria* –com la definí un policia local entrevistat– va provocar reaccions diverses entre la població autòctona, però predominantment solidàries, com vam recollir en una entrevista amb membres de l'entitat convocant, que reproduïm:

Entrevistador: Quanta gent va participar-hi?

Membre Premià Oberta 1: A la manifestació?

E: A la manifestació.

MPO1: No ho sé exactament. Exactament...

E: Més o menys. Dues-centes persones?

MPO1: Més, més.

E: Musulmans, només o...?

Membre Premià Oberta 2: Africanos, españoles, francés...

MPO1: Algun francès que estava allà també, però la gent que ha sortit al carrer, jo he vist gent que aplaudeixen i ploraven, espanyols, és clar i també he escoltat altres que estaven xiulant, que estaven als balcons.

(Pascual i Sánchez: 2005, 68-69)

---

10 A més, una determinada lectura de Huntington cau fàcilment en una visió culturalista del món, que reïfica i posa al nucli explicatiu el concepte de cultura, que després trobarem, en un altre pla però en un sentit molt similar, en els discursos sobre la comunitat musulmana a propòsit dels conflictes per la ubicació dels espais de culte. Vegeu Huntington, Samuel (1997) *El choque de civilizaciones y la reconfiguración del orden mundial*. Barcelona: Paidós.

Per tant, la conjuntura política internacional influeix directament en el dia a dia local. D'altra banda, aquesta dimensió global també esdevé rellevant a l'hora d'entendre algunes identifications socials. En el cas de les identitats religioses és clar que les fronteres nacionals compten poc (Morera 2006a: 12), però és que, a més, de vegades competeixen amb les adscripcions de tipus nacional (Casanova, 2001: 430), de manera que sovint es pot parlar de transnacionalització de les comunitats religioses. Ara bé, que els referents per construir les identitats basades en la religió siguin d'una escala superior o distinta a la nacional, no vol dir que no estiguem parlant de moviments socials desterritorialitzats¹¹. Al contrari, l'arrelament a nous territoris esdevé rellevant també per als musulmans nouvinguts a un país com el nostre¹².

3.1.2 Identitats i alteritats ètniques en joc

En l'anàlisi dels elements del conflicte vistos fins ara, ja es pot entreveure com, més que davant d'un conflicte interreligiós, estem davant d'un conflicte *interètnic*¹³. És a dir, allò que està en joc no és tant la possibilitat de practicar una determinada fe religiosa –que també–, com l'acceptació o el rebuig com a veí, com a ciutadà –en el sentit d'habitant de la ciutat–, com a membre, fins i tot, del poble, d'algú que és considerat com a immigrant –és a dir: forani–, com a *altre*¹⁴. Més obertament o més tàcitament, pertot apareix aquesta referència a la distinció ètnica entre un *nosaltres*, que es vol pur i originari, és a dir autòcton, i uns *altres*, que no formen part del poble i que, a més, es consideren «contaminants», perquè se'ls pressuposa un estigma –amb tot un reguitzell de trets negatius que dibuixen l'estereotip del musulmà, en aquest cas (per exemple: sexista, integrista, tradicionalista, etc.). Aquesta referència a allò ètnic, la intuïem a l'hora de marcar els espais públics o semipúblics (com els oratoris o les botigues) com a propis o estranys, com a «dels nostres» o «dels seus»; la pressentíem en el moment que es pressuposa que un carrer o una zona perdrà valor per la seva sola presència; és ben palesa en la retòrica culturalista que domina actualment la geopolítica internacional; i, com no, ètnica és també la reafirmació de les organitzacions musulmanes quan reivindiquen poder ensenyar la seva llengua i la seva religió als seus fills. El que molesta de la presència musulmana no és pas la seva pràctica religiosa, sinó l'assoliment d'espais de reconeixement social, la seva sola presència a tots nivells, com hem mostrat en el cas de Premià de Mar:

«Hem vist com es viu malament el veïnatge en una mateixa escala amb persones d'origen magribí (i fins un exagent de la propietat immobiliària reconeixia que hi ha pressió per part d'alguns propietaris per evitar que posin el nom a les bústies), es considera il·lícita qualsevol actuació econòmica que es consideri ostentosa, com ara l'obertura de comerços, i en molts establiments laborals no s'accepta –ni es negocia– la possibilitat de fer les pregàries, tot compaginant-les amb la jornada laboral» (Pascual i Sánchez: 112).

11 En el capítol 2 d'aquesta mateixa publicació podeu veure els conceptes de transnacionalització i desterritorialització aplicats al cas dels comerços anomenats *ètnics*. També en el capítol 6 s'insisteix en la dimensió internacional de les noves xarxes associatives.

12 L'antropòleg Manuel Delgado (1999) ha parlat de «nueva territorialización del territorio» en el seu article “El espacio público como tierra de misión”.

13 Considero que un conflicte esdevé *interètnic* quan almenys una de les parts en joc utilitza un discurs d'etnicitat per referir-se a l'altre i/o al nosaltres. Per discurs d'*etnicitat* entenc tota pràctica significant –és a dir, que produeix sentit– que es basa en un camp simbòlic caracteritzat per (a) categories d'identificació social dicotòmiques del tipus *nosaltres/els altres*, (b) el recurs a un mite fundacional i (c) la tendència, més o menys forta, a fer immutables les identitats que en resulten (identitats ètniques). Més clarament, etnicitat faria referència al vincle de pertinença a un poble. Vegeu: Pascual (1999: 74).

14 En aquest sentit, és significativa la poca atenció que, si més no al nostre país, s'està parant a l'aparició d'autòctons conversos a l'islam, és a dir musulmans *de dins*, que, tot i ser poc nombrosos, tenen un paper significatiu quant a producció ideològica i generació de debat, com en el cas de la Junta Islàmica Catalana. En altres països, han excel·lit figures com Tariq Ramadan i d'altres, que han proposat una modernització de l'islam en temes com ara els drets de la dona o la compatibilització entre islam i democràcia.

Autors com Hervieu-Léger han destacat també aquest component extrarreligiós que travessa aquests conflictes, quan parlen d'una mena de *pertinença sense creença*, que faria que els ciutadans europeus

«se indignen ante los ‘cambios de religión’, que critiquen la secularización de las iglesias, que protesten contra la construcción de mezquitas, a pesar de que no pongan los pies en la iglesia, a no ser que la campana suene por ellos» (Hervieu-Léger, 2002: 12)¹⁵

Ja advertia Moreras (2006a: 39) que «las observancias religiosas en el contexto migratorio pueden formular propuestas estructuradoras del colectivo y que, por tanto, detrás de esta observancia se pueden estar expresando no sólo fes y creencias, sino también pertenencias». I més endavant cita un estudi sobre la construcció de l'alteritat ètnica de Zolberg i Woon, i que situa el factor religiós com a discurs d'identificació ètnica en el context europeu, més que no pas en el nord-americà:

«Zolberg y Woon muestran cómo en esta segunda sociedad [Estados Unidos], al estar definida por un pluralismo religioso amplio, la clave de la cohesión nacional pasa fundamentalmente por el idioma (en concreto, por la pervivencia del inglés frente al avance del español). En cambio, en las sociedades europeas, con una idea mucho más laxa de libertad religiosa (sustancialmente diferentes al contexto que muestra la sociedad norteamericana), descubrimos que la tradición religiosa judeocristiana, convertida en memoria histórica y cultural, así como en conjunto de valores, se siente amenazada ante la presencia y asentamiento de personas que profesan la fe que se identifica con su principal alteridad religiosa histórica, el islam» (Moreras, 2006a: 49-50).

Tornant al conflicte pel projecte de mesquita a Premià de Mar, l'estudi realitzat a posteriori (tres anys després) mostra com els discursos contraris a la construcció de la mesquita es basaven en arguments de tipus culturalista (o, més precisament, fonamentalista cultural): no és la diferència religiosa, sinó la cultural la que es rebutja. Això és el que es desprèn, per exemple, del següent argument, extret d'un full informatiu de la Plataforma per Premià, moviment contrari a la construcció d'una mesquita de nova planta, que expressava textualment: «acceptació d'un lloc per a la pregària, però no pas d'un lloc emblemàtic per a ells»¹⁶.

Amb tot, quan parlem de conflicte interètnic, no estem afirmant pas que no hi intervinguin causes d'índole econòmica i política en un conflicte com el viscut a Badalona, Premià de Mar o Reus per la ubicació d'un centre religiós. Prou que ho hem vist analitzant elements com ara els interessos immobiliaris d'alguns actors o les estratègies electorals dels partits polítics. El que implica, més aviat, la qualificació d'ètnicitat d'un conflicte és que hi ha en joc la convivència sencera entre grups diversos, que es distingeixen entre si precisament per l'origen o alguna altra marca ètnica, com pot ser l'adscripció a una comunitat religiosa, i, per tant, aquí hi ha inclosos molts àmbits de les relacions humanes: veïnatge, relacions laborals, valors morals, comerç, etc.

Ara bé, com és i com hauria de ser aquesta convivència entre grups que es defineixen a partir de la seva diferència, ens condueix a nous debats i interrogants, que tenen a veure amb l'àmbit de la diversitat religiosa (el debat sobre la laïcitat), però també de la diversitat cultural en general (el debat sobre el multiculturalisme).

---

15 Citat per Moreras, 2006a

16 Extret del document “Nota informativa d'interès als premianencs sobre la mesquita”, repartit pels carrers de Premià de Mar i signat per la Plataforma per Premià de Mar.

3.2 COM PLANTEJAR EL CONFLICTE INTERÈTNIC A PROPÒSIT DE L'OBERTURA DE MESQUITES: DOS DEBATS

El conflicte que ha enfrontat sectors diversos de la societat a propòsit de l'obertura de centres de culte musulmans, que han viscut algunes ciutats catalanes, ha posat al descobert diferents problemes o reptes:

- el repte de la gestió del pluralisme religiós en l'esfera pública o, si més no, comunitària;
- el repte de la convivència en un marc de diversitat cultural, que avui ens remet al problema del multiculturalisme; i
- com tractar el conflicte interètnic que travessa el problema de les mesquites i que rau al fons dels altres dos reptes (i sobretot, com fer-ho des del teixit associatiu).

En el següent apartat ens ocuparem del primer repte, centrant-nos en el debat sobre la laïcitat; en l'apartat 2.2. parlarem del debat sobre el multiculturalisme; i en l'apartat 3, del tractament dels conflictes interètnics com el plantejat per l'obertura d'espais de culte musulmans.

3.2.1 El debat sobre la laïcitat

Les societats occidentals, amb el seu règim polític democràtic liberal, han dirimit la qüestió del pluralisme religiós des del marc de la laïcitat i del laïcisme. Ara bé, primer de tot caldrà fer cinc cèntims sobre aquests dos conceptes, que sovint es confonen i que, a més, no estan exempts d'un cert debat sobre el seu significat.

Laïcitat i laïcisme

Pel catedràtic de dret eclesiàstic de l'Estat de la Universitat Complutense de Madrid, Dionisio Llamazares (2005), aquests dos conceptes estan molt imbricats l'un amb l'altre. Així, el *laïcisme* hauria nascut amb la Il·lustració com un

«moviment d'emancipació del poder civil respecte del poder religiós que empeny cap a la secularització del poder i de les institucions públiques, però que es converteix, durant el segle XVIII, en un moviment parcialment antireligiós, com a reacció enfront de l'Església catòlica que es declara enemiga dels ideals de llibertat i democràcia, del dret a la llibertat de consciència i de la separació entre Església i Estat» (7).

D'altra banda, Garcia Santesmases (2004) ha advertit contra l'ús pejoratiu del terme *laïcisme* que han fet alguns intel·lectuals vinculats a l'església catòlica, perquè, segons ell, estaria a l'arrel de l'estat laic. En aquest punt coincideix amb Llamazares, per a qui la *laïcitat* «és l'objectiu i el resultat del moviment històric del laïcisme» (2005: 8). Segons Llamazares, el «nou terme» de laïcitat persegueix desprendre's d'aquella tendència antireligiosa del laïcisme del divuit.

En síntesi, per aquests autors, dos elements caracteritzarien la laïcitat:

- la **separació** de l'Estat de les esglésies i confessions religioses, i
- la **neutralitat** com a única manera de garantir el tracte igualitari i sense discriminació dels ciutadans i dels grups en què s'integrin per comunitats de creences.

En canvi, Roberto Blancarte creu que la clau del concepte de laïcitat l'hem de buscar en «los procesos y formas de legitimidad política» (2004:16). Ell l'entén com «un régimen social de convivencia, cuyas instituciones políticas están legitimadas principalmente por la soberanía popular y (ya) no por elementos religiosos». Per aquest autor, el concepte de laïcitat està intrínsecament lligat al de democràcia representativa. I, en ambdós casos, cal parlar més de processos que de formes acabades i definitives. Així, laïcitat seria «un proceso de transición de formas de legitimidad sagradas a formas democráticas», més que no pas la separació estricta entre Estat i esglésies (17). I posa l'exemple de Dinamarca o Noruega, que són països amb esglésies nacionals, com la luterana, però que són laics en la mesura que les seves formes de legitimació política són democràtiques i adopten polítiques públiques distintes a la moral de l'església oficial.

En qualsevol cas, per a D. Llamazares, la laïcitat és «l'única garantia realment eficaç del dret de llibertat de consciència, que és la font de la qual emanen tots els altres drets fonamentals, tant individuals com col·lectius» (8).

Ara bé, és l'Estat espanyol –que, per cert, es regeix pel principi d'aconfessionalitat, contemplat en la constitució del 1977– un règim polític veritablement laic? Diversos autors, procedents de diferents àmbits, coincideixen a destacar les mancances que presenta l'Estat en aquest sentit. Així, des del punt de vista jurídic, de nou el catedràtic de dret eclesiàstic de l'Estat, Dionisio Llamazares assenyala que, per al Tribunal Constitucional, l'aconfessionalitat i laïcitat són equivalents, però a la vegada reconeix que «continuen vius vestigis i ròssecs del nostre passat confessional i intolerant, la depuració constitucional dels quals no sembla possible mentre continuïn vigents els acords de caràcter internacional amb la Santa Seu, de complicada revisió» (16). Per la seva banda, l'antropòleg Jordi Moreras (2006a: 45) parla d'una «laicidad ausente», pel fet que l'Estat manté una relació preferencial amb una de les confessions, l'església catòlica, i perquè el moviment social a favor d'aquest principi és més feble que a d'altres països europeus.

Això no invalida, però, el fet que hi ha una certa unanimitat entre experts i fins i tot entre persones de diferents confessions del nostre país, a l'hora de considerar la laïcitat com un bon sistema de gestió de la diversitat religiosa¹⁷.

Consens al voltant de la laïcitat

Disposem al nostre país ja de referents importants en l'acceptació de la laïcitat per part de les pròpies organitzacions religioses. Així, la Declaració interreligiosa sobre laïcitat (2002), redactada pel Grup de Diàleg Interreligiós de l'Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós, comença dient:

«Més enllà dels errors històrics, però sense oblidar-los per no tornar-hi a caure, els que es consideren religiosos i els que no (ateus, agnòstics, etc.), individualment i col·lectivament, han de poder conviure sense cap tipus d'exclusió i discriminació mútua en un marc de pluralisme dialogant i tolerant, tot i preservant l'esperit crític que és propi de la consciència de cadascú»

També les propostes del citat Mohamed Chaib al voltant de la gestió d'espais com ara l'escola, els hospitals, els cementiris o els llocs públics s'emmarquen dins d'una laïcitat «entesa des de la

---

17 Fins i tot en un context on s'ha viscut un conflicte pel projecte de construcció d'una mesquita, a Premià de Mar, hem pogut constatar que hi ha un cert consens al voltant de la idea d'un estat laic, que reguli la convivència entre persones i grups amb diferents creences i pràctiques religioses. En efecte, això es despreguà de la taula rodona “Llibertat d'expressió: fins on? Debat a propòsit de les vinyetes de Mahoma” que se celebrà el dia 13 de maig de 2006 en un centre cívic, i en què participaren un membre del Centre Islàmic de València, convidat per l'associació Alislah (exPremià Oberta), el director del col·legi religiós La Salle local, un representant de la Lliga per la laïcitat, i el responsable dels serveis informatius de Ràdio Premià de Mar.

consideració a tothom» (83) i, per tant, també a les diferents confessions religioses. I en aquest sentit hi ha encara molt camp per córrer. Ell posa l'exemple dels cementiris, per indicar que els musulmans es troben amb el problema de manca d'espais adequats per portar a terme les seves pràctiques rituals, cosa que fa que moltes defuncions es resolguin amb una repatriació del cadàver. Per Chaib, en definitiva, aquestes són qüestions clau perquè la gent se senti respectada i sentin seus el barri i el municipi on viuen.

En la mateixa direcció, Jordi Moreras aposta per la laïcitat, entesa com a principi regulador de la diversitat:

«la laicidad es un fundamento activo (más como principio de acción que como dogma intocable) que nos permite pasar de la pluralidad al pluralismo religioso, de la constatación a la reivindicación y reconocimiento de la diversidad religiosa como factor constitutivo de nuestra sociedad» (2006a: 46).

És a dir, es tracta d'anar més enllà d'una idea de laïcitat com a negació per ser un dels fonaments de la nostra cultura política democràtica. En això, Moreras s'apropa a Habermas i al seu concepte de *patriotisme constitucional*¹⁸:

«sería posible que coexistieran múltiples formas de vida en nuestra sociedad, que no se vieran cuestionadas y que se solaparan dentro de un Estado democrático en una cultura política común. (...) existe la posibilidad de poder elaborar una reflexión sobre el papel de lo religioso en la sociedad que se base en un principio de tolerancia en la pluralidad, en el reconocimiento de que por encima de nuestras adscripciones identitarias existe un vínculo ciudadano que nos une, no sólo en derechos sino también en deberes y responsabilidades compartidas» (48).

Ara bé, aquesta cultura política comuna, aquesta ciutadania compartida, s'ha d'assentar sobre uns valors que cal consensuar i, de vegades, (re)construir, de manera que la negociació entre les diferents visions del món i les diferents fonts de valors morals sembla no tan sols inexcusable, sinó necessària. Al meu entendre, aquí cal recuperar l'anàlisi que fèiem més amunt sobre el caràcter ètnic del conflicte que tenen a veure amb la pràctica de la religió musulmana a les nostres societats occidentals. Ras i curt, cal agafar el toro del conflicte ètnic per les banyes: la diversitat religiosa i els conflictes que socialment hi trobem relacionats no es resolen amb una regla de laïcisme igualitarista i reductora de l'espai religiós a la privacitat, sinó, al contrari, desprivatitzant les formes religioses i acceptant-les com una font més de creació de vincles comunitaris, dels quals la nostra societat està cada cop més mancada¹⁹. Això vol dir tornar a la teocràcia d'abans de la revolució francesa? No, però sí obrir l'arena d'allò comunitari i per tant, d'una part d'allò

---

18 Habermas formula aquest concepte en el marc de l'estat alemany, basat tradicionalment en un element ètnic (el *volkgeist* o esperit del poble). Segons Montserrat Guibernau, el concepte de patriotisme constitucional de Habermas «cerca dissociar la nació, caracteritzada per vincles afectius, i l'Estat, caracteritzat pel terreny de la llei. D'aquesta manera se separa la identitat nacional, amb la seva dimensió etnicocultural, de la participació cívica i política basada en la raó i els drets humans» (Guibernau, 2003:139-140). Aquesta proposta implica que el sentiment patriòtic quedi lligat al principi de l'estat de dret i no pas a la nació cultural.

19 Respecte a la idea que l'evolució històrica de l'islam el faria difícilment apte per participar en una societat regida pel principi laic, pel fet, per exemple, que les societats musulmanes no ha viscut, en general, un procés de secularització, es poden considerar altres arguments com els que apunten que una lectura com aquesta de la religió musulmana és eurocèntrica. Així, segons aquesta línia argumentativa, hi ha diferències substancials entre Europa i les societats musulmanes, que no permeten realitzar aquesta suposició d'incompatibilitat de l'islam i la laïcitat, com ara que l'islam no ha suposat el desenvolupament de cap església organitzada que controlés el govern de cap estat, sinó molt recentment en el cas de la república islàmica de l'Iran. Vegeu l'assaig de l'historiador, economista i polític libanès Georges Corm *Orient-Occident. La fracture imaginaire*. París: La Découverte, 2002.

públic, a la concurrència dels distints grups ètnics –siguin religiosos o es basin en altres vincles– i a la seva participació en la conformació de l'espai públic, és a dir, de l'espai compartit per totes i tots. No es tracta només de fer visible el patrimoni religiós i cultural que suposen les minories presents al municipi, com han reclamat ja alguns experts (Frégosi, 2001: 23; Moreras, 2006a: 40), sinó que cal reconèixer les organitzacions religioses com a entitats de la societat civil i, per tant, actors vàlids per a la concertació de les polítiques públiques²⁰.

No oblidem que, per exemple, una mesquita és, a més d'un centre d'oració i culte, un espai civil d'acollida, de reflexió i debat.

I això ens condueix vers un altre problema més ampli: com gestionem la diversitat cultural i ètnica. Aquesta reflexió ens porta a entrar en l'actual debat sobre el multiculturalisme.

Abans de fer-ho, però, val la pena veure quines propostes de gestió del pluralisme religiós dins del marc de la laïcitat poden facilitar la concurrència de les agrupacions religioses com a actors de l'arena política local.

Cal reconèixer les organitzacions religioses com a entitats de la societat civil i, per tant, actors vàlids per a la concertació de polítiques públiques.

Propostes per a la gestió pública del pluralisme religiós

L'expert en immigració islàmica a Catalunya, Jordi Moreras, ha apuntat un seguit de propostes per millorar la gestió de la diversitat religiosa adreçades a les autoritats locals (Moreras 2006b). El seu punt de partida és la idea que els ajuntaments han de salvaguardar el principi de llibertat religiosa i han d'estar especialment atents a què no es produeixi cap conculcació d'aquest dret en el cas de les minories religioses (2006a: 8). En concret, respecte al problema que ens ocupa, proposa la regulació dels llocs de culte i, en concret, apunta dues línies d'actuació:

1. Possibilitat de reserva de sòl per a equipaments religiosos (Llei d'urbanisme de Catalunya de 2002).
2. Establir regles de joc per gestionar el pluralisme religiós de forma concertada. Es tractaria d'elaborar una mena de protocol que fixés el paper dels poders públics i de la societat civil, incloent-hi els representants de les diferents confessions:

«La regulació de l'encaix social del pluralisme religiós suposa establir una sèrie de regles de joc, a través de les quals els poders públics, el teixit social i els representants institucionals dels diferents cultes presents en el territori poden establir una relació constructiva a favor de la convivència»(31).

A més, a Catalunya, hi ha el problema afegit que les entitats religioses no es poden registrar com a tals perquè el registre oficial depèn del Ministeri de Justícia. Al nostre país només hi ha un registre d'associacions culturals, fet que fa que moltes entitats musulmanes estiguin constituïdes com a entitats culturals. D'aquí la proposta de Chaib (2005) de crear un registre compartit (que impliqui la comunicació dels dos registres esmentats) com a primer pas per a una gestió de l'islam a Catalunya. D'aquí que anotem aquesta tercera proposta:

3. Creació d'un registre d'entitats religioses compartit entre la Generalitat i l'Estat.

---

20 Jordi Moreras ha anat un pas més enllà de la reclamació del reconeixement cultural de les diverses confessions religioses presents a la nostra societat, quan reclama que cal reconèixer «sus aportaciones a la cohesió y a la convivencia», com un pas més per «normalizar el hecho religioso plural en Cataluña» (2006a: 50).

3.2.2 Quin model de diversitat cultural volem: el debat sobre el multiculturalisme

Com hem vist, per comprendre i gestionar conflictes com els generats per la pràctica visible d'un grup religiós, no és suficient limitar-se a l'àmbit de les creences i les pràctiques confessionals. En efecte, quan hi ha en joc definicions d'identitats i alteritats ètniques, no n'hi ha prou amb la laïcitat per garantir la convivència. És per això que volem situar el debat en un pla més general, el de la gestió de la diversitat cultural.

L'investigador social holandès Gerd Baumann (2001), ha plantejat el que anomena «enigma multicultural» en el següents termes:

«cómo podemos establecer un Estado de justicia e igualdad entre tres partes: los que creen en una cultura nacional unificada, los que basan su cultura en su identidad étnica y los que ven su religión como cultura» (9).

Per resoldre aquest enigma, ell proposa una revisió del concepte de cultura, que, al seu entendre, estaria subjacent en els altres tres (ciutadania política nacional, grup ètnic i confessió religiosa)²¹. Per fer-ho, distingeix entre un discurs essencialista i un altre processal de cultura. Segons el primer, la cultura és quelcom que hom posseeix de forma essencialment immutable, mentre que pel discurs processal, la cultura es construeix, és modelada en el joc de les relacions socials. Segons aquesta darrera perspectiva, les identitats culturals són sempre *dialogants* (146), en el sentit que impliquen un procés de diàleg amb *els altres*, que acaben formant part també de la pròpia identitat, que és, doncs, mixta, multidimensional o entrecreuada. És el que, d'una forma més planera, l'escriptor Amin Maalouf va definir com a *identitats múltiples* en oposició a les *identitats tribals* o excloents, contràries al reconeixement de la diversitat²².

També Vertovec segueix una línia semblant, quan adverteix contra el concepte essencialista i atemporal de cultura que ha acompanyat el reconeixement de la diversitat cultural en les societats europees occidentals²³, i que es correspondria amb un model més centrat en el concepte de coexistència que no pas en el de *convivència* (Giménez, 2005). En efecte, el problema del multiculturalisme és que sovint s'ha basat en una visió estàtica del concepte de cultura, i en una divisió excloent i unidimensional de les persones en cultures que acaben esdevenint compartiments tancats. És per això que necessitem un altre model, que podem anomenar **interculturalisme**, i que es basaria en un concepte dinàmic i permeable de cultura, garantiria el reconeixement i la formació d'identitats culturals múltiples, i fomentaria la convergència intercultural, en el sentit de propiciar punts de trobada entre les diferents tradicions culturals, com recull el següent quadre:

MULTICULTURALISME	INTERCULTURALISME
Concepte essencialista de cultura	Concepte dinàmic de cultura
Identitats unidimensionals	Identitats múltiples
Concurrència de grups culturals	Convergència intercultural
Coexistència	Convivència

21 En l'esquema teòric que defensem aquí, en canvi, creiem que és l'etnicitat el concepte que ens permet entendre les divisions basades en les identitats nacionals, culturals o religioses. Per contra, estem força propers en la forma d'entendre el procés de cosificació de les cultures.

22 Vegeu Maalouf (1999).

23 En termes semblants s'ha expressat Marco Martiniello (1998), qui considera que cal superar el multiculturalisme naïf, que dona caràcter de folklòriques a les diferències.

Per dir-ho més concretament, el model de gestió de la diversitat cultural escollit ens hauria de donar cabuda a plantejaments com el que feia una entitat com l'associació cultural musulmana –amb predomini de dones i joves– anomenada Premià Oberta, en la línia de crear síntesis originals, integradores d'elements diversos. Es tracta d'una proposta que titulàvem «integració entesa com a participació en una societat plural» i definíem en els següents termes:

«[Combinació de] dos plans: comunitat d'origen (es valora que els infants parlin i escriuïn l'àrab) i societat de residència (aprenentatge del català i del castellà; drets i deures –punt de coincidència amb un dels tòpics del discurs autòcton sobre immigració). Segons aquest discurs és compatible «ésser musulmà, parlar català i sentir-se espanyol» (Pascual i Sánchez, 2005: 117).

Ara bé, el fet d'optar per un model d'integració de la diversitat cultural, tot i ser important per a l'acció política –que ho és–, no ens ha de fer perdre de vista quina és la situació actual, en què discursos d'etnicitat excloents i xenòfobs són ben presents a la nostra societat, al costat de discursos interculturalistes, com comprovàvem amb el cas de la mesquita de Premià. Aquí, Gerd Baumann demostra una agudesia envejable, sens dubte fonamentada en una llarga trajectòria de treball etnogràfic, quan observa que:

«la mayoría de las personas practican una capacidad discursiva doble cuando exponen sus discursos sobre la cultura (...). En algunas situaciones, pueden hablar o tratar a su cultura o a la de los demás como si fuera un grupo cerrado de carácter nacional, étnico o religioso. De ese modo, pueden dar un giro esencialista a su discurso sobre la cultura hasta el punto de crear una serie de estereotipos estáticos (...). Sin embargo, en otras situaciones pueden hablar y tratar de su propia cultura o de la de las demás como si fuera dúctil y maleable, algo que se debe moldear en lugar de ser algo ya moldeado, algo que uno crea en lugar de ser algo que se tiene» (2001: 118-119).

Per tractar situacions on coexisteixen aquests dos tipus de discurs i, per tant, potencialment conflictives sobre el terreny, haurem, per tant, d'explorar recursos pràctics, més enllà d'optar per un model de gestió de la diversitat interculturalista.

3.3 RECURSOS PER TRACTAR UN CONFLICTE INTERÈTNIC: EL CAS DE L'OBERTURA DE CENTRES DE PREGÀRIA MUSULMANS

Plantejat i analitzat el problema dels conflictes de convivència que s'han produït en algunes ciutats catalanes arran de projectes d'obertura de mesquites –de vegades, més aviat, oratoris–, ara volem fer un repàs dels recursos amb què es compta per abordar-los. Distingirem entre aquelles eines pròpies de la gestió del pluralisme estrictament religiós, d'aquells instruments més genèrics de tractament de conflictes socials en general.

3.3.1 Recursos de l'àmbit interreligiós

Un primer nivell de tractament de les qüestions que tenen a veure amb la diversitat religiosa és, precisament, l'àmbit del que s'ha anomenat *diàleg interreligiós*. No és el mateix abordar un conflicte que afecta una o més confessions si hi ha una tradició de comunicació i fins i tot cooperació entre les diverses comunitats religioses d'una ciutat, que si cadascú fa la seva.

Com ja hem afirmat més amunt, no és reprimint allò religiós, reduint-ho a l'àmbit privat, la millor manera de fomentar la convivència en una societat que es vol plural, sinó trobant la manera de compaginar les diferents creences i *modus vivendi* que van lligades a les diferents confessions i grups religiosos, amb els principis i valors que serveixen de marc comú, sense defugir l'encariment dels conflictes que, de segur, s'aniran generant. Des d'aquest punt de vista, és important que els poders públics garanteixin que els grups religiosos tinguin un paper dins de l'esfera pública, en igualtat de condicions i de forma similar al tractament que reben les entitats civils d'altres sectors. En el context barcelonès, les actuacions més destacades han estat la creació del Centre Interreligiós de Barcelona i, a la veïna Badalona, del Programa per al diàleg ciutadà entre creences i conviccions.

El Centre Interreligiós de Barcelona

Barcelona disposa d'un centre públic especialitzat en diversitat religiosa, el Centre Interreligiós de Barcelona (CIB)²⁴. Fou creat el 2002 per la Regidoria de Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona, com la continuació de l'experiència del Centre Abraham, que durant els Jocs Olímpics de 1992 va ser lloc d'acollida i servei als cultes religiosos d'atletes d'arreu del món. Els seus objectius durant l'última legislatura (2004-07) han estat:

- potenciar el diàleg interreligiós com a eina de pau i de prevenció de conflictes,
- actuar de pont entre les diferents comunitats religioses,
- esdevenir un referent per a la ciutadania i els seus interessos religiosos, i
- donar suport a les iniciatives de la Comissió Municipal de Barcelona per al Diàleg Interreligiós (una mena de consell de la diversitat de confessions religioses presents a la ciutat)²⁵.

---

²⁴ Vegeu www.bcn.cat/centre_interreligios

²⁵ Aquesta informació ha estat acuradament recollida per Carmen Salas (2005) en la recerca «Iniciatives d'ecumenisme i diàleg interreligiós a la ciutat de Barcelona».

Els nostres principis

Declaració Universal dels Drets Humans

"Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de canviar de religió o de creença, i la llibertat, individualment o col·lectivament, en públic o en privat, de manifestar la seva religió o creença per mitjà de l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança." (Article 18)

Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics

"La llibertat de manifestar la pròpia religió o les pròpies creences, estant subjecta únicament a les limitacions prescrits per la llei que siguin necessàries per a protegir la seguretat, l'ordre, la salut o la moral públiques, o els drets i llibertats fonamentals dels altres." (Article 18.3)

Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat

"En el respecte de la llibertat, les ciutats afavoreixen la tolerància mútua entre creients i no creients, com també entre les diferents religions." (Article III-4)

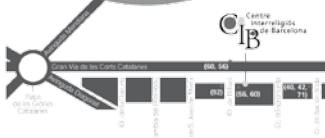
Declaració de Barcelona del seminari de la UNESCO sobre el Rol de la Religió en la Promoció d'una Cultura de la Pau

"Hem de promoure el diàleg i l'harmonia entre les religions i a l'interior de cada religió, reconeixent i respectant la recerca de la veritat i de la saviesa que té lloc fora de la nostra religió."

On som?

Centre Interreligiós de Barcelona

Gran Via de les Corts Catalanes, 958, baixos
08018 Barcelona
Tel. 933 084 878
Fax 933 082 645
cib@mail.bcn.es
www.bcn.es/centre_interreligios

Metro:
L1 (línia vermella) estació Gótics. Sortida Centre Comercial/Salutpar
L4 (línia groga) estació Poble Nou. Sortida Sílvia/Pujades
L2 (línia blava) estació Eix de la Rada. Sortida Ilac de Poble/Gasparossa

Bus: 55, 60, 92, 71, 42, 40.

Horari d'atenció al públic:

Dilluns a divendres,
de 10 a 14 i de 16 a 20 hores
(excepte divendres al matí)

Un servei de

Gestionat per

UNESCOCAT
CENTRE UNESCO DE CATALUNYA

Tríptic del Centre Interreligiós de Barcelona

Actualment, el CIB és gestionat per Unescocat-Centre Unesco de Catalunya i realitza les següents funcions:

«manté contactes regulars amb les diferents confessions religioses i grups de consciència; ofereix informació i documentació sobre les diferents religions i grups laics presents a la ciutat; atén i canalitza les consultes i peticions relacionades amb l'exercici de la llibertat de consciència i religió; col·labora en l'organització de conferències, jornades i xerrades; i promou el diàleg entre diferents grups religioses i laics oferint sales de reunions».²⁶

El Centre Interreligiós de Barcelona també ofereix serveis de mediació de conflictes, si hi ha acceptació prèvia per part de les parts implicades.

El Programa per al diàleg ciutadà entre creences i conviccions de Badalona

Un altre referent en aquest àmbit interreligiós és el Programa per al diàleg ciutadà entre creences i conviccions, que promou la Regidoria de Drets Civils i Convivència de l'Ajuntament de Badalona d'ençà de finals del 2006. Es tracta d'una actuació dins d'un pla més ampli, el Pla de convivència en la diversitat, i que també gestiona Unescocat.

Entre els objectius d'aquest programa, hi ha «la creació d'un marc acollidor que tingui la funció de lluitar contra els prejudicis, els estereotips i la xenofòbia a través del fet de permetre el contacte interpersonal, l'intercanvi i el coneixement de l'altre»²⁷. El programa també preveu la possibilitat

26 Extret d'una informació apareguda al web www.bcn.es/dretscivils, sota el títol «Un espai per al diàleg entre confessions. Centre Interreligiós de Barcelona (CIB)», extreta el 17/8/2007.

27 Extret del web oficial de l'Ajuntament de Badalona www.badalona.cat

de «prevenció i de mediació en possibles conflictes amb connotacions interreligioses i interculturals». L'interès d'aquest programa és que sorgeix, en part, com a resposta a un conflicte entre la comunitat musulmana i una part del veïnat per la qüestió dels llocs de culte. En aquest sentit, a més d'oferir serveis semblants als del CIB barceloní (creació de grups de diàleg interreligiós, actes per donar a conèixer les diferents confessions i les seves activitats socials, promoure jornades de portes obertes, una trobada interreligiosa i intercultural anual...), l'Ajuntament badaloní ha aprovat també unes ordenances que regulen l'obertura d'espais de culte a la ciutat, i ha fet intents no reeixits per resoldre la necessitat de la comunitat musulmana de trobar un immoble per obrir-hi un centre de pregària amb condicions adequades.²⁸

A Badalona, es promou el diàleg interreligiós. Il·lustració extreta del tríptic sobre el Programa per al diàleg ciutadà entre creences i conviccions

D'altra banda, un element rellevant en què coincideixen aquest programa i el Centre Interreligiós de Barcelona és que, malgrat ésser recursos d'intervenció en l'àmbit del pluralisme religiós, contemplen, entre els seus grups diana, grups laics, agnòstics i ateus. Al nostre entendre, això és un primer pas per trencar amb l'aïllament entre les organitzacions religioses i la resta de la societat civil. I és que, com hem vist a l'inici, conflictes com els que afecten la comunitat musulmana per l'obertura d'espais de culte no poden ser tractats exclusivament com a conflictes interreligiosos. Des del moment que hi intervenen factors socials, polítics i econòmics complexos, cal considerar també recursos més genèrics.

3.3.2 Alguns recursos per al tractament de conflictes no estrictament religiosos

El contacte entre associacions religioses sorgides en bona part de la immigració i associacions autòctones no confessionals ha de trobar altres camins, a més dels descrits en l'apartat anterior. És necessari aprofitar tots els espais de participació ciutadana disponibles per invitar-hi i acollir-hi també aquelles. Consells de ciutadania o consells sectorials (per exemple: per què no poden participar les entitats religioses musulmanes en els consells de benestar social?), plans comunitaris o plans d'entorn... qualsevol d'aquests espais poden ser bones ocasions per a què les entitats autòctones –amb més trajectòria a la societat d'acollida– facin d'acompanyants, iniciïn aquestes noves entitats en cadascun dels àmbits de què disposa la societat civil per fer-se sentir i per generar vida social. Sens dubte, són aquests espais de confluència els que, de mica en mica, per osmosi, aniran generant coneixences, col·laboracions i nous vincles.²⁹

28 El cas és que a les darreres eleccions municipals, el PP de Badalona va esbrèmer al màxim el filó demagog de la possible reserva de sòl urbà per a la construcció d'una mesquita a Montigalà. Valent-se d'un vídeo de producció pròpia, que va tenir força repercussió mediàtica més enllà de l'àmbit local i força difusió per internet, el líder conservador local Xavier Garcia Albiol va aconseguir augmentar notablement el nombre de regidors de la seva formació.

29 Trobareu més desenvolupat aquest punt a l'article sobre els plans de ciutadania, en aquesta mateixa publicació.

Ara bé,auríem fàcilment en l'idealisme més ingenu si creguéssim que amb això n'hi ha prou per desactivar les crisis de convivència ocasionades arran de l'intent de grups musulmans de fer-se un lloc dins del panorama religiós local. Considerarem aquí dos recursos més per tractar aquests conflictes: el recurs a la mediació intercultural comunitària i el recurs a processos d'investigació i d'acció participativa.

La mediació de conflictes com a recurs en el cas de les crisis de les mesquites

La mediació intercultural³⁰ s'està erigint en el nostre país com un nou recurs per prevenir i resoldre conflictes en què estan implicats actors socioculturals diversos. Ja hem vist com els recursos sobre diàleg interreligiós dels ajuntaments de Barcelona i Badalona, a través del Centre Unesco de Catalunya, incorporen serveis de mediació de conflictes. De fet, aquest centre disposa d'un servei de mediació i prevenció interreligiosa de conflictes des de la tardor del 2004. Aquest servei té l'objectiu de promoure l'entesa i la convivència entre les comunitats de les diferents tradicions religioses i espirituals, i entre elles i la societat civil i les administracions. Així mateix, d'ençà del 2002, l'Ajuntament de Barcelona disposa del Servei de mediació intercultural BCN-MEDIA, que inclou també l'àmbit de la mediació comunitària. Aquest recurs depèn de l'Àrea de Benestar Social municipal i ha estat gestionat per la Fundació Desenvolupament Comunitari (2002-2007).

Ara bé, segons l'experta en mediació intercultural Margalite Cohen Émerique, per a què un conflicte esdevingui *mediable* s'han d'escaure tres condicions:

- el reconeixement de l'existència del conflicte per part de les parts confrontades,
- el reconeixement mutu entre les parts, que comporta legitimació de la participació dels agents implicats en el tractament i possible resolució del conflicte; és a dir, la consideració de l'altre com a interlocutor vàlid, i
- la voluntat de mediació per part dels agents implicats, que s'ha de donar en les dues o més direccions.³¹

L'experiència ens diu que, fins ara, els conflictes sorgits per l'intent d'obertura de mesquites presenten dues característiques que els fan difícilment mediables: d'un costat, hi ha una dificultat per identificar un interlocutor vàlid entre els qui es mobilitzen en contra de la ubicació de la mesquita en un determinat punt de la ciutat, ja que es tracta sovint de moviments difusos i sense un lideratge clar (per entendre'ns, costa trobar algú que doni la cara), i d'un altre costat, un sector rellevant del moviment opositor a l'obertura de mesquites no vol negociar. Davant d'aquest estancament, la mediació no és practicable, de manera que, quan això passa, cal pensar en altres recursos.

30 Sobre les característiques tècniques de la mediació intercultural, podeu consultar el manual per a la formació de mediadors/res: Desenvolupament Comunitari i Andalusia Acoge (2002), *Mediación intercultural, una propuesta para la formación*. Madrid: Editorial Popular.

31 Extret de: Diputació de Barcelona i Desenvolupament Comunitari, *El servei de mediació comunitària de la província de Barcelona. Bases teòrico-metodològiques i anàlisi de casos*. Àrea de Benestar Social de la Diputació de Barcelona (en premsa).

El recurs a la investigació i a l'acció participativa

La investigació i l'acció participativa (IAP) és un mètode d'intervenció comunitària que permet generar processos de transformació social amb la implicació directa dels agents concernits.³² La idea clau d'aquest innovador mètode d'investigació és facilitar les eines als agents en joc per a què siguin capaços de realitzar un diagnòstic sobre la situació que els afecta i construir conjuntament una estratègia de canvi. És particularment indicat per a processos socials que requereixen un tractament a fons, a mitjà o a llarg termini. Així, mentre una mediació comunitària pot durar un mínim de 4 mesos, una IAP no es pot fer en menys de 9.

Si la mediació s'encalla quan una de les parts en conflicte no es presta a entaular negociacions (i trenca així la polaritat A/B entre dues parts oposades), la investigació i l'acció participativa permet enfrontar els conflictes de forma multilateral (més enllà de la polaritat A/B, estem davant d'un model: A/A'/B/B'/C...), tot aïllant, si cal, les parts que no es presten a la negociació.³³ En aquest sentit, de cara a traçar l'estratègia d'actuació de forma el més participada possible, es té en compte quatre posicions ideals, seguint el quadre:³⁴

AFINS • comprometre'ls	OPOSATS • aïllar-los
DIFERENTS • aliar-s'hi	INDIFERENTS • interessar-los

Donat un conflicte determinat i un projecte de transformació social –mitjançant investigació i acció participativa– per convertir la situació conflictiva en potencialitat transformadora en benefici de la majoria de la comunitat, el que es tracta per dur a terme aquesta transformació és generar les condicions que permetin un màxim d'adhesions (comprometre els afins, atreure els diferents i motivar els indiferents, que són els tres sectors marcats en el quadre en clar) a aquest projecte –o, millor: fer-los partícips en la construcció d'aquest projecte– i un mínim d'oposicions, partint de la base, però, que sempre hi haurà qui hi estarà en contra (oposats), i que hem marcat en fosc.

És clar que una investigació i acció participativa aplicada al camp de la convivència intercultural a propòsit d'un conflicte, com el de la ubicació dels espais de culte musulmans, requereix d'una mobilització institucional i civil importants. És bàsic el suport de les autoritats locals, però no n'hi ha prou: cal que bona part del teixit associatiu (amb les organitzacions religioses no és suficient) s'hi comprometi, com a pas previ per implicar la ciutadania.

32 Hi ha abundant literatura sobre la IAP. Entre les obres de caire divulgatiu, que expliquen les principals característiques d'aquesta tècnica, trobem: Basagoiti, Bru i Lorenzana (2001) i Martí (2000). Trobareu algunes experiències locals en medi urbà a: Martí, Pascual i Rebollo (2005).

33 Amb tot, la mediació comunitària pot generar les condicions per a un debat més ampli, per tal de desbordar les parts més enquistades i més immobilistes en el conflicte. En aquest sentit, la mediació comunitària esdevé una investigació i acció participativa de baixa intensitat o bé un pas previ per a un procés de desenvolupament comunitari.

34 He elaborat aquest esquema de quatre posicions que cal tenir en compte per elaborar una estratègia d'IAP, a partir de Tomás Villasante (2001: 50-51).

BIBLIOGRAFIA

- AUBARELL, Gemma i MORERAS, Jordi. *Les expressions de l'autoritat religiosa islàmica*. Barcelona: Institut Europeu de la Mediterrània, 2005.
- BAUMANN, Gerd. *El enigma multicultural. Un replanteamiento de las identidades nacionales, étnicas y religiosas*. Barcelona: Paidós, 2001.
- BASAGOITI, Manuel; BRU, Paloma; i LORENZANA, Concha. *Investigación-acción participativa. Guía didáctica*. Madrid: ACSUR-Las Segovias, 2001.
- BLANCARTE, Roberto. "Definir la laicidad (desde una perspectiva mexicana)". A *Revista Internacional de Filosofía Política*, núm. 24 (2004): pàg. 15-27.
- CASANOVA, José. "Religion, the New Millenium, and Globalization". A *Sociology of Religion*, vol. 62., núm. 4 (2001): pàg. 415-441.
- CASANOVA, José. *Religiones públicas en el mundo moderno*. Madrid: PPC, 2000.
- CHAIB, Mohammed. *Ètica per una convivència. Pensar la immigració. L'islam a casa nostra*. Barcelona: L'esfera dels llibres, 2005.
- DELGADO, Manuel. "El espacio público como tierra de misión". *El animal público. Hacia una antropología de los espacios públicos*. Barcelona: Anagrama, 1999.
- DESENVOLUPAMENT COMUNITARI i ANDALUCÍA ACOGE, *Mediación intercultural, una propuesta para la formación*. Madrid: Editorial Popular, 2002.
- ESTRUCH, Joan [et al.]. *Les altres religions. Minories religioses a Catalunya*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 2005.
- FRÉGOSI, Frank. "Les régulations locales du pluralisme religieux: éléments de problématique". A Frégosi, F. i Willaime, J.P. (eds.), *Le religieux dans la commune*. Ginebra: Labor et Fides, (2001): pàg. 11-28.
- GARCÍA SANTESMASES, Antonio. "La 'mala prensa' del laicismo". A *Revista Internacional de Filosofía Política*, núm. 24 (2004): pàg. 29-46.
- GIMÉNEZ, Carlos. "Convivencia: conceptualización y sugerencias para la praxis". A *Puntos de vista. Cuadernos del Observatorio de las Migraciones y de la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid*, núm. 1 (2005): pàg. 7-31.
- GRIERA, Maria del Mar i URGELL, Ferran. *Consumiendo religión. Nuevas formas de espiritualidad entre la población juvenil*. Barcelona: Fundació La Caixa., 2001.
- GUIBERNAU, Montserrat. "L'articulació política de la diferència". A ROS, A. (coord.), *Interculturalitat. Bases antropològiques, socials i polítiques*. Barcelona: UOC/ Pòrtic, 2003.
- HERVIEU-LÉGER, Danièle. "Les tendances du religieux en Europe". A Rapport du Comissariat Général du Plan, *Croyances religieuses, morales et éthiques dans les processus de construction européenne*. París: La Documentation Française, 2002.
- HUNTINGTON, Samuel. *El choque de civilizaciones y la reconfiguración del orden mundial*. Barcelona: Paidós, 1997.
- KEPEL, Gilles (1987), *Les banlieues de l'Islam. Naissance d'une religion en France*. París: Éditions du Seuil.
- LLAMAZARES, Dionisio. "Laïcitat, sistema d'acords i confessions minoritàries a Espanya". A *Revista catalana de dret públic*, núm. 33 (2006).
- LLAMAZARES, Dionisio. "La laïcitat a Europa". A *Perspectiva Escolar*, núm. 300 (2005): pàg. 7-16 (disponible a: http://www.eapc.es/rcdp/articles/200611llamazares_ca.pdf).
- MAALOUF, Amin. *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*. Barcelona: La Campana, 1999.
- MARTÍ, Joel; PASCUAL, Jordi; i REBOLLO, Óscar. *Participación y desarrollo comunitario en medio urbano*. Madrid: IEPALA/CIMAS, 2005.

- MARTÍ, Joel, “La investigación-acción participativa. Estructura y fases”. A Villasante, T.R.; Montañés, M.; i Martí, J., *La investigación social participativa*. Barcelona: Viejo Topo (2000): pàg. 73-117.
- MODOOD, Tariq. “Anti-essentialism, Multiculturalism, and the ‘Recognition’ of Religious Groups”. A Kymlicka, W. i Norman, W. (ed.) *Citizenships in Diverse Societies*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- MORERAS, Jordi, *Migraciones y pluralismo religioso: elementos para el debate*. Barcelona: Fundació CIDOB, 2006a (disponible a: www.cidob.org/ca/publicaciones/documentos_cidob/migraciones).
- MORERAS, Jordi. “La regulació local dels llocs de culte religiosos”. A *DB Revista de la Diputació de Barcelona*, núm. 143 (2006b): pàg. 28-32 (disponible a: www.diba.cat/pdfs/db143.pdf).
- MORERAS, Jordi. “Creencias más allá de fronteras. Las expresiones religiosas en el contexto migratorio”. A *Puntos de vista. Cuadernos del Observatorio de la Migraciones y la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid*, núm. 7 (2006c): pàg. 21-46.
- MORERAS, Jordi. *La regulació dels espais de culte musulmà. Propostes d'acció per a l'àmbit local*. Barcelona: Servei de Polítiques de Diversitat i Ciutadania de la Diputació de Barcelona, (2005)
- MORERAS, Jordi. *Musulmanes en Barcelona: espacios y dinámicas comunitarios*. Barcelona: CIDOB, 1999.
- PAREKH, Bhikhu. *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 2000.
- PASCUAL i SAÛC, Jordi i SÁNCHEZ RICO, Jonatan. *La convivència intercultural a Premià de Mar. Diagnòstic després del conflicte de la mesquita*. Ajuntament de Premià de Mar / Desenvolupament Comunitari: document inèdit, 2005.
- PASCUAL i SAÛC, Jordi. “La interculturalitat: aquesta dama encadenada que ens està esperant. Trampes i oportunitats del discurs intercultural a l'escola catalana”. A *Revista d'etnologia de Catalunya*, núm. 15 (1999): pàg. 72-81.
- PONCE, J. “Inmigración, religión y Derecho urbanístico”. A *Cuadernos de Derecho Local*, núm. 3 (2003): pàg. 56-71.
- PONCE, J. “L'urbanisme en les societats pluriculturals. La gestió de la diversitat religiosa”. A Larios, M.J. i Nadal, M. (dir.), *La immigració a Catalunya avui. Anuari 2004*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill/Editorial Mediterrània (2005): pàg. 103-127.
- RIBAS, Natàlia. “El context social de la interculturalitat. Un estudi de casos [La religió: el cas de la construcció de mesquites a França]”. A ROS, A. (coord.), *Interculturalitat. Bases antropològiques, socials i polítiques*. Barcelona: UOC/ Pòrtic, 2003.
- ROVIRA, Marta (coord.). *Noves idees per gestionar les migracions. Idees, propostes i experiències del Congrés Mundial “Moviments humans i immigració”*. Barcelona: Editorial Mediterrània / IEMED (2006): en especial, apartat 5.1. “Migracions i pluralisme religiós”.
- SALAS, Carmen. “Iniciatives d'ecumenisme i diàleg interreligiós a la ciutat de Barcelona. Del multiculturalisme a l'interculturalisme”. Treball de fi de carrera, 2004. Universitat Oberta de Catalunya.
- SEGLERS, Àlex. *Autogovern i fet religiós. Una gestió del pluralisme religiós a Catalunya*. Barcelona: Proa, 2000.
- VERTOVEC, Steven “Multiculturalism, culturalism and public incorporation”. A *Ethnic and Racial Studies*, vol. 19 (1) (1996).
- VILLASANTE, Tomás R. “Síntomas/Paradigmas y estilos éticos/creativos”. A Villasante, T.R.; Montañés, M.; i Martí, J., *La investigación social participativa*. Barcelona: Viejo Topo, (2001): pàg. 29-57.

- WALLERSTEIN, Immanuel. “La construcción política de l’Islam en el Sistema-mundo moderno». A *Puntos de vista. Cuadernos del Observatorio de la Migraciones y la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid*, núm. 7 (2006): pàg. 7-17.
- ZOLBERG, Aristide i WOON, Long L. “L’Islam et l’espagnol: l’intégration culturelle en Europe et aux États-Unis». A Conseil d’Europe, *La religion et l’intégration des immigrés*. Estrasburg: Direction des affaires sociales et économiques/ Relations intercommunautaires(1999): pàg. 29-59.

VIDEOGRAFIA

- ARANDA, Alberto i CRUZ, Guillermo. *Mesquita no!*, A Contraluz Films & Tururut art infogràfic, 2005.
- *Una mesquita a Premià*. Programa “30 minuts”. TV3, juliol 2002.

WEBGRAFIA

- Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós:
www.audir.org
- Centre Interreligiós de Barcelona:
www.bcn.cat/centre_interreligios

4. L'ASSOCIACIÓ DE REIS I REINES LLATINES A CATALUNYA. UN REPTE PER A TOTHOM.

Doris Boira, Genisa Prats, Máximo Rodríguez i Elizabeth Uribe

Credencials dels autors

Els autors de l'article han format part de l'equip del Servei de Mediació Intercultural BCN Media que va intervenir en l'actuació amb Lating Kings. Aquest servei forma part de l'Àrea d'Acció Social i Ciutadania de l'Ajuntament de Barcelona i és gestionat per la Fundació Desenvolupament Comunitari.

Presentació de l'article

La constitució de l'Associació de Reis i Reines Llatins a Catalunya ha estat un fet que ha causat sorpresa i curiositat des d'àmbits diversos de la societat catalana. Aquest article fa un apropament a aquests joves des de la reflexió de la tasca mediatora realitzada per l'Equip del Servei de Mediació Intercultural, tant amb joves Latin Kings com amb professionals dels serveis públics de l'Ajuntament de Barcelona i d'entitats privades, i posa sobre la taula els resultats i els reptes que es plantegen actualment a diferents àmbits amb la seva incorporació al món associatiu i als centres juvenils dels barris.

4.1 INTRODUCCIÓ

A l'octubre de 2003 els joves llatinoamericans van esdevenir notícia arran de l'assassinat del jove colombià Ronny Tapias en una baralla entre joves vinculats a les bandes juvenils dels Latin Kings i Ñetas al districte de Sant Martí de Barcelona

Si en un principi el fet es va veure amb certa sorpresa i incredulitat, el tractament informatiu que es va donar al tema, envoltant-lo de sensacionalisme, va contribuir a crear un ambient d'alarma social. A partir d'aquest fet es van fer visibles denúncies a centres escolars i intervencions de la Guàrdia Urbana relacionades amb incidents protagonitzats per joves llatinoamericans. El fenomen de les «bandes llatines» a Catalunya havia esdevingut un tema d'actualitat gràcies a la constància dels mitjans, que majoritàriament oferien una imatge estereotipada i criminalitzada dels joves llatinoamericans que no ajudava gaire a entendre el que realment passava.

De fet, el que estava passant s'emmarca en un món globalitzat caracteritzat per la intensificació dels fluxos migratoris i la creixent feminització del món laboral, on els joves llatinoamericans apareixen en un nou context migratori com a resultat, entre d'altres, de processos de reagrupament

familiar. Així també, el fenomen de les «bandes» travessa les fronteres, i els grups d'afirmació i protecció sorgits a ciutats llatinoamericanes arriben als territoris d'emigració de la seva població, tant als EUA com a Europa, prenent trets característics del context d'instal·lació.¹

L'Ajuntament de Barcelona, i concretament l'Àrea de Prevenció i Seguretat Ciutadana, va decidir iniciar un procés d'investigació arran de l'actualitat i la creixent preocupació social entorn les anomenades «bandes llatines». El punt de partida va ser contactar amb joves llatinoamericans de la ciutat i amb professionals de diferents serveis públics per conèixer de prop la situació i mesurar-ne l'abast. Paral·lelament, els joves Latins Kings s'estaven plantejant el fet de retornar a l'origen de les seves creences identitàries (solidaritat, generositat, ajuda cap als seus compatriotes...). Aquests dos fets van facilitar l'apropament entre uns i d'altres i el treball posterior.

Segons explica Josep Maria Lahosa, director de l'Àrea de Prevenció i Seguretat Ciutadana:

«Si algo teníamos claro en la voluntad municipal de explorar las posibilidades de establecer una serie de contactos con esos grupos era que éstos debían hacerse en sede institucional, y que debían establecerse con toda claridad las condiciones sobre la base de las cuales el Ayuntamiento podía aceptar el uso de los espacios municipales, o el funcionamiento como grupo. Así pues, el primer encuentro expusimos cuales eran las bases sobre las que entendíamos debía asentarse una reflexión, a nuestro entender necesaria, en un colectivo que expresaba una voluntad de integración en la sociedad que había llegado y a la que a menudo no entendía. Se planteó la necesaria reflexión sobre, como mínimo, el funcionamiento democrático en lo interno, la renuncia a la violencia en la resolución de conflictos, la revisión del papel de la mujer en el seno del grupo, la ilicitud de la extorsión, incluso en el interior de la organización, o de la aceptación de las decisiones de salida o entrada de los miembros de la asociación. (...) El reconocimiento que desde instancias municipales se hizo del grupo, aun de forma condicional, generó en sus líderes y en la propia organización un espacio de «seguridad subjetiva» que permitió el compromiso de los líderes del grupo sobre la transformación y el trabajar al objeto de que la sociedad reconociera su aportación social como colectivo. Nos encontramos, pues, con un grupo de personas que habían aceptado el reto de cambiar su organización desde dentro, y ante todo reconocer la valentía del compromiso, que tuvimos ocasión de manifestar públicamente en la Universal del 20 de noviembre 2005».²

L'opció associativa plantejada per l'Ajuntament es presentava com la via integradora que facilitaria el reconeixement d'aquests joves en la societat catalana. En aquest sentit, la implicació municipal en l'assumpte es va ampliar als departaments de Serveis Socials i Joventut, amb la voluntat de desenvolupar una tasca coordinada amb relació als joves llatinoamericans de la ciutat.

---

1 L'Ajuntament de Barcelona va encarregar a Carles Feixas la recerca «Jóvenes latinos en Barcelona. Espacio público y cultura urbana», on estudia els orígens i l'actualitat de bandes sorgides a ciutats d'Amèrica Llatina i la seva translació a contextos migratoris on reconstrueixen la identitat llatina. Vegeu la bibliografia.

2 Josep Mª Lahosa (2006), «Barcelona des de Barcelona». A Feixas, C. Porzio, L. Recio, c. (coord.) (2006) Jóvenes latinos en Barcelona. Espacio público y cultura urbana. Barcelona: Anthropos, pàgines 317-321.

Al llarg d'aquest article recollim l'experiència de la mediació duta a terme pel Servei de Mediació Intercultural (SMI) de Barcelona³ amb els Latin Kings (LK) en el procés cap a la seva constitució com associació. Pel que fa al discurs, hem considerant oportú combinar la reflexió de l'equip professional amb les vivències i percepcions dels propis joves sobre la seva identitat i la manera de relacionar-se amb l'entorn immediat i el món.⁴ L'article també emmarca la seva situació, fent una aproximació general a la realitat dels joves llatins i a la seva incorporació al món associatiu català amb els reptes que això representa, no només per a ells, sinó per a la societat en general.

Partim de la premissa que els joves llatinoamericans, com molts altres joves, es troben immersos en la crisi d'adolescència i en situacions que tenen a veure amb el fracàs escolar, el consum de drogues, l'augment de l'atur i d'altres que, d'una o altra manera, influeixen en les seves dinàmiques relacionals. Cal tenir en compte que aquesta situació dels joves no és específica de Catalunya sinó que en certa mesura es dona a la resta d'Europa.

---

3 El Servei de Mediació Intercultural de l'Ajuntament de Barcelona està promogut per l'Àrea d'Acció Social i Ciutadania, inscrit en el context dels Serveis Personals, i de forma prioritària en l'àmbit dels Serveis Socials, i es defineix en quatre branques:

- La mediació intercultural interpersonal

Té com a objectiu facilitar la prevenció i la resolució de conflictes interpersonals, sobretot en les relacions que s'estableixen entre els professionals dels serveis públics i la població estrangera usuària d'aquests.

- La mediació intercultural comunitària en espais públics:

Té com a objectiu facilitar la prevenció i la resolució de conflictes comunitaris interculturals en els espais públics, i que impliquin tota la població en el territori on emergeixin.

- La mediació intercultural veïnal:

Té com objectiu facilitar la resolució de situacions conflictives interculturals que es puguin produir a les escales i comunitats de veïns i que impliquin la població que hi viu habitualment.

- Assessorament a professionals dels serveis:

L'objectiu d'aquesta branca és oferir formació/assessorament als equips de professionals municipals amb qui s'hagi acordat treballar en un cas, ja sigui per a la preparació de projectes i/o accions que es vulguin dur a terme en el municipi, o per a la preparació en la intervenció d'algun cas o situació comunitària que hagi estat sol·licitada.

Definim aquest recurs com un pont que afavoreix la comunicació i promou un canvi constructiu en les relacions entre persones culturalment diverses. Entenem per diversitat cultural l'expressió dels diferents grups socials: classes socials, grups d'edat, de gènere... Per tant, el mediador i la mediadora són professionals que col·laboren en l'atenció a les necessitats socials de les comunitats i orienten la seva acció a la prevenció i resolució dels conflictes que es generen en una dinàmica de convivència comunitària. Convé subratllar que la col·laboració professional de mediadors i mediadores interculturals en l'atenció a la població migrada és un recurs formatiu pràctic per als agents socials que, juntament amb una formació continuada sobre immigració i relacions interculturals, contribueix de manera clau a la seva competència en el treball amb persones d'origen estranger. Tot això per promoure una comprensió recíproca sobre les diferents maneres de viure i entendre la realitat.

L'Ajuntament de Barcelona, des del servei de Mediació Intercultural, inicia una nova línia d'intervenció «Joves llatinoamericans» basada en dues línies de treball focalitzades: a) en les relacions amb professionals i tècnics i b) en les relacions amb joves llatins.

Els objectius d'aquesta nova intervenció són els següents:

- Millorar l'encaix d'aquests grups de joves llatinoamericans en les dinàmiques dels centres públics de la ciutat, en centres cívics i centres específics per a joves.
- Afavorir la comunicació amb els grups de joves llatinoamericans.
- Donar suport a les seves demandes a serveis i equipaments, també en l'àmbit de les relacions interpersonals i grupals
- Facilitar la comunicació i col·laborar en la prevenció de conflictes.

4 La veu dels LK es recull a través de declaracions recollides als mitjans i a les lletres de les cançons del CD "The Royal Life. En estado Primitivo" d'UGA Records.

4.2 APROPAMENT ALS JOVES LLATINS⁵ I LA SEVA ESTIGMATITZACIÓ SOCIAL

La situació dels joves llatinoamericans s'emmarca en tres contextos que els defineixen per la seva condició com a joves, com a migrants –malgrat que en la majoria dels casos no han migrat per decisió pròpia, sinó dins d'un procés de reagrupament familiar– i com a llatinoamericans.

La migració llatinoamericana a l'Estat espanyol s'ha caracteritzat en els darrers set anys per un augment considerable. Així, del 2000 al 2006 ha augmentat en un 500% per motius diversos, com ara les polítiques i la situació econòmica als països d'origen, el bloqueig d'entrada als EUA després de l'11-S, la facilitat per entrar al territori espanyol com a turista, i sobretot la demanda de mà d'obra.

La majoria d'aquests joves llatinoamericans han arribat reagrupats al nou context familiar i social no fa gaire temps, i això els situa en una situació de recent adaptació a la nova realitat. La diferència fonamental entre aquests joves i la resta es troba, sobretot, en el seu origen sociocultural, que entre d'altres aspectes determina la seva manera de ser, de relacionar-se i de situar-se en un nou context. A més, per la seva edat, la majoria tenen dificultats per accedir a un món laboral caracteritzat per la precarietat i la irregularitat, per trobar espais de privacitat dins de l'allotjament familiar i per fer-se amb un espai propi.

Des de la societat d'acollida, es dona una creixent preocupació respecte a l'augment de la immigració en els darrers anys, i concretament amb relació a alguns joves que, per les seves dinàmiques i actituds, solen vincular-se amb actes delictius que tenen un gran ressò mediàtic. Tots aquests aspectes d'una i altra banda no contribueixen gaire al coneixement i a la integració mútua amb la societat de recepció.

Quan ens demanem per què alguns joves llatinoamericans⁶ formen part d'aquestes organitzacions, la resposta té a veure amb la manera com són acollits per la societat autòctona, sovint carregada de prejudicis que porten al distanciament i a la por. Com amb d'altres grups socials, la necessitat de trobar referents propers i afectius els porta a anar replegant-se en grups d'afinitat que esdevenen fonamentals en la seva sociabilitat, i que els permeten compartir els gustos i, a grans trets, una manera d'afrontar la vida solidària en un context poc acollidor. La societat en general sol entendre aquesta manera d'aplegar-se i relacionar-se en clau negativa, fent referència a conceptes com banda o gheto que no es corresponen amb la realitat, i que fomenten l'estigmatització i el rebuig que comporta.

Per la seva banda, els joves LK mantenen un discurs de reivindicació dels drets dels immigrants llatins. Alhora, el seu discurs té un to místic entorn a tot allò llatí, té un tarannà «protector» de defensa i solidaritat davant l'exclusió i la discriminació social, i concretament la de certs sectors socials:

---

5 Soriano (2007). Vegeu la bibliografia.

6 S'ha de tenir en compte que tant en els Lating Kings com en els Ñetas hi ha joves de procedències diverses que comparteixen el gust per referents culturals llatins, com l'estètica i la música.

*«Soy raza latina con puño a mi corazón.
En negro y dorado represento mi nación.
Coronado yo he sido y agradezco a Dios que me da la fortaleza,
también la sabiduría para tirar pa'lante batallando todos los días.
Defendiendo lo mío, si es preciso con mi vida, aunque se defina como un acto de suicida.
No soy un camicaze, tampoco un terrorista, pero varios nombres corren en mi lista.
Sé que tienes miedo, porque corres desprisa cuando Todopoderoso aplaste con su ira.
Malditos miserables, lunáticos racistas, su inmensa ignorancia solo me causa risa.
Y en la calle se divisan muchos con placa y uniforme, que quieren darte una paliza sólo por
ser distinto, con otra clase de vida»⁷.*

Malgrat l'alarma social per les «bandes llatines» que ha afectat la imatge dels joves llatinoamericans, la situació a Catalunya es troba lluny d'aquesta realitat. De fet, a l'Estat espanyol existeixen dues grans organitzacions juvenils llatinoamericanes, els Latin Kings i els Ñetas. D'entrada, cal remarcar que mai s'han sentit com a «bandes juvenils» perquè el terme «banda» porta connotacions negatives i en certa manera al·ludeix a grups relacionats amb actes delictius. No hi ha dades concloents que ens portin a pensar que aquests joves representen un problema de seguretat, més aviat ha estat el ressò mediàtic entorn dels delictes protagonitzats per alguns dels seus membres, el que ha maximitzat la situació real.

Enregistrament del disc "Latin Kings. The Royal Life"
(Extret del web www.alkqn.org/elgrito)

En paraules del Director del Servei de Prevenció de l'Ajuntament de Barcelona, «avui dia, a Barcelona, pertànyer als Latin Kings o als Ñetas no és, i espero que no ho sigui mai, un acte delictiu en si mateix. Això no vol dir que dins de cap d'aquests grups no hi hagi algú relacionat amb activitats delictives, igual que en qualsevol altra organització».⁸

CANÇÓ 1

*«Esta es mi vida, lo real. Lo que nunca quizás nadie ha vivido pero yo sí. Te está hablando Charly, pa' que cojas consejo y llegues a viejo, y no seas pendejo.
De Charly y su vida.
11 de mayo del 83, nace un chamaco en el suburbio.
Su madre sin un duro quiso sacarlo de sus turbios pensamientos de ser un valiente.
Siempre le decía que se quite la calle pero él quería seguir su sueño de ser un gigante. Con el propósito de ser un cantante pasó por traficante pa' salir hacia adelante.
Estuvo al borde de su muerte. La bala pasaba por su frente porque ese barrio era caliente y ardiente como el infierno.
Se crió en el suburbio de Guayaquil, hogar del verdadero Real King.*

7 Fragment d'una cançó 3 del CD "The Royal Life. En estado Primitivo" d'UGA Records.

8 Josep Mª Lahosa. Conferència "Pandillas, bandas o associacions de joves latinos" dins del seminari "Maras y pandillas juveniles: dos mundos diferentes" organitzat pel CIDOB el 24-25/05/07 a Barcelona.

A los 10 años a la escuela no asistía, robaba, fumaba y si no crees pregúntale a los que conocía, los que jodían conmigo día a día.

Y cuando venía la policía ya tu sabes lo que sucedía.

Mi vida, the Royal Life.

En el 96 impuso su ley y lo coronaron Rey. Ya tú sabes cómo es, causaba estrés y practicaba el sex.

En el 98 andaba con una 38 y más loco que pocho.

(...)

Yo estoy libre de toda maldad que me rodea porque papá-dios desde el cielo me chequea.

Pues bien, ya estamos en el 2000 y el chamaco Carly sigue haciendo miles.

Pasó el 2001, 2002, 2003, 2004 y el 2005, y tiene a todo el mundo dando brincos.

OK, ya ha pasado tanto tiempo y aquel muchacho joven ahora es todo un hombre, con sus pensamientos centrados en salir adelante.

Raquear a sus familiares y echarlos palante.

Y aunque la calle está mala tratará de ser cantante.

Pues mi gente, pa' no alargales más el cuento les comento que ahora está bien en su vida y papá-dios desde el cielo lo bendiga».

Del CD "The Royal Life, en estado primitivo". Uga Records 2006

ENTREVISTA A L'EQUIP DE MEDIACIÓ DE BCN MEDIA

El paper del SMI en el procés de mediació amb els Latin Kings

L'Àrea d'Acció Social i Ciutadania va sol·licitar la demanda d'intervenció del Servei de Mediació Intercultural de l'Ajuntament, BCN Media, per dur a terme una nova línia d'intervenció preventiva amb joves llatinoamericans, i concretament els Latin Kings estaven en el camí cap a la constitució en associació. En aquell moment hi havia una certa alarma social vers aquests joves a la ciutat, i paral·lelament es volia replantejar l'ús que feien d'alguns centres municipals juvenils als quals accedien.

– Com es va acollir i plantejar la mediació del SMI en relació als Latin Kings, i en quins nivells?

– La demanda al SMI plantejava un treball en paral·lel, adreçat d'una banda a la població jove llatinoamericana i d'altra banda als tècnics municipals, orientada cap a la prevenció de conflictes. Per això, els objectius que ens vam marcar eren afavorir la comunicació amb els joves llatinoamericans, donar suport a les dinàmiques de participació d'aquest col·lectiu en els serveis i equipaments municipals, tot acompanyant les seves demandes i assessorant els professionals.

– Quin va ser el primer contacte del SMI amb els joves?

– El primer contacte dels professionals del SMI amb els joves llatinoamericans vinculats als Latin Kings es va produir al març de 2006 en el marc d'una reunió convocada per la direcció de Prevenció i Seguretat on es van posar sobre la taula les expectatives, tant de l'Ajuntament com dels joves d'encetar una tasca d'acompanyament. En aquesta trobada els

joves van exposar la seva voluntat de contrastar la imatge estigmatitzada que els mitjans els havien atorgat i van demanar una oportunitat per establir contacte amb certs serveis i equipaments.

– **Com es va plantejar la tasca mediatora amb els joves?**

– La clau era establir un marc de confiança amb els joves des de l'apropament progressiu. Això implicava dur a terme tot un procés que tingués en compte els seus ritmes, les seves maneres d'estar i de relacionar-se, els seus codis, etc. D'entrada, es va iniciar un procés d'acompanyament i una planificació de trobades amb tècnics i professionals dels equipaments, per conèixer els diversos serveis i el seu funcionament. D'acord a les demandes dels joves, també es tractava de trobar espais d'àmbit esportiu, espais per enregistrar música, i alguna entitat de referència per assessorar-los en els valors de la societat d'acollida.

Un altra vessant de la nostra intervenció van ser les observacions en diferents llocs de trobada dels joves i en diversos barris de la ciutat. Aquestes observacions ens van permetre ampliar i aprofundir la comprensió de la realitat que viuen els joves llatins amb relació a l'ús dels espais públics. A més, ens van donar les claus per entendre la seva aportació a la cultura urbana, com a ciutadans i ciutadanes actius, tot considerant l'impacte que poden tenir en el procés de construcció de la diversitat i la diferència a la ciutat de Barcelona.

– **Quin tipus de relació va establir l'equip del SMI amb els joves i com va anar evolucionant?**

– El SMI va posar una figura mediatora masculina d'origen llatinoamericà com a referent en el procés mediató. Des d'un principi, la relació amb els joves va ser propera i càlida. Les trobades amb ells van ser nombroses i diverses: acompanyaments a centres juvenils municipals, presentació a diferents professionals de serveis, escolta de les seves demandes i propostes, suport en la presentació dels seus projectes i en la relació amb els mitjans de comunicació, etc. En general, es tractava de negociacions, reflexions, debats, observacions i propostes d'espais per al coneixement mutu, i per tant per a l'apropament.

La relació d'acompanyament que vàrem realitzar amb els joves va anar obrint de mica en mica els nivells de confiança entre ells i els diferents professionals amb qui es relacionaven. Aquest contacte va permetre percebre en els joves un gran desig d'aportació amb els seus plantejaments i canvis en primera persona, des de si mateixos. Alhora ens feia preveure canvis beneficiosos a nivell relacional en els contextos en què es movien. El suport i la confiança van deixar espai a la seva gran capacitat de canvi i adaptació, d'escolta i de cura entre els mateixos joves.

– **Com es va establir la relació amb els professionals i com van respondre?**

– La línia de treball amb professionals i tècnics dels àmbits de Joventut i Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona es va centrar en presentar-nos com un recurs i una via possible per treballar en l'àmbit de joves llatins. Això es va fer a través de diferents tipus de reunions. La idea era que ens visualitzessin com un recurs al qual es podia optar en cas de considerar-ho necessari. A més, es tractava d'incorporar dins del Servei de Mediació una nova línia de treball que no funcionés o es veiés com un servei en paral·lel sinó com un recurs perfectament integrat dins del SMI de la ciutat, tot això sense perdre de vista l'especificitat temporal de la situació intrínseca al treball amb joves llatins.

En general, la resposta va ser molt bona pel que fa a la predisposició dels tècnics per oferir els seus serveis i tractar d'arribar a acords amb els joves que ja els utilitzaven. Podem dir que, pràcticament en tots els centres on ens vàrem presentar, hi havia una predisposició a escoltar les demandes dels joves llatins pel que fa a espais d'oci i a oferir els serveis que requerien. En la majoria dels casos amb els quals vam treballar, el/la líder de l'organització exposava les seves necessitats i inquietuds vers els seus *hermanitos* del barri,⁹ i solien sol·licitar un espai de trobada periòdic. En aquest marc, s'establia el tipus de relació que es duria a terme i el nostre paper com a servei. Així, anàvem avançant en la relació, de manera que els equipaments no es veiessin només com a centres per llogar espais de reunions sinó que s'anés enfortint la relació entre uns i altres.

– **Amb quins centres es va intervenir i amb quin objectiu?**

– Les trobades entre els joves i el personal tècnic permetien desfer malentesos respecte a les normes de comportament i l'ús dels espais, i consensuar regles de convivència adaptades a ambdues cultures. Això, evidentment, era fonamental per als joves però també per als i les professionals. De mica en mica, en les trobades començaven a plantejar-se necessitats de formació, suport, i assessorament en el tema de joves llatins, tot concebant aquesta via com a opció i recurs per dinamitzar la relació de la població en general amb el conjunt del joves. En altres centres es recollien demandes i necessitats dels Latin Kings, que es traduïen en espais de trobada normalitzats i en la planificació d'una tasca de sensibilització que anés modificant la seva imatge estereotipada.

En general, es tractava que els joves coneguessin quin tipus de serveis i quin funcionament tenien els centres per poder aprofitar-los i així anar deixant el carrer. Cal recordar que l'ús de l'espai públic era un tema que amoïnava tant al veïnat com a l'administració. Els centres escollits eren els llocs de referència més propers i centrals que els joves ja solien utilitzar i d'altres serveis generals d'informació, com el CIAJ (Centre d'Informació i Assessorament per a joves). Així, també es van apropar els joves a serveis com el SAIER (Servei d'Atenció a Immigrants Estrangers i Refugiats), centres d'atenció primària d'algun districte, la xarxa associativa de la ciutat i la Federació d'Entitats Llatinoamericanes de Catalunya.

– **Què demanaven i què oferien el personal tècnic dels diversos centres als joves?**

– Concretament, la primera demanda venia d'un casal del centre de la ciutat, on els joves es trobaven regularment abans d'iniciar la intervenció, i a causa del seu comportament havien generat cert desconcert entre els tècnics. Aquí es volia arribar a acords de funcionament respectuosos per a tothom. En un altre espai per a joves de la ciutat es va poder realitzar l'enregistrament de la maqueta musical després d'un treball de mig any. Amb d'altres centres cívics i juvenils, se'ls van oferir els espais d'acord amb les normes d'ús després d'haver desfet certs malentesos del passat. En canvi, al districte de Sant Martí, l'apropament del SMI va requerir molt de tacte per ser on s'havia produït l'assassinat de Rony Tapias.

En el cas de Nou Barris la demanda venia de part del districte i pretenia trobar la millor manera d'abordar les creixents queixes del veïnat vers la presència i l'actitud de joves llatinoamericans en espais públics del barri. Per la seva banda, els centres juvenils d'aquest districte ja mantenien contactes i relacions amb els joves llatinoamericans del barri, alguns vinculats als Latin Kings i als Ñetas i, per tant, hi havia dinàmiques en marxa a tenir en compte en la intervenció mediatora.

9 Nom que s'utilitza per anomenar els membres dels Latin Kings.

– **Què es va detectar en els joves i el personal tècnic, i com això va condicionar el procés mediador?**

– La tasca d'acompanyament dels joves va evidenciar la necessitat d'escoltar les seves idees i necessitats, i en aquesta línia es va considerar imprescindible el seu apropament als espais juvenils i serveis de la ciutat com una via integradora en l'entorn. Els joves, davant la necessitat d'expressar-se i de dir qui són a la societat, van prendre el llenguatge musical com una via per canalitzar els seus neguits i necessitats.

Membres de l'Associació de Reis i Reines Llatins fent tasques de neteja en un espai públic (Extret del web www.alkqn.org/elgrito)

En relació amb els i les professionals, un aspecte clau va ser intentar desmuntar idees i preconcepcions fortament arrelades dins l'imaginari col·lectiu, sobretot a partir dels discursos construïts des dels mitjans de comunicació que afavorien els estereotips negatius dels joves per la seva pròpia condició de joves i d'origen llatinoamericà.

Al mateix temps, cal destacar que, en la tasca de suport per a la materialització de les propostes dels joves, la implicació de professionals des dels diversos indrets va ser fonamental per facilitar el camí.

– **Com es va treballar la construcció de confiança i els prejudicis amb els i les professionals?**

– El desconeixement i les idees prèvies que qualsevol cultura i educació generen, i que coneixem com a prejudici, es donaven tant en els tècnics com en els joves per tenir marcs de referència diferents que portaven a interpretacions i malentesos constants, que es van anar dissipant a través de la relació continuada, l'escolta i la predisposició a arribar a una entesa. Malgrat els avenços, calia estar a sobre d'aquests vincles que garantirien l'entrada al circuit normalitzat de qualsevol jove.

Curiosament, mentre les dades es referien només a un 2% de joves llatinoamericans vinculats a organitzacions de caràcter delictiu, hi havia una alarma social que convertia en perillós qualsevol jove llatí amb una determinada estètica. L'estratègia del SMI en aquest àmbit va partir de la reflexió entorn de la realitat dels joves en general, per no reforçar els prejudicis, i va anar introduint les seves especificitats. Paral·lelament, les reunions dels joves amb el personal tècnic eren espais de relació directa, de tu a tu.

De cara a apropar els i les professionals a la realitat quotidiana d'aquests joves, parlàvem de tres processos que vivien de manera paral·lela: l'adolescència com una etapa vital de retrobament amb si mateix, el viatge migratori, i finalment, el reagrupament amb els progenitors després d'un període de separació. Un cop aquí, la cerca d'una nova socialització portava aquests joves al carrer, a trobar-se amb altres com ells, i amb l'opció de formar part d'un grup de referència amb cert tarannà de protecció i solidaritat que era ben rebut en un context no gaire acollidor.

Els joves, davant la necessitat d'expressar-se i de dir qui són a la societat, van prendre el llenguatge musical com una via per canalitzar els seus neguits i necessitats.

– **Què hi ha al fons de la queixa respecte a l'ús que fan els joves de l'espai públic?**

– D'entrada, s'ha d'entendre que a Amèrica Llatina, d'on provenen la majoria d'aquests joves, l'espai públic es caracteritza per la seva fluïdesa i obertura en relació amb un ús lúdic i social, mentre que l'espai públic per a l'ús reivindicatiu és més restringit. En canvi, aquí l'ús de l'espai públic està cada cop més acotat. Aquests joves traslladen els seus hàbits de socialització a un nou context, i amb les seves actituds deslocalitzades porten a una certa sensació d'amenaça, donat que en general es parteix del vincle entre convivència i seguretat, que lluny d'afavorir la relació genera por i desconfiança. Aquest és el model que s'aplica en la resolució dels conflictes a nivell mundial.

– **Quines novetats va suposar per al SMI aquest procés mediador?**

– Per primera vegada se sol·liciten serveis de mediació intercultural amb persones de parla castellana. Fins aleshores, semblava que pel fet de parlar castellà no era necessari un servei de mediació. Al llarg d'aquest procés ha quedat demostrat clarament que la mediació no és una mera traducció lingüística, sinó un treball de contextualització social i política que permet assolir confiança. Per altra banda, va ser el primer projecte del SMI que rebia la demanda directa dels propis usuaris/ciudadans –demandes per cert molt pautades per la pròpia coordinació del servei i per part de l'Ajuntament.

La mediació no és una mera traducció lingüística, sinó un treball de contextualització social i política que permet assolir confiança.

– **Quina valoració es fa de la intervenció mediadora realitzada?**

– La valoració del treball realitzat amb els joves llatins es considera positiva des de les diverses vessants: amb relació

al grup de joves Latin Kings i amb relació als professionals dels diferents serveis. Aquest camí s'ha anat construint en total coordinació, i això ha tingut els seus efectes beneficiosos per a tothom. Els joves han anat canalitzant les seves demandes de col·lectiu i també a nivell individual. Al llarg del procés, hem anat descobrint coses noves i positives. La nostra actitud davant els professionals sempre ha estat de suport a l'aproximació a la realitat dels joves llatinoamericans de la ciutat, d'acompanyament, de coneixement i de confiança.

A més, ens hem adonat que a través d'aquest procés de mediació la veu dels joves llatinoamericans en primera persona s'ha començat a escoltar de manera més directa i amb menys filtracions. Això ha portat a poder concretar idees i desigs en projectes reals, com en el cas de l'enregistrament del CD, fent evident que la música obria un espai d'expressió molt potent. Sota el nom «The Royal Life», que significa la vida real en el doble sentit de reial i de real, aquest producte musical per a ells era gairebé la primera oportunitat de parlar en primera persona amb el seu propi llenguatge, sense mediacions ni mediatitzacions.

– **Quins reptes van quedar sobre la taula arran de la intervenció per part dels diversos actors implicats?**

– Arran de la intervenció mediadora vàrem veure la necessitat de donar continuïtat al treball de creació de confiança i acompanyament als joves en els seus circuits habituals. Alhora, calia ampliar l'abast i aprofundir en el coneixement per part de professionals respecte a aquesta població jove i al seu entorn, així com en l'assessorament a serveis generals que alhora s'adrecen a col·lectius específics.

Els reptes que es plantejaven arran del procés viscut amb els joves dels Latin Kings s'estenen a molts nivells. D'entrada, per a ells es tracta de trobar el seu lloc en el context associatiu, fent una adequació de la seva forma d'organitzar-se i de relacionar-se amb altres associacions i amb la societat en general. Per a l'administració, el repte recau en la tasca d'assegurar el manteniment d'aquesta relació des d'una actitud flexible que s'allunyi de la incomprensió i els prejudicis que afecten el jovent en general, i encara més certs col·lectius en particular. Per a la societat en general, el repte té a veure amb reconèixer noves maneres de ser i de relacionar-se que no es visquin ni s'interpretin com una amenaça a la convivència, sinó com una oportunitat per dinamitzar la societat en què vivim i per acollir la diversitat des de la quotidianitat. Es tracta d'anar més enllà de la comprensió de la diversitat a nivell d'idees cap a un canvi real d'actituds, comportaments i aprenentatges de noves habilitats relacionals, com ara l'empatia.

La implicació i la coordinació entre els diversos departaments de l'administració durant aquest procés ha estat un pas valuós vers una política més integral. Alhora, l'opció de partir de la investigació abans d'entrar a la intervenció ha permès adoptar una actitud més reflexiva que no pas reactiva i repressiva, com ha estat el cas de Madrid.

Per a ells es tracta de trobar el seu lloc en el context associatiu, fent una adequació de la seva forma d'organitzar-se i de relacionar-se amb altres associacions i amb la societat en general.

– La constitució d'associació com a proposta de l'Ajuntament ha estat una manera formal de fer-los visibles?

– L'opció associativa per als joves els va suposar una via per canalitzar idees i desigs, que a més comptava amb un suport i un acompanyament per tal d'accedir a certs recursos i serveis. La seva sorpresa davant del ventall de possibilitats que anaven descobrint en els equipaments juvenils de la ciutat venia motivada pel contrast amb la vivència que tenien amb relació al paper de l'Estat i l'Administració amb el jovent als països d'origen.

4.3 LA INCORPORACIÓ AL MÓN ASSOCIATIU DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL DE REIS I REINES LLATINS DE CATALUNYA

L'associacionisme és una via que pot potenciar tant la integració com la segregació en funció de la línia que es potenciï, tot i que el repte és trobar un equilibri. De fet, les associacions de persones immigrades tenen un paper força rellevant com a referent en el procés d'acollida i acompanyament per als qui arriben a un país desconegut. En certa manera, l'associatiu és l'espai que els vincula tant amb el país i els referents d'origen com amb el país de rebuda. Alhora, l'associació esdevé un canal per reivindicar i fer visibles les identitats culturals i la interlocució amb les administracions públiques en tot allò que té a veure amb la situació jurídica i les demandes socioculturals.

D'altra banda, les associacions autòctones dedicades a la iniciativa social també es fan càrrec de donar suport a la població immigrada, bé com una nova línia d'intervenció o de manera específica, especialment en els àmbits jurídics, i de cobrir les necessitats bàsiques de salut, educació i habitatge. L'associacionisme juvenil també és un terreny clau de cara a la vinculació dels joves procedents de contextos migratoris al teixit social de la ciutat, i més concretament al dels seus propis barris.

Amb relació al procés d'incorporació dels Latin Kings al món associatiu, l'Institut de Drets Humans i altres professionals els van donar suport i assessorament jurídic. En paral·lel, el SMI va acompanyar-los en la reflexió i la presa de consciència del contrast de valors entre el model que ells mateixos portaven i les bases d'organització democràtiques de la societat receptora, que cal incloure en la formació d'una associació. Finalment, les demandes i els plantejaments que recullen els estatuts de l'associació de Reis i Reines Llatins de Catalunya, constituïda al juny de 2006, són els següents: fomentar les relacions interculturals, promoure l'educació en valors, defensar i divulgar els drets humans i ciutadans i també afavorir la participació dels joves de qualsevol nacionalitat en activitats de formació educativa, professional, cultural, social i esportiva.

La seva presidenta declarava als mitjans de comunicació, en la roda de premsa de presentació, que «nos hemos limitado a abrir las puertas a la integración que se nos ofrecía en Cataluña. Con la asociación queremos evitar que se nos siga criminalizando y acusando de banda delictiva, porque las únicas bandas que existen son las de música».

En el web dels Latin Kings, *El grito*¹⁰, a més de donar la benvinguda a la nova associació de Catalunya, es feia referència a la voluntat d'iniciar processos similars cap a l'associacionisme a altres ciutats de l'Estat espanyol, com una via de reconeixement dels joves de la comunitat llatina en aquests indrets.

«La Organización de Reyes y Reinas Latinos de Cataluña se creó gracias a la inspiración de muchos hermanos y hermanas en esta ciudad, para la integración de nuestra gente en la sociedad catalana y poder tener las mismas oportunidades de los jóvenes españoles y catalanes. Teniendo en cuenta que la gente que se ha unido a esta causa son jóvenes de

---

¹⁰ www.alkqn.org/elgrito

diferentes nacionalidades que buscan un progreso en sus vidas como: estudios, trabajo, formación profesional, etc.

Fue necesaria la denominación reyes y reinas latinos para quitar todo pensamiento negativo de involucrarnos con banda delictiva o asociación ilícita, acusaciones a las cuales hemos estado sometidos todo este tiempo por parte de las autoridades, la prensa y la sociedad en general; ya que este fenómeno retrasaba nuestro progreso interno y la lucha de nuestros ideales.

La Organización, constituida en la ciudad de Barcelona, rigiéndose bajo unos estatutos que cumplen los requisitos que la ley exige, cuya finalidad será el fomento de las relaciones interculturales, promover la educación en valores, defender y divulgar los derechos humanos y de ciudadanía, y favorecer la participación de los jóvenes de cualquier nacionalidad en actividades de formación profesional, cultural y deportiva.

Para hacer posibles estos objetivos la organización estará abierta a todas las opiniones comprometidas en la defensa de nuestros objetivos y colaborará con las entidades y organizaciones públicas y privadas que puedan facilitar la consecución de estos fines. Para la realización de las finalidades señaladas, la Organización podrá utilizar en cada momento los medios que considere más oportunos, además de quedar excluido todo ánimo de lucro. Ponemos a la orden de nuestros hermanos y hermanas, y demás personas en general los beneficios de nuestra organización».

(Extret del web www.alkqn.org/elgrito)

La constitució de l'associació dels Latin Kings va esdevenir notícia i va ser qualificada amb titulars com aquests: «Los Latin Kings se convierten en una asociación legal en Catalunya»,¹¹ «Los Latin Kings se legalizan para desmarcarse de la violencia»,¹² «Barcelona respalda la integración de los Latin Kings»,¹³ «Los Latin Kings son ahora una organización cultural»,¹⁴ «Bandas juveniles: los Latin Kings se pasan al asociacionismo».¹⁵ En la majoria dels casos, la visió que es donava de l'opció associativa tenia un to de certa desconfiança i es referia sobretot al suport institucional i la possibilitat de rebre subvencions i a la voluntat de deixar la violència. Tot i l'expressa voluntat dels Latin Kings de desmarcar-se de la denominació de «banda» i de l'àmbit delictiu, aquest rerefons s'hi mantenia en la majoria de notícies d'una o altra manera.

Afortunadament, veus d'àmbits diversos van fer arribar als mitjans reflexions més enllà del sensacionalisme convencional. Per a l'investigador Carles Feixas, «la creació de l'associació no resol tots els problemes però obre una via a la integració social, que és la clau del problema».¹⁶

---

11 El Periódico, 18/09/06

12 El País, 15/09/06

13 DN, 15/09/06

14 Qué!, 15/09/06

15 Metro, 15/09/06

16 El País, 27/08/06

L'especialista en joves i periodista Jaume Funes situava aquest nou fet associatiu en tota la seva complexitat a l'opinió pública a través d'un escrit a la premsa:¹⁷

«El derecho a asociarse es universal. Todos podemos hacerlo mientras se respeten determinadas reglas y no se persigan fines ilícitos. No hay ningún límite que tenga que ver con el nombre del grupo o con la rareza de sus formas organizativas. Salvo quien no crea en la libertad, nadie puede objetar nada a que un grupo de jóvenes que viven en nuestro país decida asociarse llamándose Reyes y Reinas Latinos, manteniendo determinadas formas de diferenciación y agrupación juvenil. Sin embargo, algunos políticos y sectores de la ciudadanía han expresado desacuerdos y críticas.

Estas reacciones nada tienen que ver con la realidad. Son el producto del desconcierto ante una realidad que ahora no parece ser lo que se decía que era, angustias ante la posible infiltración en la normalidad colectiva de nuevos peligros juveniles. Algo así como si las autoridades les hubieran traicionado legalizando las asociaciones para delinquir. Nuestros latin kings nunca fueron una banda de delincuentes, aunque algunos de sus miembros –como los de cualquier otra tribu juvenil– cometieran delitos graves. Pero sus estéticas, su ocupación de las plazas, sus difíciles relaciones con otros adolescentes y sus tensiones con la policía –desmesurada y deformadamente difundidas por los medios de comunicación– construyeron una especie de pánico social colectivo.

Sin embargo, son jóvenes en medio de crisis migratorias, con una intensa necesidad de saber quiénes son en entornos de confrontación y rechazo con los jóvenes autóctonos, sin otro lugar en el que estar que la calle, con dificultades de relación con unos padres –a menudo solo la madre– que trabajan precariamente de sol a sol. Parece normal que tengan lugares donde reunirse, que puedan ser un grupo reconocido que se relaciona con otros, que puedan demostrar sus intereses como cualquiera. Pues eso es lo que se ha conseguido durante un largo periodo de trabajo hasta convencerles de que formaran una asociación. Ahora pueden sentir que son jóvenes como los de aquí sin dejar de ser ellos mismos, manteniendo su monarquía como la ilusión de la diferencia, demostrando que no están al margen, que aportan algo a la sociedad».

Les intencions dels Latin Kings, recollides en els estatuts, són el marc de referència de les seves pràctiques del dia a dia. Però, on recauen les particularitats de l'Associació de Reis i Reines Llatins a Catalunya? D'entrada, cal tenir en compte certes consideracions que poden influir en la incorporació d'aquests joves al món associatiu. Aquestes són, d'una banda, que aquests joves ja estaven organitzats entorn la Nació i, per tant, tenen una dinàmica de funcionament establerta amb un gran abast i, d'altra banda, que la manera com aquests joves han arribat al món associatiu té certa influència en els reptes que se'ls plantegen actualment.

L'entrada de l'associació a la xarxa associativa ha estat de la mà de Fedelatina, federació de la qual formen part la majoria d'entitats llatinoamericanes de Catalunya.

Concretament, l'entrada de l'associació a la xarxa associativa ha estat de la mà de Fedelatina, federació de la qual formen part la majoria d'entitats llatinoamericanes de la ciutat. En aquesta

---

17 El Periódico, 18/09/06

fase, el Servei de Mediació Intercultural es va dedicar a crear un marc de confiança que afavorís el coneixement mutu i la fluïdesa en la relació amb la federació. L'actitud predisposada de Fedelatina per integrar la nova associació es va materialitzar en l'oportunitat d'oferir-los els seus serveis i la possibilitat de tenir un espai de trobada.

L'aixopluc de la federació a la nova associació va permetre iniciar una nova dinàmica a través del treball en comissions. Des dels àmbits de cultura, esport, acollida i comunicació estan desenvolupant una tasca de sensibilització i d'expressió del seu discurs en primera persona i des de la seva realitat actual d'associació juvenil.

En el comunicat de presentació a l'opinió pública del CD «The Royal Life. En estado primitivo», enregistrat per joves Latin Kings, donaven a conèixer els seus principis a través del llenguatge musical:

«Con nuestra música buscamos reflejar un estilo de vida y comunicar, de esta manera, nuestra forma de ser narrando hechos de la vida real. La lírica, las letras, es lo que utilizamos como vínculo para contar vivencias. Es una forma de enviar mensajes a la juventud y a la sociedad en general, interpretando experiencias de cada uno, basadas en los factores sociales que nos rodean. Por ejemplo, las dificultades que debemos afrontar como jóvenes que buscamos un estilo de vida diferente. Por supuesto alejado de la violencia y en sintonía con el ritmo general de la comunidad de acogida».

Des de l'estiu de 2006, just després de constituir-se com a associació, han realitzat tallers diversos ajustats a les seves demandes socioformatives com ara sexualitat per a nois i noies, i comunicació a diversos nivells –ràdio, vídeo, teatre i informàtica. A més, el marc federatiu els ha ofert la possibilitat de fer ús del servei d'assessoria jurídica i de tenir un espai més de referència on trobar-se periòdicament, com ja estava passant en altres barris de la ciutat. Pel que fa a les relacions interassociatives, si bé en un principi hi havia certes susceptibilitats per part d'altres entitats per la presència de Latin Kings a la federació, de mica en mica, gràcies al contacte directe en un espai compartit i al suport rebut, s'ha anat construint una relació d'obertura i de respecte en el marc associatiu llatinoamericà.

Precisament, entorn a l'associacionisme de persones immigrades es poden plantejar algunes preguntes per a la reflexió. Aquestes associacions són un estímul per a la integració en la societat d'acollida, o reforcen les identitats culturals d'origen portant a la segregació? Què volen les persones immigrades: espais propis, activitats i relacions entre els seus? Què esperen les administracions públiques de l'associacionisme immigrant? Potser del que es tracta, i això suposaria un repte per al moviment associatiu català en general, és que aquest s'anés diversificant en tots els seus nivells en un procés que reflectís la realitat de la societat catalana actual. Tal vegada, les dues posicions haurien de conviure conjuntament i cadascuna tenir la llibertat de fer-ho segons els seus desigs, interessos i necessitats.

Pel que fa als reptes que es plantegen arran de la constitució de l'Associació de Reis i Reines Llatins a Catalunya, aquests no recauen només en ells, sinó també en les institucions, els professionals i la societat en general. Un cop més tenen a veure amb el reconeixement i la gestió de la diversitat en la qual vivim. Els reptes com a organització se centren en la necessitat de situar-se en el context associatiu català, conèixer qui és qui i com es funciona, per tal de fer-se un lloc propi des dels seus interessos i objectius particulars, aprendre a conviure en llocs de trobada amb dinàmiques establertes, tenint en compte que provenen d'altres contextos. En general, es tracta que construeixin la seva pròpia manera de ser associació, sense pressions externes, i que aquesta manera tingui un reconeixement més enllà de la formalitat legal.

Els reptes per als educadors i professionals en general estan relacionats amb anar cap a un coneixement i acceptació dels joves des de la relació de proximitat que porta a la confiança. Aprofitar els canals que els són més propers, com la música, també obre moltes possibilitats per treballar des dels interessos autèntics, que afavoreixen un nivell de compromís dels joves amb si mateixos, amb la gent que els envolta i amb el seu entorn.

CANÇÓ 2

«A veces me pregunto qué sucede y qué nos pasa, ¿por qué en vez de paz y amor siempre hay mucha desgracia?

Desgracia, palabra indefinida donde quiere que tu vayas siempre está entrometida porque en cualquier momento tu puedes perder la vida.

Aunque la muerte en este mundo siempre es una manía.

Siempre habrá alguna buena causa pero como de costumbre siempre nos hace la pausa.

Por eso es que no sale adelante nuestra raza.

¿Y qué pasa, por qué tanta desgracia?

alguna gente lucha pero siempre fracasan.

Unos sobreviven pero no tienen casa.

(...)

Pero basta ya, no se puede vivir si estos pobres desgraciados nos quieren ver siempre sufrir.

Sólo quieren el poder para así enriquecerse.

Pero yo les digo una cosa, ya déjense de joder.

Mundo, ¿pero qué es lo que nos pasa?

Mundo, ¿por qué tanta desgracia?

Mundo, ¿y qué le pasa a nuestra raza?»

Del CD «The Royal Life, en estado primitivo». Uga Records 2006.

4.4 LA INCORPORACIÓ AL BARRI DES DELS CENTRES JUVENILS.

En els darrers anys, els joves llatinoamericans de la ciutat, a més de trobar-se al carrer i a les places del seus barris, s'han anat apropant de maneres diverses als espais juvenils més propers i, de mica en mica, se'ls han anat fent seus a partir dels vincles amb els educadors i professionals.

En el cas de Nou Barris, i concretament al barri de Roquetes, l'experiència de relació durant els darrers dos anys amb joves Latin Kings¹⁸ al Kasal de Joves (KJR) ha donat peu a un procés de coneixement i adaptació mútua encaminat a fer-se seu aquest espai del barri, i per tant fer-se barri ells mateixos. Aquesta aproximació ha comportat sentir-se més inclosos en les dinàmiques del casal, en les que altres joves del barri també hi són presents, arran de l'ús habitual tant dels espais com dels serveis que s'ofereixen als joves. En el dia a dia de la relació hi ha moments informals de trobada, projectes en marxa i una bona dosi de confiança mútua entre els joves i els professionals. Com a conseqüència, la relació va més enllà de la simple coexistència entre els grups de joves usuaris d'un equipament i els converteix en membres integrants i integradors d'aquell espai comú i, per tant, responsables del que allí es faci i de com es faci.

La percepció dels professionals sobre l'evolució de l'actitud dels joves és que ara se senten molt més inclosos al barri que fa dos anys, quan tot just començaven a apropar-se al KJR. Paral·lelament, el fet de constituir-se en associació ha estat un factor que facilita la seva integració social als seus barris respectius, si més no afavorint el reconeixement legal de qui són aquests joves, que els ha allunyat de l'estigma que requeia sobre ells fa uns anys. La visibilitat que els ha aportat la constitució en associació juvenil va acompanyada d'un major nivell de responsabilitat i compromís amb la societat de la qual formen part.

En paraules dels propis joves, «en cuanto a la integración en la sociedad catalana española, los jóvenes de diferentes sectores y ciudades de España colaboran en la visita con alimentos a indigentes, limpieza de los parques y espacios públicos, exposiciones sobre los problemas sociales, actividades deportivas como un torneo de fútbol abierto a todos los jóvenes de todas las organizaciones juveniles. Las charlas son dadas por nuestros hermanos bajo un estudio e investigación hecho por ellos, y estan abiertas a todos los jóvenes».¹⁹

El fet de constituir-se en associació ha estat un factor que facilita la seva integració social als seus barris respectius.

A grans trets, plantejar la intervenció amb els joves Latin Kings tenint en compte la seva particularitat com a associació juvenil implica considerar, d'una banda, la tasca realitzada i les necessitats dels diversos agents que estan intervenint amb els joves des d'àmbits diversos: escolar, veïnal, educatiu, tècnic, etc.; i, d'altra banda, la idoneïtat d'un plantejament descentralitzat, que reconegui i aprofiti les diverses intervencions en marxa, i coordinat per tal d'ajustar-se a l'abast i el funcionament organitzatiu d'aquests joves. En general, es tractaria d'anar cap a una «normalització», entesa com a procés d'integració mútua on cada part implicada, institucions, joves, professionals i veïnat, entre d'altres, assumeixi les seves responsabilitats i reconegui les de la resta. Un procés d'aquest tipus requereix temps, respecte i confiança per part de tothom, obrir les portes i deixar que les coses vagin passant i que cadascú trobi el seu camí.

18 Al Kasal de Joves de Roquetes, s'hi troben tant els joves Latin Kings com els Ñetas, i participen conjuntament en projectes al voltant de la música.

19 Text publicat a la web de la publicació dels Latin Kings «*El Grito*», número 46, 2007.

BIBLIOGRAFIA

- FEIXAS, C.; PORZIO, L. i Recio, C. (coord.). *Jóvenes latinos en Barcelona. Espacio público y cultura urbana*. Barcelona: Anthropos, 2006.
- FEIXAS, C. *De jóvenes, bandas y tribus*. Barcelona: Ariel, 2006.
- Barrios, Luis. *Pitirreando: De la desesperación a la esperanza*. San Juan Puerto Rico: Editorial Edil, 2004.
- BOTELLA, S. i MOYA, A. *Reyes latinos. Los códigos secretos de los Latin Kings en España*. Barcelona: Temas de hoy, 2005.
- SORIANO, J.P. "Adaptación social de las pandillas latinoamericanas en España: bandas y organizaciones juveniles de la calle". Article presentat al seminari *Maras y pandillas juveniles: dos mundos diferentes* (Barcelona: CIDOB 24-25/05/2007).

WEBGRAFIA

- Departament de Joventut de l'Ajuntament de Barcelona.
www.bcn.es/ciaj
- Consell de la Joventut de Barcelona.
www.cjb.org
- Institut de Drets Humans de la Generalitat.
www.idhc.org/cat/
- Revista dels Latin Kings El grito.
www.alkqn.org/elgrito
- Fedelatina
www.fedelatina.org
- Kasal de Joves de Roquetes.
www.pangea.org/kasalro

5. NOVES EINES PER A LA GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA DIVERSITAT CULTURAL: ELS PLANS DE CIUTADANIA

Marta Domènech Cañas i Jordi Pascual Saüc

Credencials dels autors

Els autors de l'article formen part de l'equip tècnic de la Fundació Desenvolupament Comunitari. Marta Domènech és treballadora social i antropòloga i Jordi Pascual és doctor en sociologia. Ambdós treballen des de fa anys en el desenvolupament de plans participatius per a la gestió de les polítiques d'immigració.

Presentació de l'article

Actualment, la ciutat de Barcelona es troba davant un canvi poblacional. La població immigrada empadronada ha crescut de manera accelerada en els darrers anys, constituint aproximadament el 16 % de la població actual. Si bé el fenomen de la immigració no és nou, l'hem viscut durant el segle XX, el que sí que és nou és que es tracta d'un fenomen que suposa un increment de la diversitat cultural, ja que ens apropa a casa nostra cultures molt diverses des de molts punts de vista: lingüístic, religions, d'hàbits alimentaris, higiènics... Aquesta arribada significativa de població nouvinguda planteja un repte de cohesió social important. Aquest fet obliga els diferents governs a prendre una posició al respecte i a implementar mesures concretes. Així mateix, la creixent diversitat cultural i la globalització en què està immersa Barcelona també posa damunt la taula un seguit de debats i d'interrogants al moviment associatiu de la ciutat. L'article que es presenta a continuació pretén, a partir de la reflexió sobre experiències concretes d'intervenció, plantejar els reptes que suposa la diversitat cultural per al moviment associatiu i donar a conèixer eines i recursos per a ajudar a afrontar-los.

5.1 MARC I PRECEDENTS: ELS PRIMERS PLANS D'ACOLLIDA I INTEGRACIÓ

A principis dels anys noranta trobem els primers plans d'acollida de la població immigrada procedent de països de fora de la Unió Europea. Es tracta de polítiques promogudes en l'àmbit supramunicipal i comarcal, com és el cas del Programa intermunicipal d'actuació amb immigrants –posteriorment Programa Icària– als municipis d'Osona Nord¹ i del Pla estratègic d'acollida i promoció dels col·lectius d'immigrants a la comarca del Tarragonès, iniciat el 1994, i el Pla d'acollida i promoció dels col·lectius d'immigrants de la Mancomunitat del Penedès (1997).² Poc més tard fou la Generalitat qui va continuar aquesta línia de treball comarcal, amb els plans comarcals

---

1 Vegeu: Solerdelcoll, Montse (2002), "Pla Global d'Acció Social d'Osona Nord". A Vila, I. i Aznar, S., *Integració sociocultural i comunitat educativa. Tercer Simposi sobre llengua, educació i immigració*. Girona: Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Girona i Editorial Horsori.

2 Navarro, Josep Maria; Pascual, Jordi i Rojas, Albert (2002), "Los planes de acogida e integración intercultural: un instrumento para la planificación participada de políticas sociales de inmigración". A *Migraciones*, núm. 11, pàg. 297-320.

d'integració dels immigrants, a partir d'una experiència pilot al Vallés Oriental, que després es van estendre a la majoria de comarques catalanes. En els primers anys, els plans promogueren actuacions més específiques dels àmbits formatiu i de suport a l'ocupació, per després derivar vers models més integrals, on es contemplava la integració com un procés multidimensional, on la implicació de la població autòctona esdevenia cabdal. Algunes de les actuacions més importants dels plans comarcals d'integració dels immigrants en la seva primera fase foren la implantació de serveis de mediació intercultural, el suport a l'accés a l'habitatge en igualtat de condicions o el suport a l'obtenció del carnet de conduir. Des de l'origen, es van plantejar com a polítiques de factura participativa, precisament per incentivar la implicació tant de la població nouvinguda com de l'autòctona.

A Barcelona, les polítiques i serveis adreçats a la nova ciutadania s'iniciaren a finals dels anys 90, amb serveis pioners com el Servei d'Atenció a Immigrants Estrangers i Refugiats (SAIER), creat l'any 1989 a proposta del Consell de Benestar Social. El SAIER és un servei municipal constituït per un conjunt d'actuacions específiques en estrangeria i asil que ofereixen diferents entitats (ACSAR, Creu Roja, CITE, Col·legi d'Advocats, AMIC i el Consorci per a la Normalització Lingüística), les quals treballen de manera coordinada segons un model de servei integrat, entenent com a tal que tots els serveis que s'hi presten, encara que les temàtiques siguin diverses, responen a objectius comuns i a un funcionament coordinat. La funció del SAIER és, doncs, atendre les persones immigrants estrangeres i sol·licitants d'asil i refugi que, a causa de l'especificitat de la seva demanda i/o per no tenir vinculació territorial, és convenient que siguin ateses des d'un servei de ciutat.

A Barcelona també es va desenvolupar el Pla Municipal d'Immigració. El seu objectiu general és la integració de les persones immigrades en tots els àmbits de la vida ciutadana i es regeix per uns principis rectors tals com la igualtat, la cohesió social, la convivència, la diversitat cultural i la participació. Aquests principis orienten les seves tres grans línies estratègiques:

- Afavoriment de la integració en un marc de cohesió social.
- Defensa i difusió dels valors de la diversitat i la convivència.
- Convivència i prevenció de les situacions de conflicte.

Aquestes línies estratègiques es desenvolupen en 90 mesures i actuacions, sent una d'elles el desenvolupament d'un pla d'acollida, que ofereix serveis d'informació, formació, atenció social i de suport i foment de l'associacionisme. Comprèn tres àmbits de direcció diferents: la direcció política, la direcció participativa i la direcció executiva.

La direcció política s'estableix a partir de la Comissió Política d'Immigració, constituïda per un representant de cada partit polític amb representació al consistori. Les funcions d'aquesta comissió són consensuar les línies estratègiques, establir els objectius específics que cal desenvolupar en el període que es determini i fer l'avaluació global del programa.

La direcció participativa s'estableix a partir del Consell Municipal d'Immigració i el Grup de refugiats i estrangers del Consell Municipal de Benestar Social. Aquest segueix el desenvolupament i l'execució del programa i elabora recomanacions i propostes per a la seva aprovació al Consell Municipal de Benestar Social.

La direcció executiva és la responsable de dur a terme les funcions de planificació i programació, execució i gestió del programa d'immigració d'acord amb les línies estratègiques aprovades en plenari municipal.

5.2 ALTRES RECURSOS PER A LA GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA DIVERSITAT A BARCELONA

El Pla Municipal d'Immigració de Barcelona és el marc específic per a l'acollida de les persones nouvingudes a la ciutat, però la ciutat també compta amb altres eines d'abast més global, com el Pla Municipal per a la Inclusió Social - Barcelona inclusiva 2005-2010. Aprofitat el març de 2005, aquest pla s'ha plantejat des d'una òptica global de ciutat. Alhora, s'ha pretès fer de la participació i la transversalitat els vehicles d'aquest procés, incorporant-hi el conjunt d'actors institucionals, associatius i comunitaris que operen en el terreny de la inclusió, i integrant-hi les accions que des dels diferents sectors i districtes de l'Ajuntament s'impulsen per a la inclusió social. Aposta pel reconeixement d'un ampli ventall de drets socials, entesos com a àmbits d'inclusió i participació, que s'han de fer efectivament accessibles a tots els ciutadans i ciutadanes. I desenvolupa una acció social de ciutat, liderada per l'Ajuntament i articulada per mitjà de la cooperació interinstitucional, la coordinació dels diferents sectors i districtes municipals, la participació ciutadana i la cooperació entre el govern local, el teixit associatiu i les empreses compromeses amb la comunitat.

En el marc de la línia estratègica de promoció de la dimensió comunitària i relacional de les polítiques socials contemplada al Pla Municipal per a la Inclusió Social, el 5 d'abril de 2006, 235 entitats socials signaren l'Acord Ciutadà per una Barcelona Inclusiva. Es tracta d'un compromís d'adhesió explícita al Pla per a la Inclusió Social per part d'un conjunt d'entitats, associacions i organitzacions de la ciutat i suposa la manifestació de treballar-hi, formant part de la Xarxa Barcelona ciutat inclusiva, en la mesura de les pròpies capacitats i conjuntament amb altres agents i entitats amb l'objectiu compartit de fer de Barcelona una ciutat més inclusiva i solidària.

Amb la signatura de l'Acord Ciutadà es van formalitzar també xarxes d'acció temàtiques que, integrades per entitats, organitzacions i institucions de la ciutat, tenen per objectiu esdevenir eines operatives per a la millora dels serveis que presten les entitats i l'Ajuntament de Barcelona. Les diverses xarxes d'acció que s'han impulsat permeten establir uns paràmetres conjunts de treball que es concreten en:

- Realitzar una diagnosi compartida dels serveis que ofereixen les entitats a través d'una dinàmica participativa.
- Compartir informació sobre les activitats a través del treball en xarxa, que permet la disposició d'un portal web temàtic per a cadascun dels temes.
- Establir un catàleg de serveis que optimitzi millor els recursos que s'ofereixen per garantir el millor servei al ciutadà.

Aquestes xarxes d'acció neixen amb la voluntat de treballar conjuntament sobre un mateix eix i/o matèria. Comparteixen unes finalitats concretes, metodologies i objectius orientats a assolir millores en els respectius camps d'acció. També són instruments per a l'intercanvi d'informació, eines i coneixements, en definitiva, per a l'aprenentatge mutu.

Actualment, les xarxes d'acció constituïdes són diverses:

- Xarxa B3: Barcelona, Beneficis, Benestar.
- Xarxa de Centres Oberts per a la Infància.
- Xarxa d'Atenció a Persones sense Sostre de la Ciutat.
- Xarxa d'Inserció Sociolaboral.
- Xarxa de Suport a famílies cuidadores.
- Xarxa d'Acollida i d'Interculturalitat.

Aquesta última s'organitza amb la voluntat de generar espais compartits d'informació, orientació, assessorament i cobertura de necessitats bàsiques a persones i famílies nouvingudes que s'instal·len a la ciutat en condicions de fragilitat social i relacional. L'objectiu de la Xarxa d'Acollida i d'Interculturalitat és facilitar la col·laboració entre les entitats que treballen en l'àmbit de la immigració i els serveis socials de base de l'Ajuntament, i està formada per la Fundació Bayt Al-Thaqafa, IBN Batuta, La Formiga, Serveis S. Caputxins i SOS Racisme.

L'Acord Ciutadà es va signar amb la voluntat de restar obert, amb caràcter permanent, a noves incorporacions d'entitats i organitzacions socials que s'hi vulguin sumar i participar. Cada any es renova el compromís i es passen comptes dels avenços assolits per tal d'afavorir la transparència i l'eficàcia.

Els moviments migratoris al nostre país plantegen també nous reptes per a la gestió de la diversitat en l'àmbit escolar. És per això que ja fa temps que a Catalunya s'estan aplicant propostes educatives innovadores que proposen un nou enfocament innovador per abordar els reptes que plantegen les complexes necessitats educatives de la nostra societat canviant. En aquest sentit, el Departament d'Educació de la Generalitat ha posat en marxa els Plans Educatius d'Entorn (PEE), que esdevenen una resposta integral i comunitària a les necessitats educatives dels infants i joves, coordinant i dinamitzant l'acció educativa d'una zona més enllà de l'àmbit escolar, amb la finalitat d'incrementar l'èxit escolar i reduir les desigualtats entre col·lectius.

Un dels objectius generals dels Plans Educatius d'Entorn és promoure la cohesió a través de l'educació intercultural per tal de contribuir a crear un espai comú de valors compartits per tota la ciutadania que, des del respecte a la diversitat, afavoreixi la convivència. Així, d'entre les seves línies d'intervenció, els PEE plantegen promoure la sensibilització i la formació dels diversos agents educatius, facilitar l'acollida de l'alumnat nouvingut i de les seves famílies, promoure l'educació més enllà de l'escola i crear espais de trobada i convivència.

Els PEE són una actuació de corresponsabilització educativa adreçada a tot l'alumnat dels centres educatius públics i privats concertats d'un municipi i també a tota la comunitat educativa. Així, els agents dels PEE són molt diversos: els mateixos infants i joves, les famílies, els veïns, les entitats esportives, culturals i de lleure, els centres i serveis educatius, les AMPA, els mitjans de comunicació, els serveis municipals diversos, etc.

La ciutat de Barcelona, adherida al Pla Educatiu d'Entorn, actualment està desenvolupant quatre projectes: *La Murga*, *Diagnòstic de la infància i l'adolescència del Raval*, *Fer Xi-Barri i Temps de barri*, *temps educatius compartit*, que treballen la sensibilització i formació dels agents educatius, activitats complementàries, de vacances i extraescolars i de resposta a les demandes socials.

Per altra banda, a nombrosos barris de la ciutat s'han desenvolupat Plans de Desenvolupament Comunitari (PDC). Els primers plans comunitaris sorgeixen l'any 1997, en un moment de retrocés del teixit associatiu i de debilitament de les xarxes comunitàries. Els Plans de Desenvolupament Comunitari tenen com a finalitat fonamental la participació activa dels ciutadans en la vida pública i en el canvi de la seva realitat més immediata. Constitueixen una metodologia participativa d'organització d'una comunitat amb l'objectiu de desenvolupar un procés per millorar o transformar una situació social determinada. Aquesta metodologia està arrelant en els darrers anys a Catalunya, que compta amb un programa específic impulsat des de la Generalitat Catalunya. També a la ciutat de Barcelona, l'Ajuntament està donant impuls a aquest tipus d'acords des del Marc Municipal per a l'Acció Comunitària, creat a partir del Pla Municipal per a la Inclusió Social.

En el document marc per a l'Acció Comunitària de l'Ajuntament de Barcelona es defineixen els Plans de Desenvolupament Comunitari com «processos públics d'acció comunitària, amb una forta dimensió en el terreny educatiu i dels valors, que a partir d'una visió global persegueixen un ventall de transformacions i millores d'un territori, amb la finalitat d'augmentar la qualitat de vida dels seus ciutadans i ciutadanes. Processos on la participació esdevé l'estratègia i l'element metodològic bàsic per aconseguir els seus objectius».³

Actualment, a Barcelona s'estan desenvolupant 16 PDC,

NÚM.	DISTRICTE	PDC
1	Ciutat Vella	Pla Integral del Casc Antic (PICA)
2	Ciutat Vella	Pla Integral de Gent Gran de la Barceloneta
3	Sants-Montjuïc	Pla Comunitari del Poble Sec
4	Gràcia	Pla Comunitari del Barri de la Salut
5	Horta-Guinardó	Pla Comunitari "Carmel amunt"
6	Les Corts	Pla Comunitari de Les Corts
7	Nou Barris	Pla Comunitari de Roquetes
8	Nou Barris	Pla Comunitari de Trinitat Nova
9	Nou Barris	Pla Comunitari de Verdum
10	Nou Barris	Pla Comunitari de Torre Baró
11	Nou Barris	Pla Comunitari de Ciutat Meridiana
12	Sant Andreu	Pla Comunitari de Baró de Viver
13	Sant Martí	Pla Comunitari "Fem Besòs, fem ciutat"
14	Sant Martí	Pla Comunitari Poblenou "Apropem-nos"
15	Eixample	Pla Comunitari de l'Eixample
16	Sarrià-Sant Gervasi	Pla Comunitari de Sarrià-Sant Gervasi

³ Marc Municipal per a l'Acció Comunitària, Direcció de Benestar Social, Promoció Social i Acció Comunitària de l'Ajuntament de Barcelona, Octubre de 2005, pàg. 28.

La filosofia dels Plans de Desenvolupament Comunitari es basa en els principis de reforç de l'àmbit local com a espai per a la presa de consciència dels problemes i per a la presa de decisions, i en la participació ciutadana sota el principi de la corresponsabilitat. El treball comunitari es basa en un grup motor que desenvolupa i executa un projecte de desenvolupament social i que, alhora, desplega estratègies per estendre la filosofia de treball a tots els grups i persones que es volen implicar en el projecte. No es tracta, doncs, de promoure un grup centrat en si mateix i en beneficiar els seus membres, sinó d'un grup d'acció social que fa una proposta cap a fora de millora del seu territori. Els PDC suposen un repte d'organització dels diferents actors socials presents en un territori al voltant d'una idea de millora que ha de poder ser construïda i consensuada de manera col·lectiva.

Els Plans Comunitaris s'elaboren a partir d'un diagnòstic participatiu, basat en un mètode anomenat d'investigació, acció i participació. Aquest mètode combina el coneixement de la realitat amb el procés de transformació d'aquesta, implicant el màxim de gent possible en l'elaboració d'un pla d'intervenció, amb propostes concretes a curt, mig i llarg termini. Aquestes propostes s'estructuren en àrees temàtiques d'intervenció sobre el territori, com educació, cultura, economia o urbanisme.

Mentre que el finançament dels Plans Comunitaris recau en la Generalitat i en l'Ajuntament, el lideratge polític generalment correspon a l'Associació de Veïns. L'estructura organitzativa però, s'organitza a tres nivells :

- comissió institucional
- comissió tècnica
- comissions de treball

La gestió operativa dels PDC correspon a un equip tècnic específic, que té les funcions d'organització, relació i coordinació de tots els agents implicats en el procés.

5.3 NOVES EINES PER A LA GESTIÓ PARTICIPATIVA DE LA DIVERSITAT: ELS PLANS DE CIUTADANIA

La població nouvinguda necessita un accés als serveis sanitaris, socials i educatius en les mateixes condicions que els ciutadans autòctons, però també requereix d'un procés d'integració a la comunitat, que no sempre resulta fàcil en barris amb xarxes comunitàries molt debilitades.

És en aquest context, que apareixen els Plans de Ciutadania en alguns municipis de Catalunya, com ara Mataró, Sant Cugat o Canovelles. El Pla de Ciutadania és un instrument de planificació de polítiques públiques que es crea amb la finalitat de promoure, de forma participativa, programes i actuacions que tenen com a finalitats l'acollida de la població nouvinguda, la convivència entre població immigrada i autòctona i la cohesió social. Es tracta, doncs, d'una iniciativa pública que pretén garantir l'acollida de la població nouvinguda i alhora enfortir la cohesió social i les xarxes comunitàries. Com el Pla Municipal d'Immigració, els Plans de Ciutadania són una iniciativa induïda des de l'Administració local, però alhora contempnen una gestió participativa, com els Plans Comunitaris, però en aquest cas, de la diversitat.

En aquest sentit, dos conceptes sintetitzen especialment el contingut d'un Pla de Ciutadania. El primer, i central, el de *ciutadania*. El segon, i complementari de l'anterior, el d'*integració*, en el sentit que ha de proporcionar els vincles socials que donin cos a l'esmentada ciutadania. Els definim a continuació.

El Pla de Ciutadania és una iniciativa pública que pretén garantir l'acollida de la població nouvinguda i alhora enfortir la cohesió social i les xarxes comunitàries.

Concepte de ciutadania: basat en la residència de fet

El Pla de Ciutadania se centra en el concepte de *ciutadania*, seguint la línia que han marcat plans locals d'integració de la diversitat cultural precedents o el mateix Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 de la Generalitat de Catalunya.⁴ En aquests referents, la perspectiva que pren el concepte és inclusiva. El Pla de Ciutadania i Immigració de la Generalitat ho diu clarament: «aquest pla té com a objectiu general incorporar dins la seva ciutadania els nous residents» i «per a aconseguir-ho, el criteri bàsic que ha de reconèixer a l'immigrant com a ciutadà és la residència efectiva, reconeguda a través de l'empadronament».⁵ És a dir, la ciutadania es deslliga de la nacionalitat.

Concepte d'integració: multidireccional i recíproc

El concepte d'*integració* és molt proper al de cohesió social, ja que implica formar part d'una estructura global, d'una societat, tot mantenint la pròpia singularitat i identificació cultural.

L'important del concepte d'integració és que cada part ha d'adaptar-se a les altres parts. Hi ha, per tant, una adaptació mútua, una reciprocitat.

4 Disponible a: <http://www.gencat.net/benestar/immi/pdf/pla.pdf>

5 Ídem, pàg. 38.

El Pla de Ciutadania conté la definició d'unes línies estratègiques que l'orienten i s'articulen a l'entorn de :

- Potenciar l'acceptació de la diversitat cultural i el reconeixement dels diferents grups culturals que conviuen en un territori (barri o ciutat), com a pas previ per promoure la convivència intercultural.
- Disposar d'un dispositiu d'acollida de la població nouvinguda.
- Potenciar la igualtat de drets i deures de les persones.

Aquestes línies estratègiques es desenvolupen en tot un seguit de propostes concretes de programes i intervencions en els àmbits de la societat civil i de l'Ajuntament. Aquestes propostes sorgeixen d'un diagnòstic participatiu previ sobre la situació de la convivència intercultural al territori, i pretenen donar resposta als problemes que el diagnòstic detecta.

El Pla de Ciutadania, com els Plans Comunitaris, es dissenya d'una forma participativa, tot comptant amb l'aportació de polítics, tècnics i ciutadania (associada o no).

DISSENY PARTICIPATIU D'UN PLA DE CIUTADANIA

Els programes i actuacions poden ser de tipus general, que s'adrecen al conjunt de la població; actuacions específiques, que poden anar destinades únicament a la població immigrada o bé només a la població autòctona; i actuacions internes a l'organització municipal. Totes les actuacions estan prioritzades a curt, mig o llarg termini.

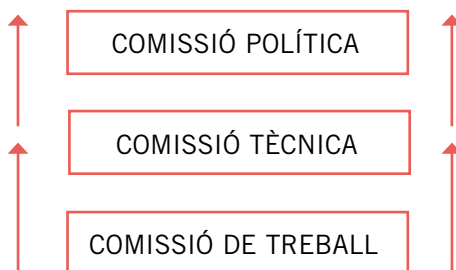
Si bé no existeix un model únic i rígid d'estructurar un Pla de Ciutadania, s'acostuma a organitzar, com un Pla Comunitari, en tres nivells :

- **Nivell d'impuls institucional:** la comissió política.
És un nivell d'impuls i promoció política del procés, d'establiment de directrius, objectius i propostes generals i de seguiment global del pla. Aquest nivell s'articula mitjançant una comissió política o institucional, formada pels partits polítics amb representació al consistori.
- **Nivell de direcció tècnica:** la comissió tècnica.
És el nivell que incorpora propostes de les comissions de treball i vetlla per la transversalitat en el desenvolupament del pla. Aquest nivell es concreta en la comissió tècnica, formada pels responsables tècnics de l'Administració.
- **Nivell de gestió operativa:** les comissions de treball.
És el primer nivell on es plantegen propostes i també on es duen a terme actuacions concretes. Aquest nivell està conformat pel Consell de Ciutadania, que és un òrgan participatiu format per entitats.

Les funcions d'aquest consell són, per una banda, de proposició sobre les polítiques municipals en immigració i ciutadania i, per una altra banda, de proposició i execució d'actuacions concretes.

Per a fer-lo més operatiu, el consell s'organitza en comissions de treball sobre temes específics (com per exemple, acollida o espai públic).

Interdependència dels tres nivells organitzatius

Els tres nivells d'intervenció es coordinen entre si mitjançant l'equip tècnic del pla que, com en els Plans Comunitaris, té les funcions d'organització, relació i coordinació de tots els agents implicats en el procés.

Com ja hem assenyalat, els Plans de Ciutadania tenen per objectius bàsics, per una banda, garantir l'acollida de la població nouvinguda i el seu accés als recursos públics i, per l'altra, l'assoliment d'una convivència intercultural. Aquesta dimensió sectorial (immigració) lligada a la dimensió comunitària (tota la població) seria potser el tret característic més important dels Plans de Ciutadania, que per una banda es diferenciarien dels Plans d'Immigració i també dels Plans Comunitaris, però per l'altra suposen una suma d'ambdós.

D'aquesta manera, podríem dir que l'aportació més significativa dels Plans de Ciutadania a la gestió de la diversitat és el treball en xarxa. Per a la consecució del primer objectiu, garantir l'acollida i l'accés als serveis públics, el mètode de treball primordial és la promoció de la transversalitat en el si de les institucions públiques. I per a la consecució del segon objectiu, el de la convivència intercultural, es treballa mitjançant l'enfortiment de la cohesió social i les xarxes comunitàries.

La promoció de la transversalitat es vehicula a través de la comissió tècnica del Pla de Ciutadania, que formada pels responsables tècnics de les administracions implicades, es reuneix periòdicament per abordar temes que requereixen un plantejament des de diferents àmbits. Com hem dit, els Plans de Ciutadania són plans d'actuació que aborden el fenomen de la nova ciutadania d'una forma integral, i és per això que el treball en xarxa i la implicació activa des de totes les àrees de les administracions del territori és fonamental (des de Seguretat Ciutadana a Serveis Personals, passant per Urbanisme).

L'aportació més significativa dels Plans de Ciutadania a la gestió de la diversitat és el treball en xarxa.

Per a la consecució del segon objectiu, el de la convivència intercultural, es treballa en l'enfortiment de la cohesió social i les xarxes comunitàries, on és fonamental la implicació i corresponsabilització de les entitats. Aquesta vessant participativa del Pla de Ciutadania s'articula al voltant del Consell de Ciutadania, format per entitats. Efectivament, el consens social és bàsic per al desenvolupament del pla, i el treball promogut des del Consell de Ciutadania n'és un dels motors.

Imatge de la sessió de constitució del Consell de Ciutadania de Canovelles.

El Consell de Ciutadania, organitzat per comissions de treball, esdevé un espai de trobada per a les associacions. Molt sovint, les entitats presents en un territori són coneixedores les unes de les altres, però no sempre disposen d'espais on poder debatre i treballar conjuntament envers un objectiu comú. El fet de trobar-se periòdicament fomenta les relacions personals, que són el primer pas per a noves sinergies, que a la vegada permeten sortir de la realitat de la pròpia associació per treballar en xarxa amb altres entitats del territori.

En definitiva, els Plans de Ciutadania, dissenyats i gestionats de forma participativa, ofereixen un marc per a la implicació de les entitats en l'acollida de la nova ciutadania i la promoció de la convivència intercultural. Com a processos de desenvolupament comunitari que són, promouen una alta implicació de tots els agents relacionats amb el territori, especialment les entitats, i esdevenen una àgora on reflexionar sobre les problemàtiques quotidianes de la vida en comunitat i aportar propostes d'actuacions. En definitiva, ofereixen una oportunitat per a la participació de les associacions en les polítiques públiques municipals. Tanmateix, el Pla de Ciutadania es centra en un eix concret, la nova ciutadania, i per tant, no ha de ser l'espai on convergeixin totes les demandes socials del territori (siguin de competència municipal o no, tinguin a veure directament amb la nova ciutadania o no). La flexibilitat amb què és indispensable desenvolupar el procés no ha de permetre que el pla es desviï de les seves línies d'actuació sorgides del diagnòstic inicial.

5.4 QÜESTIONS PER AL DEBAT

El fenomen de la immigració s'ha accelerat en els darrers anys de tal manera que obliga els diferents nivells de govern, des de la UE als Ajuntaments, a prendre una posició al respecte. S'ha de procurar però, que aquesta sigui el fruit d'un debat i d'una reflexió a l'entorn de quina és la situació en què ens trobem, com evoluciona i quin horitzó ens proposem de cara al futur, i no sigui fruit d'un posicionament reactiu davant una situació que pot arribar a ser conjunturalment conflictiva.

Els fluxos d'immigració cap als països de la Unió Europea són resultat d'un món globalitzat i d'una situació estructural que continuarà en els propers anys. Els espais urbans són els destins fonamentals de la població immigrada i és per això que aquest és un fenomen que incideix de manera significativa sobre la ciutat de Barcelona i la seva àrea metropolitana, i més si tenim en compte que la immigració que arriba ho fa amb voluntat de permanència.

Una mostra d'aquest fet és la creació d'entitats per part de persones immigrades, que va a remolc del seu propi procés d'assentament a la nostra societat. Els objectius d'aquestes entitats són diversos, però podríem apuntar que moltes d'elles suposen un reflex de la seva xarxa de relacions, focalitzada sovint en el país d'origen amb el qual es manté un flux constant. En aquest sentit, moltes d'aquestes entitats tenen un objectiu endogen envers la seva comunitat, com per exemple l'ajuda mútua o la celebració de festivitats del país d'origen. L'associacionisme és vist com una forma organitzada de dur a terme activitats pròpies de la seva comunitat.

La creació d'entitats per part de persones immigrades ha generat cert debat en el món associatiu autòcton, sobre si és positiu que es creïn associacions d'immigrants o bé si aquests immigrants s'haurien d'incorporar a les entitats autòctones ja existents, i es qüestiona com fer-ho.

De vegades, entitats autòctones critiquen que els immigrants no hi participin i que, en canvi, creïn les seves pròpies associacions. Aquesta crítica se sustenta en el fet d'entendre la participació dels immigrants a les entitats autòctones com un signe inequívoc d'integració social i de considerar que la creació d'associacions d'immigrants no fa sinó augmentar un replegament d'aquestes comunitats. Des d'aquest punt de vista, alguns sectors plantegen que la participació ciutadana de les comunitats immigrades s'hauria de canalitzar a través de les entitats autòctones, especialment en aquelles que persegueixen objectius d'abast comunitari, com les associacions de veïns. Caldria plantejar-se, però, què fan les entitats autòctones per incorporar activament persones immigrades. S'explicita que la porta està oberta, però no s'acostumen a posar en marxa mecanismes que afavoreixin l'acostament i la incorporació activa de les persones immigrades a les entitats.

Per una altra banda, la presència i implicació de les entitats immigrades en la gestió de la diversitat és volguda i reclamada tant per l'Administració com per entitats autòctones. Tot sovint, es veuen les entitats d'immigrants com una forma de participació política homologada i se'ls atorga un paper que no han triat d'interlocutors de les seves comunitats. Això no obstant, quan aquest rol polític l'assumeixen entitats religioses (com les mesquites) es genera, en la nostra societat laica, tot un problema d'incompatibilitat entre aquesta representativitat i la religiositat.

Quant a la participació ciutadana dels col·lectius immigrants, ens trobem amb dues postures aparentment irreconciliables: la seva incorporació a les entitats autòctones o bé la creació d'entitats pròpies, atorgant-los un rol polític. Podríem dir que cadascuna d'aquestes posicions són un reflex d'un tipus de discurs respecte al model de gestió de la immigració.

MODEL ASSIMILACIONISTA	MODEL MULTICULTURALISTA
<p>Les persones immigrades han d'adoptar les pautes associatives de la nostra societat.</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>No s'han de crear associacions d'immigrants sinó que aquests han de participar a les entitats autòctones</p>	<p>La societat s'ha d'organitzar a partir dels grans grups culturals.</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Els immigrants han de crear associacions pròpies per representar les seves comunitats.</p>

La realitat associativa de la població immigrada del nostre país actualment no respon clarament a cap d'aquests dos models contraposats. El fenomen de l'associacionisme de la població immigrada és encara recent i el camí de la seva futura evolució constitueix un debat obert avui dia. No obstant això, ens atrevim a apuntar aquí que ambdues posicions constitueixen un fals debat, ja que no són excloents l'una de l'altra.

D'entrada, el nostre món associatiu és ric i divers, amb nombrosíssimes entitats dedicades a múltiples sectors i activitats, però és freqüent que una mateixa persona participi en dues o fins i tot més entitats a la vegada. Hom pot pertànyer a una entitat esportiva, a una entitat veïnal i a una entitat cultural al mateix temps, desenvolupant activitats diferents. La participació múltiple és un reflex de la pròpia identitat múltiple que tot ciutadà té (identitat territorial, de gènere, d'edat...) i una no exclou l'altra. Si la participació en més d'una entitat no és incompatible, i és freqüent en la població autòctona, hem de pensar que també és una fórmula vàlida per a les persones immigrades. Així, la seva participació en una entitat centrada en el país d'origen és perfectament compatible amb la seva participació, per exemple, en una associació de veïns. Una segona fórmula, de la qual existeixen nombrosos exemples (especialment en l'àmbit de la cooperació), són les associacions mixtes.

Sigui com sigui, l'evolució de la participació associativa de les comunitats immigrades és paral·lela al seu procés d'integració. En un primer moment, els immigrants formen entitats del seu propi col·lectiu per una tendència a agrupar-se per relacions personals, per afinitats... però a la llarga de ben segur que s'incorporaran, també, als circuits associatius de la població autòctona. Mentrestant, però, cal pensar en fórmules per a la trobada i el treball conjunt entre entitats autòctones i d'immigrants, mitjançant, per exemple, l'organització d'activitats conjuntes.

La societat civil de Barcelona, i el seu moviment associatiu, té un paper fonamental per afavorir un espai d'encontre i de convivència en un escenari futur de gran diversitat cultural, i ha de ser capaç d'afrontar les dificultats i els nous reptes per transformar-los en noves oportunitats i noves fonts d'enriquiment. En aquest sentit, la implicació en un procés comunitari compartit ha de poder superar el repte de la segmentació entre entitats.

Cal pensar en fórmules per a la trobada i el treball conjunt entre entitats autòctones i d'immigrants.

La participació en un procés comunitari com un pla de ciutadania, un pla comunitari o un pla d'entorn implica treballar, des de la diferència i l'heterogeneïtat, en un projecte comú. Més enllà de l'assoliment dels objectius, els processos comunitaris comporten la construcció de vincles, de relacions de confiança i reciprocitat, i de reconeixement i valoració dels altres. Generen una dinàmica de treball conjunt amb altres entitats que, per a totes les entitats participants, té un efecte regenerador per sortir del propi àmbit d'actuació, i per a les entitats d'immigrants té també un efecte de coneixement del territori i la comunitat on viuen. Així, els valors de l'acció comunitària es troben tant en la capacitat de generació de canvis i millores socials com en les formes de treball i d'interacció social que preconitza. Alhora, també comporten un aprenentatge en la participació comunitària i en la pròpia corresponsabilització en els afers públics.

L'oportunitat de la gestió participativa de la diversitat comporta a la vegada un repte d'organització dels diferents actors socials presents en un territori al voltant d'una idea de millora que ha de poder ser construïda i consensuada de manera col·lectiva, d'articular l'acció amb el reconeixement i respecte de totes les diferències i multiplicitat de visions i d'establir pactes sòlids que permetin el treball conjunt en positiu. No es tracta de promoure un grup centrat en si mateix i beneficiar els seus membres, sinó d'un grup d'acció social que fa una proposta cap a fora de millora del seu territori. Per a les associacions, es tracta de sortir de la lògica individual de cada entitat i de la lògica sectorial on es troba (l'esport, la cultura...) per implicar-se en un procés comunitari amb voluntat d'actuar per transformar i millorar una situació social determinada. Aquest és, també, un repte de corresponsabilitat i de compromís de totes les entitats presents al territori.

BIBLIOGRAFIA

- GALLARDO, Helena; MONTFORT, Judit; NAVARRO, Josep Maria; i PASCUAL, Jordi. *La construcción de un campo de investigación-acción participativa: el Pla d'acollida i participació dels immigrants no comunitaris al Vallès Oriental*. A Villasante, T.R.; Montañés, M. I Martín, P., Prácticas locales de creatividad social. Barcelona: El Viejo Topo, 2001.
- PASCUAL, Jordi. "L'experiència del Pla d'Integració Intercultural del Vallès Oriental». A Vila, I. i Aznar, S. *Integració sociocultural i comunitat educativa. Tercer Simposi sobre llengua, educació i immigració*. Girona: Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Girona i Editorial Horsori, (2002): pàg. 97-104.
- NADAL, Mònica; OLIVERES, Rosa i ALEGRE, Miquel Àngel. *Les actuacions municipals a Catalunya en l'àmbit de la immigració*. Barcelona: Fundació Bofill (Finestra Oberta, núm. 27), 2002.
- NAVARRO, Josep Maria; PASCUAL, Jordi i ROJAS, Albert, "Los planes de acogida e integración intercultural: un instrumento para la planificación participada de políticas sociales de inmigración". A Migraciones, núm. 11 (2002): pàg. 297-320.
- SOLERDELCELL, Montse. "Pla Global d'Acció Social d'Osona Nord". A Vila, I. i Aznar, S., Integració sociocultural i comunitat educativa. Tercer Simposi sobre llengua, educació i immigració. Girona: Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Girona i Editorial Horsori, (2002): pàg. 105-112.

WEBGRAFIA RECOMANADA I RECURSOS A LA CIUTAT DE BARCELONA

- Acord Ciutadà per una Barcelona Inclusiva.
www.bcn.cat/barcelonainclusiva
- Consell Municipal d'Immigració de Barcelona.
C/Ciutat, 4. Telèfon: 934 023 167. Fax: 934 027 607
- Marc Municipal per a l'Acció Comunitària.
<http://www.bcn.es/fitxers/ajuntament/marcmunicipalacciocomunitaria.143.pdf>
- Pla per a l'Acollida i Integració de les persones immigrades al Districte de Ciutat Vella.
<http://www.bcn.es/fitxers/ciutatvella/plaperalacollidaiintegraciweb.911.pdf>
- Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 de la Generalitat de Catalunya.
http://www.gencat.net/benestar/immi/pdf/pla_05_08.pdf
- Plans de Desenvolupament Comunitari.
<http://xarxa-omnia.org/pdc>
- Pla Educatiu d'Entorn.
<http://www.xtec.es/lic/entorn/index.htm>
- Pla Integral del Casc Antic.
<http://www.cascantic.net>
- Pla Municipal d'Immigració.
<http://www.bcn.es/diversa/plamunicipal/placap7.htm>
- Pla Municipal per a la Inclusió Social.
<http://w3.bcn.es/fitxers/ajuntament/plainclusidp21102004.220.833.pdf>
- SAIER. Av. Paral·lel, 202. Telèfon 93 292 40 77.
<http://www.bcn.es/diversa/saiercat.htm>

6. GLOBALITZACIÓ I TERCER SECTOR: XARXES INTERNACIONALS I MOVIMENTS SOCIALS TRANSNACIONALS

Gianni Orsini i Elena Rovira

Credencials dels autors

Els autors de l'article formen part de l'equip tècnic de Desenvolupament Comunitari. Gianni Orsini, llicenciat en Filosofia, és el responsable de l'Àrea de Relacions Internacionals i Elena Rovira, llicenciada en Periodisme i Sociologia, és responsable de Comunicació. Ambdós han treballat en projectes de participació ciutadana i mediació comunitària, tant a nivell municipal, nacional, com en el marc de xarxes internacionals.

Presentació de l'article

L'anomenada «globalització» afecta el nostre teixit associatiu? Modifica la seva morfologia social? Les associacions catalanes s'han de moure de diferent manera en aquest nou context mundial? I, per què no preguntar-se: poden influir en aspectes de la vida global i planetària?

Aquest article contesta afirmativament a aquestes preguntes, observant els canvis i els moments conjunturals que últimament ha travessat l'associacionisme del nostre país, i parant atenció a aquells aspectes que han permès enfortir la dependència en la relació del món local i el global.

6.1 INTRODUCCIÓ

Fins fa uns anys es parlava del teixit associatiu i, més o menys, hom s'imaginava que responia a agrupacions de persones per realitzar i/o reivindicar una causa comuna. Aquestes agrupacions, sota forma jurídica o no, compartien una delimitació que les identificava com a grup i les ubicava en un territori. Com veurem en el següent apartat, són molts els valors aportats per aquest tipus de relació associativa, anomenada tercer sector. D'entre aquests valors, destaquem el seu paper en la cohesió social, vehicle per a l'aprofundiment de la democràcia, i un valor educatiu que repercuteix tant en el creixement personal –de les persones que hi participen–, com col·lectiu –fent comunitat, grup o barri. Sovint, el tercer sector ha estat el nas que ha identificat les noves necessitats socials i les ha posat en evidència. I les noves necessitats que ha aportat l'anomenada globalització (d'aquest tema, en fem una aproximació conceptual i reflexionem sobre les seves repercussions en el món local en el tercer capítol) han fet trontollar els límits del concepte de tercer sector, o si més no, l'han desbordat.

La globalització ha entrat en les nostres vides, especialment pel que fa a l'intercanvi econòmic i financer. De Coca-Cola, en pots trobar a qualsevol racó del món i et sorprèn trobar-ne a llocs tant recòndits com al país Dogon, a Mali. Però també ha entrat en altres àmbits de la vida: el polític, el laboral, el social, el cultural, el relacional... Efectivament, cada vegada estem més immersos en una societat intercultural, estem exposats a la mescla i oberts a qualsevol esdeveniment que passa al món. I això també vol dir intercanvi d'idees, de visions, de percepcions, de motivacions, de preocupacions... Podem dir que cada vegada més el nostre món local és una rèplica a petita

escala del que passa al món global. I, evidentment, la xarxa associativa –hàbil en la detecció de necessitats– canvia la seva forma de moure's, de relacionar-se entre actors, canvia els seus missatges i el seu comportament. És a dir, intenta adaptar-se en aquest món canviant per fer evident, precisament, aquestes noves necessitats.

Cada vegada estem més immersos en una societat intercultural, estem exposats a la mescla i oberts a qualsevol esdeveniment que passa al món.

En aquest article ens fixarem que, si observem l'actual morfologia del teixit associatiu, el concepte de tercer sector s'ha de revisar. L'entorn, el que veiem cada dia –i no oblidem que és una rèplica del que passa al món–, obliga a replantejar-se les formes organitzatives, de relació amb l'entorn i la tria de les temàtiques a tractar (preses com a oportunitats del moment). I tota aquesta nova situació no hi ha dubte que es planteja com un repte i que modifica tant el pensament com l'acció, però també el comportament de la xarxa social.

Imatge del Fòrum Social Mundial celebrat a Nairobi el gener del 2007

En el 4t apartat s'expliquen dos exemples que ajuden a entendre quins elements s'entrecreuen perquè s'efectuï tal desbordament. Ambdós exemples són molt propers a la ciutat de Barcelona. En primer lloc, volem posar un exemple del món local, com són les mobilitzacions socials de principis del segle XXI que han tingut Barcelona com a escenari principal –mobilitzacions que foren notícia mundial i, a la vegada, connectaren amb altres mobilitzacions que es feien en altres punts del planeta. Estem parlant dels que en el seu moment es varen anomenar «moviment de moviments», «moviments antiglobalització», «moviments globals»... Fou un moment històric i un punt d'inflexió pel plantejament dels canvis introduïts en la morfologia del teixit associatiu (fins llavors ens referirem a «l'associacionisme clàssic» i a partir d'aquestes mobilitzacions, l'anomenarem «l'actual associacionisme»). I, en segon lloc, posarem un exemple a l'esfera global, com ara l'organització del diferents encontres del Fòrum Social Mundial (inicialment celebrats a Porto Alegre).

Aquest és un model d'articulació en la relació global-local de les lluites socials. Les entitats de la ciutat, així com altres actors –fins i tot a títol personal– van participar i han anat participant en aquestes trobades mundials.

Cal afegir que els canvis provocats per la globalització no han estat superficials, sinó també han calat en el pensament i en els sentiments personals i col·lectius. Per una banda podem dir que la globalització ha estat una revolució econòmica, social, política i cultural, però per l'altra també ha repercutit en el psíquic i en el mental. Dit amb altres paraules, prenem activament la transformació, ens impliquem, opinem i actuem, ja que no ens deixa indiferents i ens obliga a ser crític amb l'entorn i actuar amb consonància amb el nostre pensament. Aquesta serà l'arrel d'una transformació social rica, que va més enllà de la mera informació, s'introdueix en un procés pedagògic exhaustiu i s'encarna en el més íntim del propi jo: ja no val només reivindicar, sinó que també es vol ser coherent amb la pròpia acció.

La globalització ha trastocat el nostre model de vida, de pensament i d'acció, però cal buscar les eines que ajudin a situar aquest associacionisme actual. No només en la conjuntura que s'està travessant, sinó cada vegada més la societat civil demana i reclama drets de participar activament en l'arena política, fins al punt que es desdibuixa la línia definitòria de rols d'actors. És així com parlar de democràcia participativa o de l'articulació global-local és a l'ordre del dia. Cal posar els elements i recursos necessaris perquè s'aprofundeixi en aquests temes, ja que, precisament, són vies de reconstrucció del panorama associatiu en un món globalitzat.

La tasca, però, no és gens fàcil i no està exempta de reptes i caldrà temps per entendre-ho tot plegat... Com diu la dita, *de mica en mica, s'omple la pica*. Si més no, aquest article pretén il·lustrar aquest moment d'extrema actualitat, i aproxima i encaixa els diferents elements que es posen en joc com si es tractés d'un gran tapís de colors.

6.2 L'ENCAIX DE LA DEFINICIÓ DEL TERCER SECTOR EN ELS DEBATS ACTUALS SOBRE ASSOCIACIONISME

L'organització de la societat civil ha estat una peça clau durant dècades per a l'evolució de la democràcia, però actualment podem observar que és una qüestió en la nostra vida quotidiana d'especial rellevància. No hi ha dubte que estem presenciant un creixement d'organitzacions civils. Aquestes són de múltiples formes –jurídiques o no–, que agrupen persones de diferents edats i cultures, i per diferents finalitats. Ens trobem des d'associacions per gaudir del temps d'oci a les de reivindicació per causes diverses. N'hi ha que cobreixen serveis, amb professionals treballant-hi; altres que agrupen gent voluntària; i també n'hi ha que barregen voluntariat amb personal alliberat. Entre aquelles que persisteixen en el temps –mantenint-se en estructures concretes i estables, amb la mateixa gent agrupada o de perfils semblants–, i les que són fugisseres, dinàmiques, versàtils, canviant, obertes a la diversitat i a la renovació de cares, trobem un gran ventall de modalitats.

Sigui com sigui la forma que pren cadascuna d'elles, el debat de la seva importància és d'extrema actualitat. En un principi, s'ha anomenat a aquesta realitat *tercer sector* per aglutinar les diferents disciplines de les ciències socials que l'estudien (sociologia, polítiques, antropologia, psicologia, dret, economia, etc.). És a dir, aquest terme neix per definir un espai polític, econòmic i social diferenciat del sector estatal –en no tractar-se d'una iniciativa governamental– i diferenciat del sector privat –en tractar-se d'una iniciativa sense ànim de lucre. De tota manera, el terme no està consensuat i, a la vegada, no està exempt de polèmica.

Per situar la seva definició, farem referència, a grans trets, a les qüestions més rellevants a tenir en compte:

El *Llibre blanc del tercer sector cívic i social de Catalunya* el defineix com «aquell conjunt d'organitzacions privades, sense ànim de lucre, que tenen com a objectiu final aconseguir la promoció de les persones, reduir les desigualtats socioeconòmiques i evitar l'exclusió social en el nostre territori».¹

Podríem afegir que, des d'un enfocament polític, l'auge del tercer sector forma part de la recent reconstitució de la societat civil com a espai cívic i de contribució al desenvolupament de la democràcia deliberativa que no només és fonamental per generar una sòlida cultura política, sinó també per enfortir l'estat del benestar.² Efectivament, una de les causes de l'auge de la societat civil ha estat l'anomenada «crisi de l'estat del benestar», que ha afectat els diferents estats europeus i que ha limitat la gestió de l'atenció pública, especialment, davant de nous reptes socials que requereixen un major grau de flexibilitat i proximitat –com podria ser el tema que pertany a aquest dossier: la gestió d'una societat cada vegada més complexa i intercultural. Estem parlant de reptes que afecten la qualitat de vida dels ciutadans i les ciutadanes, d'elements menys «palpables», que no es mesuren posant l'enllumenat del carrer o adequant el clavegueram. A aquestes noves necessitats latents, l'administració pública no pot fer-hi front tota sola, sinó que requereix de la corresponsabilitat ciutadana per donar-hi resposta.

D'una banda, i cada vegada més, hi ha un desig ciutadà de participar activament en la vida pública, implicant-se en opinió i en responsabilitat. Des d'un enfocament sociològic, el fenomen ve donat per la necessitat d'atendre les noves necessitats socials provocades per la ruptura social

---

1 Llibre blanc del tercer sector cívic i social de Catalunya (2002).

2 J. Subirats (1999) i G. Rodríguez Cabrero (2005). Web Fundación Luis Vives

que està suposant les noves formes d'estructuració productiva i de consum. Aquestes necessitats s'han de poder satisfer de forma autònoma –fora del cercles d'influència de l'Estat i el mercat–, desenvolupant mecanismes d'integració social.³

D'altra banda, l'enfocament econòmic atorga l'auge del tercer sector en un sentit de complementarietat amb els altres sectors. Fa referència a l'àmbit d'economia social (cooperatives o empreses d'inserció social) o no lucrativa (associacions i fundacions) que contribueixen amb l'Estat, el mercat i les estructures informals –com és la família– a donar resposta a noves necessitats socials, al desenvolupament de noves formes d'organització econòmica i nous estils de direcció i participació en les organitzacions.⁴ Aquest punt de vista, ha fet aflorar les controvèrsies de la relació amb l'administració, titllant les organitzacions del tercer sector de ser «braços executors» de la funció pública o establint una relació centrada en el finançament per al compliment dels seus objectius, sense establir vincles a nivell estratègic.

Finalment, el *Llibre blanc* apunta una delimitació legal per anomenar les «organitzacions privades» que pertanyen al tercer sector. És a dir, les formes jurídiques concretes es ceneixen a associacions, fundacions, cooperatives sense ànim de lucre, entitats religioses i federacions, coordinadores i entitats de segon nivell que agrupin organitzacions com les apuntades.⁵ I potser cal posar en dubte que aquesta categorització respongui a una situació actual que, segurament, la desborda.

Les publicacions que tracten el fenomen del tercer sector destaquen el seu valor cohesionador. Mitjançant les xarxes organitzades civilment, els ciutadans i ciutadanes han tingut una via d'expressió de les seves preocupacions, reivindicacions i espais d'oci, a la vegada que són un bon mecanisme d'integració, de foment del sentiment de pertinença en un territori o a un grup. Les pràctiques internes de les organitzacions civils són un bon aprenentatge cívic i vital –pràctiques com aprendre a saber escoltar l'opinió dels altres, tolerar les diferències, establir consensos, deliberar diverses qüestions, corresponsabilitzar-se amb tasques, comprometre's en una causa o en un objectiu col·lectiu, etc. Sens dubte, les organitzacions del tercer sector aporten un element educatiu que repercuteix en el creixement personal i col·lectiu. A més, com ja s'ha dit en l'enfocament polític, sovint és la societat civil qui detecta, atén i resol les noves necessitats. I és així com es fa eina imprescindible en la vehiculació de la participació ciutadana i, consegüentment, en el desenvolupament i consolidació de la democràcia.

Precisament, a resultes de les noves necessitats detectades per la pròpia societat civil, el concepte i les característiques del tercer sector s'han vist desbordades. És a dir, les noves realitats superen la definició atorgada a «tercer sector», la fan variar i replantejar-la. Com veurem en el següent apartat, el fenomen de la globalització ha estat la clau i el vehicle de tal transformació. Els actuals canvis a escala internacional repercuteixen també en el nivell local i, també, en la vida associativa. Per exemple, i amb el tema que ens ocupa, l'arribada de nouvinguts i nouvingudes a les ciutats ha modificat el panorama associatiu, aportant noves finalitats, nous reptes, noves formes d'associacionisme i, fins i tot, un replantejament del perquè associar-se i amb quines finalitats.

Aquest ha estat un dels elements més significatius d'aquest nou associacionisme i ha repercutit en la manca de sentiment de pertinença, element que –com havíem dit– vehiculava i cohesionava socialment un determinat territori. És aquí i en aquest sentit, que l'organització social queda

---

3 G. Rodríguez Cabrero (2005). Web Fundació Luis Vives

4 Weisbrod (1998) i Kendall y Knapp (2000), citats a G. Rodríguez Cabrero (2005). Web Fundació Luis Vives

5 Llibre blanc del tercer sector civicosocial de Catalunya (2002). Generalitat de Catalunya

limitada a complir aquesta funció i la delimitació jurídica apuntada n'és un símptoma patent. Es fa llavors necessari el treball en l'entorn, a la comunitat i en la societat d'acollida en un sentit ampli, traspassant les fronteres d'una organització.⁶

En altres aspectes, i com veurem en els següents capítols, també s'ha vist desbordat el model d'associacionisme clàssic. Concretament, aquest desbordament ha impactat en el teixit social en quatre dimensions⁷ relacionades entre si. El mètode que utilitzarem per analitzar-ho ha estat introduït per l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona, i ens referim a les quatre dimensions següents:

- Una primera, que ja hem ressaltat en paràgrafs anteriors, que afecta la morfologia del teixit social, les seves formes d'organització dels ciutadans i ciutadanes i com expressen les seves reivindicacions (el repertori d'accions, quina estratègia s'opta per fer-les paleses...). En aquesta dimensió pren rellevància, per una banda, l'ús de les noves tecnologies (internet, correus electrònics, SMS, fòrums virtuals...), i, per l'altra, la creativitat en les accions per fer-les notòries (*performances, disfresses, casseroles...*). Ens referim a la **dimensió organitzativa**.
- Una segona, impacta en la **dimensió relacional**. En aquest canvis referents a les lògiques d'agrupació i d'interacció de persones també afecta la relació entre actors socials que fins ara no s'havien barrejat, ja que assumien un rol i un paper en l'escena política diferenciat dels altres. Per exemple, en la convocatòria de mobilitzacions globals s'uniren partits polítics i moviments socials com l'okupa, fet impensable en altres situacions. El com fou possible aquest acostament recau en les maneres de plantejar els temes i com presentar-se públicament. És a dir, en definitiva es deia: «deixem de banda els nostres papers per a qui representem per donar protagonisme a la causa que defensem». Òbviament, cal especificar que cada actor social té objectius concrets en la seva participació a banda de la causa defensada.
- La tercera dimensió fa referència ena l'impacte de l'allò local a l'escala global. Es tracta de la **dimensió substantiva** i es concreta en els canvis en les agendes polítiques i en el desenvolupament i tractament de temes provocats per les accions locals. Curiosament, és una dimensió que també es retroalimenta en el si dels moviments socials: l'oportunitat de tractar segons quins temes en l'esfera pública es converteix en prioritat en les seves agendes.
- Per últim, tots aquests canvis tenen una repercussió en el pensament, en els valors i en els discursos que les persones propaguen i comenten. Podríem afegir que també es pot acabar mostrant en un canvi d'actitud. Es tracta de la **dimensió simbòlica**, l'impacte de la qual fa referència als resultats sobre què parlar, lluitar, reivindicar... que acaben tenint un fruit com a procés pedagògic i de sensibilització ciutadana.

Aquestes dimensions i els seus impactes seran les claus de l'èxit del nou associacionisme, és a dir, s'aconsegueixen objectius a curt termini, de fort impacte i repercussió social i política. Portar-ho a la pràctica tampoc està exempt de reptes. Val a dir que hi ha un fort component intercultural (la barreja de països i maneres de fer culturals és notòria) i els territoris deixen de ser un clar referent (estem parlant que s'actua de forma descentralitzada i amb connexió amb tot el món).

---

6 Cal dir que, més enllà de l'arribada de nous nadius, la mateixa trobada entre diferents cultures planteja aquesta novetat, és a dir, no només les de lluny, també per exemple les cultures urbanes. L'interètica és la modalitat més visible, més tòpica d'aquesta interculturalitat radical.

7 Mayo Fuster Morell i Robert Gonzalez Garcia (2005)

Abans d'exemplificar aquestes dimensions descrites en fets que han anat passant durant aquest principi de segle, ens aturarem a analitzar el marc contextual i el principal causant d'aquests canvis: ens aproximarem a la **globalització** i per què és causa d'aquests nous reptes, per tal de definir millor el desbordament de l'associacionisme clàssic i entendre cap on es desenvolupa la societat civil organitzada del nostre país.

6.3 MOURE'S EN UNA CULTURA MICROGLOBAL

La paraula «globalització» cobreix un ventall ampli de significacions, però tothom està d'acord a l'hora de dir les característiques que la defineixen millor: una xarxa d'interrelacions socials, polítiques, econòmiques i culturals que configuren a poc a poc «un únic sistema mundial»;⁸ la circulació a gran velocitat en el si del sistema dels xips d'informació (comunicació) i de la «matèria», siguin mercaderia o persones (transport); i, sobretot, la consciència d'aquesta doble característica. Aquests tres elements creen l'essència del «global», és a dir, la interdependència. L'assignatura pendent d'aquesta interdependència, la característica negativa de la globalització, és que «el nou ordre global està infestat de desigualtats i dividit en un mosaic d'estats, les preocupacions dels quals són divergents (...)»⁹ «La seva manifestació més determinant és la interdependència global dels mercats financers, permesa per les noves tecnologies de la informació i comunicació i afavorida per la desregularització i liberalització d'aquests mercats.»¹⁰ El comerç internacional té, per tant i en bona part, la responsabilitat d'aquesta nova realitat que s'ha anat consolidant al llarg del temps. El desplaçament de persones, forçat (migracions, refugiats, desplaçats, etc.) o de forma voluntària (expatriacions per raons econòmiques o personals), ha configurat la vessant dramàtica de la globalització econòmica.

La globalització, per tant, forma part de la nostra vida de cada dia. No cal mirar més lluny: «Un Ford Mondeo, per exemple, es compon de peces produïdes en cent dotze llocs diferents, situats en setze països i en tres continents».¹¹ La confecció d'aquest cotxe ha mobilitzat en molt poc temps molta gent i ha generat molts mecanismes i dinàmiques, a nivell econòmic, social i cultural, que han convergit en un producte final comercialitzable. És fàcil imaginar la gran quantitat de persones treballant a cent dotze llocs diferents. Cadascuna té possiblement uns hàbits culturals específics, uns valors, uns comportaments o unes actituds personals marcades o no per la cultura o tradicions del país (l'esmorzar de les 11 o la pregària a hores establertes del dia, etc.), o molt especialment per la cultura del treball del país (el taylorisme, la posició de les dones en el si de l'empresa, els 3x8, la reducció a 35 hores de treball, els drets humans bàsics respectats o no...).

I això s'aplica a gairebé tots els productes. «La pròxima vegada que vagi a la botiga o al supermercat més pròxim faci una ullada a la gran varietat de productes que se li ofereixen. El fet que tots ells estiguin disponibles per a qui pugui permetre-se'ls és una cosa que els occidentals hem arribat a donar per fet, encara que aquesta situació depengui de relacions econòmiques d'una sorprenent complexitat i amb ramificacions per tot el món. Aquests productes s'han fet amb ingredients o peces d'un centenar de països, cal transportar-los d'un extrem a un altre del món i són necessaris fluxos d'informació constants per coordinar els milions de transaccions diàries que comporten».¹²

Ara bé, si en lloc del «meu» cotxe, o de qualsevol d'aquests productes que trobem al supermercat, són les persones qui es desplacen i es troben en un mateix lloc –a un dels 112 llocs per exemple– es produirien uns xocs entre cultures molt diferents, siguin laborals o socials, i totes elles submergides en una nova cultura, la del país d'acollida. Aquesta és una situació real, que es dona o es pot donar a la nostra ciutat. És més que probable que totes aquestes persones es puguin

---

8 Globalització, Web FiloXarxa

9 Traduït d'Anthony Giddens (1999)

10 Globalització, Web FiloXarxa

11 Traduït d'Anthony Giddens (1999)

12 Op. cit, ibídem

retrobar en un mateix lloc, no pas per confeccionar el meu cotxe, sinó per treballar i viure les seves vides; i totes plegades impregnarien la societat i la cultura d'acollida. Veuríem cares, fisonomies, vestits i llengües molt diferents, fruit del bagatge cultural que cadascuna d'elles porta. La cultura del país d'acollida es veuria alterada per tanta novetat. La relació entre «les mil cultures» crearia noves sinergies que podrien crear a llarg termini una nova cultura del país d'acollida.

Si més no, es pot fàcilment imaginar un xoc cultural a «primera vista». Mirat, però, amb els ulls de la història, aquest fenomen seria un trosset infinitesimal respecte a la història de la cultura del país d'acollida, un trosset més, que com els altres trossets –com va passar a Catalunya amb les trobades dels «íbers, fenicis, cartaginesos, grecs, romans, l'islam i jueus»–,¹³ tindria de forma inexorable una repercussió sobre la cultura local.

Aquesta diversitat cultural és avui en dia un fet –en alguns llocs de la Terra més que en altres, però quasi podríem dir que cap lloc de la Terra s'escapa ja d'aquest fenomen–, de tal manera que difícilment es poden ignorar les connexions que existeixen ara i aquí entre les persones novvingudes i els referents històrics, econòmics i afectius d'origen, siguin físics i reals (família que ha quedat al país d'origen i, per tant, contactes diaris amb ells) o abstractes (els costums, les tradicions, els somnis, els comportaments, els *modus operandi* dels països d'origen, etc.). A nivell local, les relacions entre dues persones, entre una persona i una empresa, entre una persona i la gent del seu país que ha també emigrat, amb la comunitat d'acollida... totes aquestes relacions constitueixen un nou tramutament i un nou repte per a la convivència.

D'aquesta manera, estem en presència d'un nou fenomen que anomenem la *cultura microglobal*, perquè reproduïx a nivell local totes les característiques de la globalitat –xarxes econòmiques, socials, culturals entre punts que representen llocs de tot el món, circulació d'informació i de béns, consciència d'aquestes característiques i interdependència. Reproduïxen també en el si de la microsocietat les fortes desigualtats que constitueixen veritables barreres per a la convivència.

Estem en presència d'un nou fenomen que anomenem cultura microglobal, perquè reproduïx a petita escala totes les característiques de la globalitat –xarxes econòmiques, socials, culturals entre punts que representen llocs de tot el món, circulació d'informació i de béns, consciència d'aquestes característiques i interdependència–. Reproduïxen també en el si de la microsocietat les fortes desigualtats que constitueixen veritables barreres per a la convivència.

En efecte, en aquesta cultura microglobal, els novvinguts –i totes les formes d'alteritat cultural– introdueixen una diversitat radical que en constitueix l'essència. Fer front a aquesta nova diversitat és el gran repte social. El sentiment de pertinença que no desenvolupen els novvinguts –tal com l'hem descrit a la pàgina 105– és el símptoma del desajust entre el tercer sector que busca cohesionar la societat i la societat que expressa noves necessitats. És com si fallés la matriu per contenir totes les necessitats i pal·liar-les quan n'apareixen de noves.

---

13 Arcadi Oliveres (2001)

Però el sentiment de pertinença que no desenvolupen les persones nouvingudes s'està perdent també a casa perquè afecta directament i profundament la trobada entre les diferents persones que coexisteixen o conviuen en un mateix espai, els nouvinguts i la gent de casa. I es pot dir que el tercer sector es veu desbordat en aquest terreny. La societat expressa la necessitat d'una convivència renovada sobre una nova base. Com entendre-la?

Diguem que aquesta trobada indueix un nou tipus d'arrelament al territori que no és conjuntural, sinó que afecta els fonaments i la mateixa estructura social que caracteritza un territori. Podem dir, llavors, que aquesta barreja i modificació de formes de fer i d'actuar ha fet néixer un territori microglobalitzat.

Aquesta nova modalitat d'arrelament territorial, i el territori microglobalitzat que indueix, configura la nova realitat on l'associacionisme clàssic ha quedat atrapat, fruit del desbordament.

Entendre la necessitat expressada per la societat és trobar la clau per entendre aquesta nova modalitat d'arrelament al territori? Com? La història de la globalització ens pot ajudar a entendre-ho.

6.4 PETITA HISTÒRIA DE LA GLOBALITZACIÓ¹⁴

6.4.1. La caixa de Pandora

Si bé avui en dia la globalització està entesa tal com l'hem definit en el paràgraf anterior, no ha estat sempre així. Tal com la descriu Anna Dimitrova,¹⁵ inicialment la globalització és percebuda els anys 90 com a «procés econòmic (financer) i ideològic, que posa l'accent sobre la circulació dels fluxos de capital i de béns. (...) És selectiu i exclusiu per naturalesa, perquè imposa la seva lògica d'hegemonia al mercat i tendeix a afavorir els estats rics i desenvolupats». És l'anomenada globalització neoliberal tal com es va definir des de Noam Chomsky fins als fills de «l'antiglobalització».

Després de la caiguda del mur de Berlín s'ha desmitificat la globalització, és a dir «descodificat el seu missatge neoliberal, que s'havia anat transmetent com a missatge universalista d'alliberament. (...)». Anna Dimitrova diu que «era inicialment un mite elaborat pel pensament neoliberal que tenia com a finalitat ocultar el procés d'americanització que s'imposava a tot arreu mitjançant els mercats i les multinacionals».¹⁶ En desemascarar-lo, es va obrir la caixa de Pandora i de sobte «apareixen sobre l'escena internacional els moviments globals i els fòrums socials»,¹⁷ que provocaran una revolució social a escala mundial. La relació global-local es transforma en un diàleg de doble sentit, ja no es parla només que ens influeix el global en allò local, sinó també que des del local es pot canviar el global.

Què ha passat entre el moment del mite i avui, perquè passéssim del mite a la seva desmitificació?

6.4.2 Precedents de les mobilitzacions globals¹⁸

Les mobilitzacions globals no neixen de sobte, de la nit al dia. Ens referim a una nova forma d'organitzar-se, de comportar-se, d'actuar i que, per tant, fa referència a un canvi estructural en l'organització social. Com tot canvi estructural és de lenta cocció i és un compendi de fets i opinions que mica en mica es relacionen en un gran engranatge que acaba fent-lo rodar de forma fluida i coherent. De tota manera, un fet històric s'ha batejat com el referent simbòlic de la gestació de les mobilitzacions globals. Es tracta de l'aixecament zapatista contra el Tractat de Lliure Comerç d'Amèrica del Nord, l'1 de gener de 1994.¹⁹ La rebel·lió zapatista a Mèxic marca una pràctica que per a molts es considera exemplar, ja que posa en evidència els desajusts socials i econòmics aportant pensament crític i realitzant pràctiques alternatives. És a dir, s'inicia una forma d'organitzar-se socialment que barreja el pensament, l'acció i el comportament i que ataca principalment l'hegemonia del pensament neoliberal en termes econòmics.

---

14 La globalització com a fenomen sol remuntar-se al segle XV amb la descoberta de les Amèriques –quasi podríem avançar que ha existit sempre–. Però la consciència aguda i «universal» d'aquest fenomen és nova i es pot dir que a partir d'aquesta consciència la globalització s'ha accelerat.

15 Anna Dimitrova (2006)

16 Op. cit., ibídem

17 Mayo Fuster Morell i Robert Gonzalez Garcia (2005)

18 Per referir-nos al fenomen d'organització social viscut a principis de segle XXI, anomenat de diverses maneres (moviments antiglobalització, moviments de moviments...) seguirem el terme utilitzat per l'IGOP, que l'anomena moviments globals.

19 Mayo Fuster Morell i Robert Gonzalez Garcia (2005)

A partir d'aquest moment succeeixen altres fets que manifesten de manera visible que la globalització no és purament un terme econòmic, i que, a més, se li introdueix un valor positiu. I tan és així que en pocs anys, al tombant del segle XX, tota l'estructura clàssica política, econòmica, social i cultural queda desbordada: es qüestiona la representativitat, legitimitat, funcionament i, fins i tot, la raó de ser de les institucions internacionals –normalment inalterables. Els polítics i el sector privat que havia gaudit de total impunitat, s'han de plantejar noves estratègies, i la mateixa societat civil busca i troba nous camins per fer palès el desajust social de què el món és víctima.

Altres fets i accions de ressò mundial posen accent en aquest plantejament.

L'any 1999, al cor de l'imperi del capitalisme, a Seattle, en motiu de la trobada de l'Organització Mundial del Comerç (OMC), una gran mobilització social és portada mundial durant diversos dies. La novetat és que s'internacionalitzen noves formes de mobilització col·lectiva amb pràctiques i organització innovadores, que fins ara no s'havien vist i que conclouen amb èxit: els representants de l'OMC no es varen poder reunir.

Un altre fet històric és la primera trobada del Fòrum Social Mundial (FSM), que s'organitza l'any 2001 a Porto Alegre (Brasil), coincidint amb l'encontre del Fòrum Econòmic Mundial de Davos (Suïssa). Com explicarem més endavant, el FSM serà un model, un punt de connexió de com s'articula la relació global-local de les lluites socials.

Aquests fets, fites que il·lustren el moment i les causes del perquè del desbordament de l'associacionisme clàssic, sumen i conformen un políedre de fets i experiències que provocaran noves formes de relació, d'organització i creativitat.

Proposem la descripció i l'anàlisi de la història de dos fenòmens d'organització social, un viscut a casa nostra, el de les mobilitzacions socials al tombant del segle XX a Catalunya, i un altre a escala internacional, el dels «Fòrums Socials Mundials» (FSM). Ambdós exemples ens poden ajudar a entendre els elements que s'interrelacionen i que provoquen l'eclosió d'organització social i el consegüent desbordament de «l'associacionisme clàssic» que provocarà a nivell microglobal una nova modalitat d'arrelament territorial.

6.4.3 Els moviments globals a Catalunya

Podríem dir que l'etapa de mobilitzacions a principis del 2000 a Barcelona va ser un dels exemples més evidents que hem viscut en aquesta dialèctica abans descrita global-local; de com ens influeix i repercuteix els canvis a escala mundial en el nostre dia a dia i, viceversa, com l'organització civil local pot modificar estratègies a nivell planetari. Estem parlant d'una explosió de la societat civil de forma organitzada i que junts cridaven a l'uníson «*un altre món és possible!*»; un lema que no es limitava en les fronteres de la ciutat, sinó que es referia a tot un món. I aquestes veus s'uniren amb altres que cridaven en un mateix sentit provinents d'altres punts del planeta. Barcelona, tanmateix, en aquest moment va ser protagonista, portada de molts diaris internacionals. Estàvem presenciant uns fets històrics en el món del teixit social català.

Els fets, que varen marcar un punt d'inflexió i replantejament del que hem anat anomenant en aquest article «associacionisme clàssic», no apareixen com un bolet, del no-res, sinó que emergeixen després d'uns antecedents, tant a escala local com internacional, i que afecta una manera d'entendre el món diferent i, per tant, una forma d'actuar a nivell personal i col·lectiu.

En primer lloc, les mobilitzacions de Barcelona de principis del segle XXI es recolzen en una llarga trajectòria –ja consolidada– de moviments socials «temàtics» com l'antimilitarista, l'ecologista, d'alliberament sexual, els feministes, etc., que malgrat tenen poca relació entre si, amb totes les seves variants i contradiccions, pel seu esperit crític enfront l'*estatus quo* establert, calen en la societat.

En segon lloc, els moviments s'articulen a partir d'una pràctica que en la darrera dècada del segle XX pren rellevància. La cooperació internacional esdevé una motivació vital per a milers de ciutadans i, de l'aprenentatge d'aquestes vivències, es pren com a mirall altres pràctiques i societats com a exemples del que es consideren lluites socials justes de pobles oprimits, com és la rebel·lió zapatista o el poble palestí. El que és novetat, és que la cooperació internacional va deixant la seva vessant més benèfica i assistencialista que havien impregnat les associacions missioneres i religioses, per anar derivant a una presa de consciència que el primer món és part responsable de les desigualtats econòmiques i socials entre diferents països. És a dir, en les ments de molts individus es modifica la pregunta del «*què puc fer jo en aquests països en vies de desenvolupament? què puc donar? què puc ensenyar?*» a «*què puc canviar d'aquí, d'on visc, perquè incideixi allà?*». Precisament, la mobilització de la campanya «*Deute extern, deute etern?*», considerada l'inici del que va venir després, neix d'aquest pensament proactiu en el si de les associacions de cooperació internacional i de solidaritat catalanes i espanyoles.

Cal afegir també, en tercer lloc, l'experiència obtinguda de les mobilitzacions de la campanya del 0'7%, especialment portada per aquestes associacions vinculades al món de la cooperació internacional i la solidaritat. Fou una campanya que sensibilitzà la població del percentatge que haurien de destinar els organismes públics en cooperació internacional i que mobilitzà milers de ciutadans. La campanya fou fructífera –tot i que lluny dels propòsits marcats–, però també va haver-hi un desgast important a nivell de participació ciutadana. Aquest fou l'exemple més immediat i que nodrí d'idees –i, sobretot, evità els errors comesos– per a les mobilitzacions de Barcelona de finals dels 90.

I en quart lloc, els fets històrics a nivell internacional descrits al principi d'aquest apartat, donen la clau de volta perquè esdevinguin unes mobilitzacions amb caràcter global.

Aquests quatre fets foren la base a partir de la qual s'organitzà les campanyes:

Data	Mobilització
Març 2000	Consulta social per a l'abolició del deute extern
Maig 2000	Mobilització contra la desfilada militar a Barcelona
Setembre 2000	Viatge a Praga – Contracimera Fons Monetari Internacional (FMI) i el Banc Mundial (BM)
Desembre 2000	Contracimera de la UE a Niça
Juny 2001	Campanya contra el Banc Mundial – Cimera de Barcelona
Juliol 2001	Mobilització contra el G-8 a Gènova
Març 2002	Campanya contra l'Europa del Capital i la guerra -Cimera de Barcelona
20 juny 2002	Vaga General a l'Estat espanyol
Primer semestre 2003	Mobilitzacions contra l'ocupació d'Iraq
Març 2004	Revolta popular del 13 de març davant la seu del Partit Popular

Aquestes campanyes il·lustren una nova manera de fer i d'organitzar-se en el si de l'associacionisme català i, concretament, en el si dels moviments socials «clàssics». La gent que es manifesta va més enllà, ja que crea espais de coordinació entre col·lectius i organitzacions de naturalesa molt diferent, buscant els punts en comú i cooperant entre ells. Tenen un component de forta radicalitat ideològica amb una visió «glocal», és a dir, actuant localment, però amb la mirada posada al món global. Com veurem, el major impacte és en les dimensions organitzativa (com s'organitza la societat civil), relacional (les formes de relació entre actors socials involucrats en les campanyes), substantiva (els temes que prenen relleu en les agendes polítiques i dels mateixos moviments i organitzacions socials) i simbòlica (els elements que il·lustren que la lluita i l'acció es transforma en pensament i actitud).

Tot plegat, el terme «moviments socials» queda petit per a la complexitat d'organització social del moment. En aquest cas, recorrem altra vegada a la descripció que en fa l'IGOP, que anomena aquest fenomen com a **xarxa crítica**, terme que considerem molt encertat ja que entén aquestes mobilitzacions d'una manera més àmplia i sistèmica.²⁰

S'entén per xarxa crítica aquell entramat de relacions entre actors polítics i socials que, incloent diversos graus de la radicalitat ideològica i formalització organitzativa, crea amplis espais de mobilització, introdueix nous discursos i diversifica estratègies participatives, incidint inevitablement en les polítiques públiques.

Així doncs, queda palès que la xarxa crítica no és un «substitut» del moviment social, és una nova manera de veure l'escenari polític.

Aquestes campanyes il·lustren una nova manera de fer i d'organitzar-se en el si de l'associacionisme català i, concretament, en el si dels moviments socials "clàssics". La gent que es manifesta va més enllà, ja que crea espais de coordinació entre col·lectius i organitzacions de naturalesa molt diferent, buscant els punts en comú i cooperant entre ells.

Descripció de les mobilitzacions globals portades des de Catalunya²¹

El 12 de març del 2000, coincidint amb les eleccions generals, es materialitzà una consulta social amb l'objectiu de pressionar les autoritats de l'Estat per a l'abolició del deute extern de països del tercer món. La data, però, fou la culminació d'un procés ric que tingué repercussió sobretot a Catalunya i a Madrid, però que obrí una nova mirada en les formes d'organització perquè la campanya fos fructífera. La Xarxa Ciutadana per a l'Abolició del Deute Extern (XCADE) fou el nom que prengué a casa nostra i va arribar a mobilitzar per aquesta data a 10.000 voluntaris i voluntàries. Amb el procés d'aquesta organització es comencen a veure alguns elements interessants que faciliten l'èxit de la campanya. Elements com l'ús de les noves tecnologies (llistes de distribució, informació penjada al web...), la descentralització de les accions en «nodes autònoms», la imatge unificada de la campanya (logos, lemes, cartells...). Tot i la complexitat del terme «deute extern», la campanya estava molt argumentada a nivell de discurs, es va recórrer a diverses accions per transmetre el contingut d'una manera de fàcil enteniment per a tothom i acompanyada

²⁰ Lluç Peláez (2006)

²¹ Aquestes mobilitzacions globals es troben descrites amb més detall a Lluç Peláez (2006)

amb l'aportació d'experts en el tema (xerrades lúdiques, teatre, exemples gràfics...). Com bé se sap, els mitjans de comunicació són la clau de volta que provoca que floreixi la iniciativa i la faci popular. Desgraciadament, les terribles inundacions de Moçambic de finals de febrer del 2000 foren l'oportunitat per explicar la necessitat d'abolir el deute a països empobrits. Altres espais, i amb una mica més d'humor, tenen ampli ressò, com el programa d'Andreu Buenafuente que, a través del personatge d'en Palomino, explicà d'una manera molt gràfica aquest terme complex i de difícil comprensió i que arribà a fer-ho entendre a milers de ciutadans. Però no fou fins a la prohibició de la consulta per part de la Junta Electoral Central a principis de març que la campanya pren volada: el fet de prohibir-la fa que se'n parli més als mitjans de comunicació, que surti als informatius, que comenci a ser un tema debatut en les converses de carrer... I és en els últims dies abans del 12 de març quan més municipis i voluntaris s'apunten per formar part activament en la campanya. Tot i la captació de més d'un milió de vots, ja només amb el procés d'organització es considera una campanya d'èxit.

L'embranchida de la campanya del deute ajuda, sens dubte, a què Catalunya es mobilitzi contra la desfilada militar del mes de maig del mateix any. Diverses organitzacions antimilitaristes i de solidaritat, però sobretot el gruix de voluntariat que havia configurat la XCADE, omplen la Via Laietana amb una gran manifestació. Conclou al parc de la Ciutadella amb una gran festa «antimilitar» amb grups de música reconeguts, fet que ajuda a engrossir la convocatòria. Evidentment, les llistes de distribució i Internet tornen a ser clau per a l'organització de la campanya. Però també s'evidencia que és important el component lúdic: la gent s'ho passa bé participant en la mobilització.

On realment es fa un salt qualitatiu és amb les contracimeres a Praga amb motiu de la trobada del Fons Monetari Internacional (FMI) i el Banc Mundial (BM), i a Niça per la trobada dels caps d'estat de la Unió Europea. Les persones catalanes que hi participen prenen nota de l'organització: treball per comissions, accions de bloqueig, aprenentatge d'accions de desobediència civil, l'ús dels mitjans de comunicació, perfomances impactants... La creativitat és a l'ordre del dia.

Amb les mobilitzacions de Praga i Niça, i la seva predecessora de Seattle, es trenca el consens global entorn del pensament únic neoliberal i, com hem indicat anteriorment, es conforma un nou paradigma en els moviments socials: apareixen noves aliances locals connectades en xarxa globalment. I serà un tema que anirà *in crescendo* amb les següents mobilitzacions globals. En aquests anys neix, per tant, una nova generació d'activistes, es fixen nous reptes i es cristal·litzen noves estratègies.²² En el cas de Catalunya, neix el Moviment de Resistència Global (RMG) com espai unitari català que reuneix diversos col·lectius pel treball de denúncia contra el capitalisme i la globalització.²³ El MRG serà el nus organitzatiu i relacional de les següents campanyes, especialment la del juny de 2001, a propòsit de la trobada del Banc Mundial a Barcelona. L'engranatge social de la xarxa crítica es mobilitza d'una manera com mai s'havia vist. Sota el lema «*Un altre món és possible. Globalitzem la solidaritat, globalitzem les resistències*» organitza una gran manifestació, una contraconferència multitemàtica i una revetlla de Sant Joan a la platja. Acció, pensament i divertimento s'uneixen. El gran èxit és que la trobada del Banc Mundial es desconvoca, però no les accions de mobilització social.

Cal esmentar que es comencen a entreveure fissures en el si de les organitzacions públiques internacionals. Alts càrrecs polítics comencen a manifestar el seu malestar en el tipus d'organització que representen i fan palès la necessitat de canviar-les. És amb aquestes manifestacions on també es fa visible l'impacte del local al món global. Així doncs, les mobilitzacions treballen en el si de l'articulació local-global en doble sentit i aquest treball de formiga esdevé el punt d'inflexió

---

22 Op. Cit. ibídem

23 Op. Cit. ibídem

que obre, quasi màgicament, la porta de contenció i permet el desbordament de l'associacionisme clàssic. L'enfocament dels problemes no serà igual, ja que diferents temes que abans havien estat tractats de manera individualitzada, ara s'intenta fer-los connectar amb altres lluites globals: l'em-pobriment dels països del tercer món amb l'economia del model d'agricultura en monocultius i de transgènics, el boicot d'ús i consum de determinades empreses que faciliten l'accés a la carrera armamentística de països occidentals, la precarietat laboral amb certes mesures proposades per organitzacions internacionals, etc.

La manifestació contra el Banc Mundial culmina amb una descàrrega policial a la plaça Catalunya. Sens dubte, és la nota negra d'un procés ric i que qüestiona d'una manera frontal les forces d'ordre públic de la ciutat i de l'Estat. Alguns mitjans de comunicació surten malparats d'aquesta descàrrega, fet que facilita a donar llum a certes pràctiques policials inadmissibles.

Malauradament, la presència policial serà més notòria en les següents mobilitzacions i la seva actuació també. La mobilització de Gènova contra el G-8 acaba amb una persona morta. Fins llavors les mobilitzacions havien gaudit d'un equilibri de radicalitat pacífica, cosa que les feia ser atractives, vistes amb bons ulls, engrescadores. El creixent context de criminalització i repressió dels moviments globals exalten a determinats col·lectius que estaven contenint l'ús de la violència, com feien en les seves particulars manifestacions.²⁴ És a dir, la introducció d'elements violents fissuren el consens intern dins les mobilitzacions i en la següent campanya «*Contra l'Europa del Capital i la Guerra*» ja es configuren espais alternatius de la mobilització unitària, titllant aquesta de ser massa submissa a cercles institucionals. És més, s'intensifica l'exercici de consens entre agents socials i, sobretot, es demana a determinats partits polítics que continuïn figurant a títol individual i no com a partit. Comença a haver-hi recels, mútues acusacions, lluites per qui ha d'anar a la capçalera de la manifestació... i també cal intensificar un treball intern per pal·liar la violència i garantir una manifestació pacífica –com fou l'organització de cordons humans de seguretat. Amb aquesta campanya es viu ja cert desgast de la participació. Tot i la carrera d'obstacles, conclou amb èxit amb mig milió de persones manifestant-se.

Les diferències entre espais més de caràcter institucional i espais més autònoms de la xarxa crítica es van radicalitzant. Però el context tampoc no acompanya. Precisament s'intenten desallotjar dues cases ocupades, El Palomar i Can Masdeu. Dins la xarxa crítica, aquests fets es viuen com impropis i incoherents per part d'una administració que se suma a les mobilitzacions globals de Barcelona com una més. Aquestes diferències es viuen en la vaga general del 20 de juny de 2002, on la marxa de la manifestació transcorre en dos blocs paral·lels i diferenciats, baixant per diferents carrers de Barcelona.

Però el colofó fou l'anunci de la imminent intervenció militar a Iraq, a la qual l'Estat espanyol anuncia que se sumará. Es pot dir que després de tres anys de lluita i mobilitzacions, aquesta campanya va tocar la fibra a milers de ciutadans i ciutadanes. S'estava parlant d'una guerra que sonava a «set de venjança», totalment fora de mida. Tot plegat, provocà que la gent sortís al carrer en massa i a diverses convocatòries programades. Aquests dies també es van fer famoses les «cassolades», un tipus d'acció treta de la crisi argentina. El carrer s'omplí de gent amb plats i olles, assemblees que es feien en les places de la ciutat, *performances*... Tot el que s'havia après durant els darrers anys semblava que es materialitzava de forma fluïda, organitzada i amb tota la brillantor d'accions creatives. El fet que era una mobilització per aturar una guerra va llimar les diferències entre actors socials de campanyes anteriors. Tots els partits polítics, exceptuant-ne el

---

24 Cal recordar que en aquell moment també es vivia a nivell internacional un clima bel·licista i de criminalització arrel dels atemptats de l'11 de setembre als EUA, amb la consegüent intervenció militar a Afganistan, en la qual va participar l'Estat espanyol.

PP, van participar en la campanya. D'altra banda, també es van fer convocatòries coincidint amb altres mobilitzacions d'altres punts del món (per exemple, la gran manifestació del 15 de febrer de 2003). Els diaris omplien pàgines explicant les mobilitzacions. Aquesta mobilització va durar tot el primer semestre de 2003.

Cal pensar que les declaracions polítiques per part del govern del PP i de la campanya de George Bush van calar en el si de la societat. D'altra banda, des dels atemptats de l'11 de setembre, hi ha un discurs imperant contra els àrabs que es manifesta arreu. No fou fins els atemptats de Madrid del març de 2004 que aquesta por es desencadena com una taca d'oli al nostre país. En aquest sentit, els moviments globals intenten trencar aquesta imatge, usant el màxim de mecanismes de comunicació, posant exemples gràfics que ajuden a dissoldre els tòpics que danyen la convivència, la relació i l'apropament entre persones de diferents cultures.

Els atemptats de Madrid, les mentides del govern del PP per argumentar aquests fets i les mobilitzacions davant les seues dels populars (per cert, organitzades en qüestió d'hores per SMS i correus electrònics), desemboquen a un canvi de govern en les eleccions del 14 de març de 2004. Sembla ser que aquest canvi fa perdre pistonada a l'organització de moviments globals, tot i que en continuen havent-hi.

Així com el món local s'ha anat desenvolupant per connectar-se amb el global, també ha calgut l'organització i dedicació en sentit invers. L'exemple de les trobades dels Fòrums Socials Mundials (FSM), des de l'any 2000 fins al gener de 2007, mostra aquesta articulació de les lluites globals per ser assumides al món local. La seva incidència és notòria.

6.4.4 Els Fòrums Socials Mundials²⁵ (FSM)

L'any 2000 neix l'ambiciosa –però lògica– idea d'organitzar una trobada per ampliar i consolidar les aliances en el si del moviment global i avançar en la crítica del neoliberalisme. El gener de 2001, el primer FSM reagrupa 20.000 persones, de les quals 4.000 són delegats de 117 països que participaran en 400 conferències, tallers i seminaris. És el primer Fòrum Social Mundial (FSM). Se celebra a Porto Alegre, Brasil, i inicia el cicle dels Fòrums Socials.

Col·lateralment, com nascuts de la mateixa preocupació antineoliberal, però sense que siguin directament parts del FSM, es van celebrar el Fòrum Mundial dels Parlamentaris, el Fòrum d'Autoritats Locals, el Campament Internacional de la Joventut i el Campament de Gent Indígena. També, durant el FSM, es va crear la Xarxa Internacional de Moviments Socials, que va aprovar un calendari d'accions per al 2001 (com ara la mobilització contra la conferència del G8 de Gènova) i un comitè internacional que s'encarregaria d'organitzar el FSM II –es va definir també una carta de principis amb la clara visió que es tractava d'una etapa que només acabava de començar.

Així doncs, el nou cicle conformaria alhora una etapa, un espai de debats i de coordinació, i un sector per construir aliances entre els moviments contra la globalització neoliberal.

El FSM II, celebrat el gener de 2002, també a Porto Alegre, va ser el primer després dels atemptats de l'11 de setembre i de la nova ofensiva del govern nord-americà que aplicaria una política de restricció de drets i de militarització de les relacions internacionals. Contra tota expectativa, el FSM II es va revelar com un espai molt potent de confluència i resistència contra el neoliberalisme i, directament, contra la política de Bush i dels seus aliats. 60.000 persones van assistir al

---

²⁵ La informació que segueix està en bona part extreta de la publicació de Mayo Fuster i Robert González (2005)

FSM II, demostrant l'ampliació del moviment global. Al campament de la joventut, 15.000 joves posaven en pràctica el lema «un altre món és possible». Moltes entitats catalanes i persones a títol individual participen en aquesta trobada del FSM, especialment impulsors i impulsores de les mobilitzacions globals a Catalunya. Llavors s'estava coent a casa nostra la campanya contra l'Europa del Capital. Quan aquestes persones tornen de la trobada del FSM, amb les idees i l'energia que els va proporcionar la trobada a Porto Alegre, la campanya portada especialment a Barcelona pren volada.

Des d'aquell gener de 2002 es van anar organitzant FSM cada any fins al gener de 2007. Als fòrums mundials de finals de gener, s'afegirien els fòrums regionals i locals, així com els temàtics. Una àmplia pràctica de fòrums es veien arreu del món i sota múltiples formes.

L'any 2003, 100.000 participants es troben a Porto Alegre. Aquell any, s'impulsa el Fòrum Social Europeu. El primer es fa a Florència, on la mobilització contra el neoliberalisme es fusiona amb la mobilització contra la guerra. Precisament és on s'organitza la gran manifestació mundial «Aturem la guerra» del dia 15 de febrer de 2003. Aquell dia 450 ciutats es varen manifestar simultàniament. El 2003 s'opta també per primera vegada per celebrar un Fòrum Social a un altre continent, i el gener de 2004 el FSM IV es fa a l'Índia, a Mumbai. 14.0000 persones hi assisteixen. En aquesta trobada, s'apel·la a una mobilització general i mundial contra la guerra, que es concretarà en la jornada del 20 de març de 2004.

El Fòrum de 2005, que torna a fer-se a Porto Alegre, marca un primer punt d'inflexió. S'havia prèviament consultat els moviments per tal de definir conjuntament els eixos temàtics de la trobada: en van sortir 11, que reagruparien totes les mobilitzacions. L'any 2006 es consolida l'expansió i s'experimenta un FSM descentralitzat, amb una pota a l'Amèrica Llatina (Veneçuela), una a l'Àfrica (Bamako) i una altra a Àsia (Karachi). Finalment el 2007, per primera vegada a la història, el FSM es fa a Nairobi.

Manifestació contra la guerra de l'Iraq en el marc del Fòrum Social Mundial celebrat a Nairobi

A Nairobi, una nova inflexió s'hi opera. El quart dia s'articulen les iniciatives sorgides de les discussions dels 3 primers dies. La intenció és clarament arribar a canviar el rumb dels fòrums, de passar de ser uns esdeveniments anuals, que permetien la trobada de les lluites de tot arreu del món, a ser un procés continu incloent-hi la perspectiva dels canvis a realitzar i les articulacions de les lluites necessàries per aconseguir-ho.

La sèrie dels FSM ha conduït, amb el pas del temps, a evidenciar la importància del global –que no té fronteres sinó que enllaça–, i fer convergir les diferents lluites globals. Progressivament el FSM s'ha anat transformant en un procés que permet articular ja no solament les lluites globals, sinó també i sobretot les lluites locals, entre elles i en conjunció amb la dimensió global del desenvolupament sostenible. El procés del FSM condueix, per tant, a l'aparició de la nova categoria local-global.

Així doncs, a mode de capitulació d'aquest apartat, tant les mobilitzacions globals a Catalunya com l'organització dels Fòrums Socials Mundials no només deriven en una lluita portada amb accions, sinó també suposen relacionar l'àmbit teòric i racional (el pensament) amb l'emocional (el sentiment). Podem dir que hem passat d'una antiglobalització a una globalització com a percepció del tot, que ha induït nous comportaments de lluita, d'acció, de pensament i de sentiment. És a dir, paral·lelament a un procés dialèctic entre el local i el global, la globalització es revela també com a procés dual entre la ment i el cor.

Hem passat d'una antiglobalització a una globalització com a percepció del tot, que ha induït nous comportaments de lluita, d'acció, de pensaments i de sentiment. És a dir, paral·lelament a un procés dialèctic entre el local i el global, la globalització es revela també com un procés dual, entre la ment i el cor.

6.5 EL PARADIGMA ONTOLÒGIC: UNA ALTRA MANERA DE SER AL MÓN

Anna Dimitrova presenta remarcablement aquesta dimensió dual:

«La globalització és un procés dual, o sigui, per una banda és un procés social, econòmic, polític i cultural, i per l'altra és un procés psíquic i mental. Ja no som senzills receptors passius de les múltiples transformacions que s'efectuen al nostre voltant, sinó que a més interpretem activament aquests canvis (...).

Per penetrar en la complexitat i la multidimensionalitat de la globalització, cal un pensament flexible, plural, capaç de captar les línies de connexió i els punts de convergència entre els components del sistema global. Res ja no és únic, lineal i aïllat. La imatge d'un món dividit per les fronteres naturals entre estats és substituïda per una imatge multidimensional que revela la complexitat i la densitat de les relacions. És una nova perspectiva que requereix una atenció a tots els detalls, siguin petits i locals, grans i globals, per tenir una visió completa del món. Tot això significa que el local no és menys important que el global i que els dos estan estretament lligats. (...)

Així doncs, tradicionalment, considerem que una pràctica és local quan està geogràficament circumscriu i identificable en un context espacialment i temporalment determinat. El local, per regla general, és el poble, el barri, la comuna, a vegades la regió. És on tenim bases reals de tradició i identificació. És interessant constatar que el local es refereix a quelcom petit i proper, més que a quelcom de gran i llunyà en termes de mesures reals. (...)

Segons Zigmunt Bauman el local és allò que és intern, proper, conegut, fins i tot íntim, es tracta doncs d'una definició subjectiva. En aquest sentit Arjun Appadurai pensa que el local és més una qüestió de context que no pas d'escala o d'espai. I, per tant, és portador d'un sentiment de familiaritat, de proximitat, d'identificació i de seguretat.»²⁶

Aquesta recerca contínua del sentiment de proximitat i de seguretat dins d'un entorn en etern i ràpid canvi –«és sense precedent el ritme i la velocitat amb les quals aquestes pràctiques locals i globals es troben avui en contacte i en intercanvi permanent»²⁷– caracteritza en bona part el nou arrelament territorial.

D'aquesta manera es pot dir que la globalització ha adquirit, amb el pas del temps, la dimensió d'un «paradigma ontològic» –qui sóc i on sóc?– i aquesta és la gran novetat, **la pedra angular** del nou edifici.

Així doncs, el desbordament es dona pel joc dialèctic que existeix entre local i global, en el qual «jo» i altres «jo» són els protagonistes, i condueix a una profunda interdependència de subjectivitats. En definitiva, han canviat fonamentalment la categoria del «subjecte» i la relació entre «el subjecte i l'altre», fonament de l'arrelament territorial.

Ja no són els territoris que defineixen identitats, sinó que aquestes es constitueixen en un joc complex entre jo i el meu entorn dins del marc de la dialèctica entre el local i el global. Podem dir que s'interposen noves formes de relació, d'organització i creativitat que ja no tenen el territori

---

26 Anna Dimitrova (2006)

27 Op. Cit., ibidem

com a punt de referència, sinó que el fet «desterritorial» facilita un procés de connexió diferent entre persones. Es connecta per la causa, no per la procedència o pel lloc on vius.

Per tant, hem entrat en el nou segle en un temps de noves categories de pensament i acció. L'actor social, sigui una persona, un grup, una associació, una empresa, una institució, etc. ha de referir-se a la seva «missió» (el seu somni, el seu interès, la seva utopia, etc.) a l'hora de decidir la seva acció, però ha de desenvolupar també una visió del món que l'engloba, de forma contínua, a cada moment, perquè la connexió amb totes les parts del món i la velocitat de l'intercanvi d'informació i de béns fa que «el meu entorn» canviï a gran velocitat també. L'articulació local-global esdevé, consegüentment, un referent i automatisme essencial, tant per a la comprensió i el sentit de la meua missió com per a l'impuls de la meua acció.

El fet desterritorial facilita un procés de connexió diferent entre persones. Es connecta per la causa, no per la procedència o pel lloc on vius.

Però també a nivell psicològic jo he canviat i la meua forma de ser al món és una altra. El punt des del qual es constitueix la meua comprensió del meu entorn i des d'on impulso la meua acció està microglobalitzat. L'articulació local-global comença en aquest mateix punt. Em moc amb el meu entorn, ja no puc ser rígid, inamovible, conservador, immòbil, dogmàtic, estàtic, etc.; haig de trobar sempre l'equilibri just en el món, tot guardant la meua identitat, funció i missió, així com la meua diferència, i tot involucrant-les en la construcció de noves sinèrgies. És així que han començat a funcionar les xarxes i els moviments globals a nivell local els últims anys. Ja no es tracta d'espais on cada entitat va a defensar la seva parcel·la de poder –també ho és–, sinó llocs on poso en joc la totalitat de la meua existència, perquè estic preparat per canviar-me, alhora que canvio el món.

Ara bé, un cop definits els aspectes objectius –el punt d'inflexió del procés– i subjectius –la pedra angular de l'edifici– de la nova realitat del «món on em moc», cal trobar pistes, oportunitats i amenaces per tal de poder rellevar els nous reptes i construir un «altre món possible». Estem parlant d'una situació nova, que encara estem immersos en ella, i que potser caldrà passar alguns anys per anar-se adaptant i entendre-la.

6.6 UN DESBORDAMENT QUE OBRE CAMINS

Com hem anat descrivint al llarg de l'article, la globalització ha modificat la nostra manera de moure'ns, d'organitzar-nos socialment i, com explicàvem en aquest últim apartat, de comportar-nos i de ser. Aquest context s'ha de viure com un fet, no com una opció, ja que no hi ha marxa enrere. I, per tant, seria interessant no viure-ho com un obstacle, sinó com una oportunitat que obre camins.

Des d'aquesta nova perspectiva ontològica, queda clar que el repte que indueix la globalització és la convivència, i la clau per assumir aquest repte és la interculturalitat. Aquesta interculturalitat té com a noves característiques que s'experimenta i es viu a nivell local microglobalitzat i amb profunds desacords, però si es resolen, són d'enorme riquesa. És a dir, en aquesta nova concepció de la interculturalitat, el conflicte –els profunds desacords entre cultures– i la seva gestió, ocupen un lloc de primera importància. De fet, els conflictes que poden sorgir d'aquesta microglobalització són inherents a la interculturalitat, i la respecten. No poden no ser: si no hi ha assimilació. Aquest «joc» entre el local i el global, en el qual els «jo» som protagonistes, s'ha d'interpretar sempre.

En efecte, les coses no dites, les suposicions, la certitud respectiva d'entendre –quan no deixa de ser «entendre a la meua manera»–, les frustracions, l'expressió del pensament i del sentiment, poden generar un llenguatge intel·ligible i, per tant, nefast per a la convivència. En aquest marc, cada relació ha d'interpretar-se, doncs, per ser entesa, i sovint calen processos de mediació per entendre's entre les parts.

En aquest nou context que ens aporta la globalització, dos principis claus estan en joc: la participació i la mediació. El repte és fomentar l'intercanvi amb oportunitats iguals i assumir alhora la riquesa d'aquests conflictes, és a dir, trobar la manera de canalitzar-los –dialècticament si s'escau, però de forma pacífica–, perquè es creïn noves sinergies com a fruit d'aquesta interculturalitat. Això no significa que aquests processos estiguin exempts de conflictes, al contrari, i val més així per posar sobre la taula les reticències, les pors, els dubtes, els recels, els tòpics que entrebanquen una tranquil·la vida comunitària.

En aquest nou context que ens aporta la globalització, dos principis claus estan en joc: la participació i la mediació.

Així doncs, podem dir que la nova cultura microglobal porta –o hauria de portar– implícita una cultura de la participació i de la mediació, que permeti que la diferència existeixi i s'afirmi, possibilitant noves sinergies per superar pacíficament, positivament, pel bé del conjunt de la

comunitat, el conflicte d'interès i/o d'identitat vigent. Poden ser les eines que ajudarien a superar el xoc de les civilitzacions, cap a una construcció dinàmica contínua de la cultura de la societat de les comunitats.

El repte seria assolir la diversitat inserida, o sigui no pas una assimilació, ni una integració homogènia –fins i tot en contra de l'assimilació i/o d'aquesta integració–, sinó una diversitat que constituïria la característica essencial de la relació, sense que hi hagi domini, sinó respecte mutu, i alhora respecte dels temps de la història i respecte dels drets fonamentals dels sers humans.

En resum podríem dir que la globalització ha trencat el pensament únic –fixat en un discurs merament financer– i l'ha desbordat en positiu –obrint-lo a altres aspectes vitals: cultura, política i social. Aquest desbordament ha fomentat l'aparició de l'articulació local-global, així com un nou paradigma ontològic, una nova forma de ser al món. Aquest canvi ha propiciat l'aparició d'una nova categoria del subjecte que es mou amb l'entorn que es mou. Aquest nou subjecte canvia la

manera de ser ciutadà i persona en la relació, ja que el sentiment d'identitat no està relacionat exclusivament amb el territori –l'arrelament territorial ha canviat de modalitat–sinó amb una relació complexa amb l'entorn i amb els altres subjectes. La ruptura social, símptoma de les noves necessitats a les quals ni l'administració ni el tercer sector saben donar respostes, és fruit d'una gestió clàssica de la diversitat intercultural i es troba al cor del desbordament.

El subjecte ha canviat –el ciutadà i la persona–, ja no es tracta de subjecte o objecte assistencial, sinó cooperant i corresponsable amb el que l'envolta. La ruptura social s'ha de gestionar d'una altra manera, especialment des d'aquesta òptica de corresponsabilitat. És aquesta la nova necessitat expressada pels nouvinguts i tot element diferent en el si de la societat. És expressió de la necessitat de promoure un nou tipus de relació per tal de fer política, economia i societat d'una altra manera: en la diversitat inserida, on jo m'integro i tu t'integres en el nou context sociopolític a partir de la nova sinergia que la nostra relació crea.

Val a dir que encara estem en la fase de desbordament. Els canvis demostren la direcció presa. Es tracta de fomentar aquesta dinàmica perquè sigui fecunda i no disgregadora. Així doncs, està en joc la radicalització de la democràcia, que passa per saber interpretar la convivència i viure-la a partir de processos participatius i de mediació.

Aquests serien els reptes als quals s'enfronta l'actual associacionisme en el nostre país. Però també necessita de recursos per ubicar el seu coneixement i saber-lo encaixar en un nou context social microglobalitzat. A continuació puntualitzem aquells elements que han significat la clau de l'èxit de les mobilitzacions socials i que poden ajudar a situar les organitzacions per millorar l'abast dels seus objectius:

Alguns dels elements desbordants per cadascuna de les dimensions són els següents:

Dimensió organitzativa

- Voluntat de descentralitzar els espais de trobada, mobilització i acció (concepte de desterritorialització: la connexió és la causa, no el territori).
- Organització descentralitzada.
- Presa de decisions assembleària i moderació rotativa.
- Treball per comissions (són importants les comissions de logística, discurs, comunicació i difusió, sensibilització i, finalment, la comissió legal).
- L'ús de les noves tecnologies. La informació es difon per internet, per llistes de distribució, hi ha webs i fòrums de contrainformació.... Tothom hi té accés i la informació és transparent (per exemple, Indymedia).
- Accions pacífiques de desobediència civil.
- Component artístic de les mobilitzacions (performances, teatre...)
- Varietat d'accions creatives

Dimensió relacional

- Anonimat dels components: constitució de «campanya», no plataforma
- No s'institucionalitza. Els partits polítics demanen permís per assistir a les mobilitzacions. Els sectors institucionalitzats reben un dur marcatge per part de la resta de la xarxa (hi ha tensions i polèmica, ja s'inclouen cercles més institucionalitzats i moviments de discurs més radical, però la barreja és fructífera).
- Confluència entre actors, buscant les eines cooperació i de sinergia.
- Cadascú fa el seu rol. Per exemple, les associacions més de l'anomenat «tercer sector» donen legitimitat a la mobilització davant de la societat civil que no participa activament en la mobilització i davant dels mitjans de comunicació.

- El protagonista és la societat civil.
- Connexió amb les lluites globals d'altres punts del planeta.

Dimensió substantiva

- Els mitjans de comunicació són una peça clau: són altaveus de les lluites globals o les silencien.
- Notícies del moment (per exemple, la condonació del deute a tal país).
- Visió «glocal» de la causa que es defensa: el fet de connectar-se amb altres lluites estrangeres dóna coherència i sentit a la campanya.
- Discursos elaborats, argumentats i contrastats tècnicament. Els experts tenen un paper clau en la vessant de sensibilització ciutadana. Es converteixen pedagogs i pedagogues.

Dimensió simbòlica

- Radicalitat ideològica. Discurs incòmode per l'estatus quo. Obliga a ser crític amb l'entorn, amb el que t'envolta i com et comportes.
- Identificació de música en el moment (Manu Chao, Ojos de Brujo...)
- Referència a personatges coneguts i populars (per exemple, actors i actrius contra la guerra. Els premis Goya de 2004 van fer força difusió d'aquesta campanya).

Ens agradaria que aquest article no acabés aquí, sinó que fos un punt i seguit, ja que els plantejaments exposats estan encara oberts al debat. Podríem dir que encara estem vivint el desbordament de l'associacionisme clàssic fruit de l'encaix dels moviments socials en la nova articulació entre el local i el global. Vivim un nou temps per descobrir noves visions en l'organització social, nous paradigmes, noves aportacions, i en definitiva, noves pràctiques. I és en aquest marc que es troba el repte de la societat civil per ubicar-se «proactivament» en un món intercultural i micro-globalitzat.

BIBLIOGRAFIA

- Diversos autors. Guia útil per a la transformació social. Barcelona: Edicions col·lectives, 2003.
- FUSTER MORELL, Mayo i GONZALEZ GARCIA, Robert. "Impacto del proceso de los foros sociales en los movimientos globales de Catalunya" (informe no publicat). Barcelona: IGOP, (2005).
- GIDDENS, Anthony. Sociologia. Alianza Editorial, 1999.
- NICOLAU, Agustí "Propuestas para la diversidad cultural intercultural en la era de la globalización" *Cuadernos de propuestas por el siglo XXI*. Série Valores, Educación, Cultura. Ed. Charles leopold Meyer
- Observatori del Tercer Sector. *Llibre blanc del tercer sector civicosocial de Catalunya*. Generalitat de Catalunya, 2002.
- PELÀEZ, Lluç. "Mobilitzacions a Barcelona en el tombant de segle". *El pensament i l'acció. Quaderns de la Fundació Nous Horitzons*. Barcelona: Núm. 21 (2006).

WEBS CONSULTADES

- <http://www.moviments.info>
- <http://barcelona.indymedia.org>
- <http://www.tercersector.org>
- <http://www.pensament.com/filoxarxa/globalitzacio.htm>
- <http://www.luisvives.org/rets>, on trobem Rodriguez Cabrero, Gregorio (2005) Los retos del tercer sector en España en el espacio social europeo.
- <http://socio-anthropologie.revues.org/documents440.html>, on trobem Dimitrova, Anne (2006) Le «jeu» entre le local et le global: dualité et dialectique de la globalisation. a Socio-Anthropologie, núm. 16
- <http://www.institut-gouvernance.org> on trobem Scale of governance, 43 documents. "Articulating scales of governance: from local to global". Calame, Pierre "Indicateurs et gouvernance mondiale". Willis, Catherine "NGO's, TNGO's, TSMO's: their actions, impacts and concerns".
- <http://www.globalnet.org/horizon-local>, on trobem Vidal, Phillippe Territoire, enviroment et aménagement.
- <http://www.fph.ch>, on trobem Calame, Pierre (2002) Résumé de l'Agenda pour le XXI siècle. Proposition issue des travaux de l'Assemblée Mondiale de Citoyens.
- <http://www.gabrielperi.fr>, on trobem Pourre, Fabienne Du local au mondial, les territoires de la mondialisation
- <http://perso.orange.fr/marxiens>, on trobem Zin, Jean La démocratie à venir
- <http://dialnet.unirioja.es>, on trobem Miralles, Josep (2001) Reptes de la multiculturalitat. Vol. 4, núm. 12. ISSN 1138-9850
- <http://www.xtec.es/entitats>, on trobem Oliveras, Arcadi (2001) Conferència sobre la globalització i la immigració
- <http://www.courrierdelaplanete.org>, on trobem Breux, Sandra (2005) Démocratie participative local. Lerin, François et Tubiana, Laurence Environnement. Du local au global (et viceversa).
- <http://www.essex.ac.uk>, on trobem Dianni, Marco (2004) Do you still need SMOs? Organizations in civil society networks. University of Trento

SÍNTESI I RECOMANACIONS

Hem vist fins aquí algunes de les conseqüències de la globalització i l'emergència de la diversitat cultural en una ciutat com Barcelona i en una societat com la catalana, i com afecten, particularment, el seu teixit associatiu. És ara el moment de recapitular quins són els principals reptes que encaren les associacions, com es plantegen els debats centrals que han de permetre posicionar-se davant d'aquests reptes i quins recursos hi ha a l'abast de les entitats que poden facilitar-ne el tractament. Acabarem amb unes recomanacions sobre com orientar-se i actuar en aquest món global i divers que ens empeny a totes i a tots a assajar nous camins.

ELS REPTES D'UN MÓN GLOBALITZAT I CULTURALMENT DIVERS

Tres són els reptes principals als quals ha de respondre la societat civil organitzada –i la societat sencera en general– cada cop més inserida en un món global i amb més diversitat cultural al seu voltant:

- a) el reconeixement i assumpció de la diversitat cultural,
- b) la contribució a l'assoliment d'un mínim de cohesió social, i
- c) la generació de nous signes d'identificació que permeti a les persones adherir-s'hi (en un món cada cop més desterritorialitzat).

El repte de la diversitat cultural

Hem vist com la diversitat cultural en els camps comercial, religiós i juvenil, per posar tres exemples analitzats en profunditat, és vista com una amenaça. Els discursos contra els comerços estrangers, el rebuig a les mesquites o l'estigma que sovint acompanya els grups de joves llatins ens mostren la força de certs valors i estereotips etnocèntrics. Són visions que no podem ignorar, perquè s'han instal·lat en l'imaginari col·lectiu, entre altres factors, pel paper dels mitjans de comunicació, que solen reforçar aquestes imatges estereotipades. Aleshores, el repte és com transformem aquesta visió negativa de la diversitat cultural en un discurs que contempli el potencial creatiu i dinamitzador de la pluralitat d'estils de vida, de concepcions del món, etc., tenint en compte que no partim de zero, sinó més aviat de menys zero, per aquesta visió dominant sobre els altres, que ja no són només immigrants, sinó altres minories com ara joves, dones, gent gran, etc.

Davant d'aquest oferiment, les entitats de la societat civil tenen un paper clau a l'hora d'assumir com a organitzacions i ajudar a assumir a la ciutadania, la diversitat com un fet constitutiu i positiu de la nostra societat. Es tracta de reconèixer els altres –els nouvinguts estrangers, sí, però també aquells qui no participen del nostre projecte associatiu, però amb qui coincidim a la plaça o al carrer–, com a partícips de la pròpia societat, no pas com a estranys o passatgers.

El que sembla clar és que si no s'emprenen accions –tant des de l'administració com des del món associatiu– en la direcció de reconèixer i assumir la diversitat, tot comptant-hi a l'hora de fer qualsevol política, qualsevol actuació, la tendència és la dualització, és a dir la creació d'una societat dualista (o multiculturalista), on cadascú s'alinea i es relaciona principalment amb el seu grup cultural, que acaba esdevenint un grup ètnic definit per una sola adscripció principal (la religió, la llengua o el país d'origen). Per això, el segon repte rellevant aquí és el de la cohesió social.

El repte de la cohesió social

El reconeixement de la diversitat cultural ha de ser compatible amb el consens al voltant de certes regles de joc, de certs valors comuns, d'una llengua vehicular acceptada per tothom i, fins i tot, d'alguns objectius compartits per part de totes les persones i de tots els grups que formen part d'una societat. En efecte, per assolir la convivència (i no tan sols la mera coexistència), a més del reconeixement mutu de cadascú en i des de la seva diferència, cal un mínim d'acords sobre qüestions bàsiques, un *contracte social bàsic*, podríem dir-ne. Aquest concepte de *cohesió* no s'allunya gaire d'aquell altre d'*integració*, molt més a l'ús a peu de carrer, amb el benentès que la integració implica un reacomodament de totes les parts (i no pas només dels nouvinguts) i un procés de coneixement i aprenentatge recíproc, que no exclou ni nega el conflicte (el desacord fecund, que dèiem), sinó que el contempla com a part de les dinàmiques socials.

De nou, les associacions poden fer un gran servei en la direcció de facilitar la trobada, el debat i la discussió –precisament per plantejar el conflicte– i les experiències compartides entre uns i altres. S'imposa, doncs, una política d'inclusió de la diversitat cultural, entesa en sentit ampli, en què a més d'eines d'aproximació intercultural, ha d'haver mesures de benestar social generalitzades, en el sentit de garantir l'accés als béns socials bàsics per a tothom (ocupació, habitatge, educació, sanitat, etc.). Un altre cop, cal una acció concertada entre societat civil i societat política, entre ciutadania, associacions i Estat.

El repte de la identificació en un món globalitzat

Si fins ara hem vist reptes en el pla grupal o comunitari (reconeixement de la diversitat) i en el pla social (cohesió o entesa bàsica), el tercer és un repte que concerneix, sobretot, la dimensió subjectiva de la persona, tot i que té a veure amb el nivell geogràfic més ampli, el món global. És cert que la globalització planteja reptes a molts nivells, però hem volgut posar l'accent en un dels aspectes més microscòpics d'aquest fenomen, que afecta al sentiment de pertinença dels agents socials.

Sembla clar que la major interdependència entre totes les societats del planeta, fins al punt que es pugui parlar cada cop amb més sentit de l'*aldea global*, deixa en quarantena les divisions territorials tradicionals entre estats-nació. Paradoxalment, però, aquesta desterritorialització de les identitats nacionals i, per tant, també personals –o, per dir-ho en altres paraules, de desarrelament territorial– no ha conduït a l'adopció massiva d'una nova identitat cosmopolita, sinó a la implosió de múltiples identifications locals de contingut molt variable (nous corrents del feminisme, nova religiositat, ressorgiment de les identitats ètniques, etc.).

Davant d'aquest panorama de crisi dels vells referents en els quals la gent basava la seva identitat (nació, territori, entre d'altres també en crisi, com la professió), i de recerca en múltiples direccions de nous punts d'ancoratge, cal trobar nous signes d'identificació col·lectiva, que generin adhesió ciutadana i esdevinguin factors de cohesió social, precisament. Alguns dels moviments socials sorgits de la globalització –com les mobilitzacions altermundistes– són exemples d'aquesta emergència de nous símbols i nous mites pels quals val la pena lluitar i que agermanen gent d'arreu del món. El repte del moviment associatiu de les nostres ciutats és doble: d'una banda, contribuir a l'aparició d'aquests nous motius de compromís i mobilització ciutadana; però, per altra banda i no menys important, les associacions han de trobar elles mateixes el seu nord, el seu sentit de ser en un món que ja no és el mateix. Construir d'una cultura microglobal, actuar localment tenint en compte objectius més globals, cadascú des del seu àmbit immediat, però connectat amb xarxes de límits imprecisos, s'insinuen com a estratègies indefugibles.

ELS DEBATS DAMUNT LA TAULA

Un dels objectius de la present publicació ha estat aportar dades i reflexions per plantejar millor els debats que avui dia té sobre la taula el nostre país en termes de gestió de la diversitat cultural. A continuació, fem una síntesi de com abordar els següents debats principals:

- a) Quin model d'integració cultural volem per a la nostra societat: assimilacionisme? multiculturalisme? interculturalisme?
- b) Incorporació individual o incorporació col·lectiva de les persones nouvingudes (de les minories culturals, podríem dir-ne) al teixit associatiu local?
- c) Comunitat i associació: són nivells de relació complementaris o oposats?

És l'interculturalisme el camí?

En un moment en què els models estatals de gestió de la diversitat cultural estan en crisi, potser és l'hora de traslladar el debat de la integració a nivell local. Atès que perspectives clàssiques són objecte de qüestionament en el seu propi feu –l'assimilacionisme republicà a França, el multiculturalisme a la Gran Bretanya o a Holanda i fins el model segregacionista alemany–, cap ideologia està exempta de dubte. Per tant, la consigna és clara: discutim-les totes i optem per la que millor s'adeqüi a cada situació, la que més consens generi entre els agents socials de cada àmbit. En la promoció i organització d'aquests debats locals i en àmbit proper, el món associatiu, per la seva funció de proximitat amb la gent i amb el barri, hi té un paper central.

Ara bé, si hem de recomanar algun camí, d'entrada caldrà partir del reconeixement de la diversitat com un potencial de riquesa cultural i de possibilitats a tots nivells, amb independència del fet que cal també ocupar-se dels problemes (de comunicació, de convivència...) que hi puguin anar lligats. Això ja exclou alguns models extrems: l'universalisme a ultrança, que exclou la diferència cultural, o el model de segregació, proper a l'*apartheid*. Per tant, podríem optar per un pluriculturalisme, si més no de partida, però dins d'aquest sistema ideològic hi ha moltes variants, entre les quals destaquem el multiculturalisme, que posa l'accent en la igualtat entre comunitats, l'interculturalisme, que aposta pel diàleg i la cooperació entre grups culturals, o el mestissatge o fusió cultural, que aspira a la creació d'una nova comunitat sorgida de la síntesi de les parts. Sense descartar cap d'aquestes opcions, nosaltres apostem per la via interculturalista, en bona part perquè permet anar més enllà del multiculturalisme típic de les mostres de la diversitat, que s'accontenten amb concedir a cada minoria cultural un espai on autogestionar-se aïlladament. Ara bé, cal anar més enllà també d'un interculturalisme ingenu, basat només en l'intercanvi de productes culturals fàcilment consumibles (gastronomia, folklore, etc.) i de poca volada.

Si ens decantem, doncs, per l'interculturalisme, és perquè s'adiu bé amb una concepció dinàmica de cultura –això és, en permanent construcció–, que vagi més enllà de la rigidesa dels grups ètnics, únics amb patent de cors en el model multiculturalista, per donar cabuda a qualsevol grup –sigui d'edat, de gènere, de classe o de qualsevol altre lligam– que pugui aportar innovació a la dinàmica social global. Es tracta, per tant, de promoure la interculturalitat en sentit ampli i en múltiples direccions, de concebre un sistema sociocultural complex, capaç de donar entrada a persones amb identitats múltiples i potenciar la confluència entre agents diferents i, de vegades, fins i tot oposats, com a via per crear i per créixer. En aquest sentit, el conflicte no queda exclòs ni se'n busca la inhibició o la negació. Ans al contrari, a partir del reconeixement que la convivència intercultural no sempre es dirimeix en forma de diàleg franc, sinó que de vegades es manifesta en forma de conflicte d'interessos o de confrontació d'identitats, el conflicte esdevé una oportunitat per negociar, prendre perspectiva (reconeixement de l'altre i de si mateix) i arribar a acords generadors de noves oportunitats i també de nous conflictes. Ho hem vist a propòsit de

la constitució de l'associació juvenil de Latin Kings a Barcelona (capítol 4), o amb el treball dels grups promotors de comerç (capítol 2).

Una o més vies d'accés al món associatiu?

De vegades s'ha traslladat el debat de la integració entre diversos grups culturals al camp associatiu d'una forma excessivament simple. Així, sovint la incorporació de les persones immigrades, procedents de minories ètniques, a les associacions locals autòctones –les *de tota la vida*– ha estat símptoma de bona *integració*, potser perquè s'estava, en el fons, pensant en l'assimilació. No obstant això, alhora s'ha vist amb mals ulls la formació d'agrupacions per país origen, per considerar-les signe de segregació social o de creació de guetos. Al nostre entendre, si el debat ideològic entre models té sentit per prendre posició i orientar la pròpia acció a nivell de marc general, no es pot traslladar, sense més, a nivell local i quotidià, sense córrer el risc de caure en postures massa rígides. En efecte, la nostra experiència en diversos camps ens mostra com dins d'un mateix grup sociocultural es combinen opcions d'inclusió en la trama associativa general, amb la formació de noves associacions d'identificació ètnica, sense que siguin mútuament excloents. Per exemple, en l'àmbit de l'associacionisme comercial barceloní, que hem analitzat profusament en el capítol 2, l'existència d'algunes associacions de comerciants estrangeres (vinculades sobretot per interessos propis del sector comercial específic, com ara la importació de certs productes genuïns) no exclou que, a la vegada, els comerciants estrangers s'associïn a l'associació de comerciants del barri. De fet, hem vist que aquesta és una de les causes de la seva revitalització en determinats barris o carrers.

Des de la perspectiva de les associacions autòctones, una estratègia que combini el reconeixement de la diversitat cultural de l'entorn amb la preocupació proactiva per la cohesió social i la generació de noves identitats microglobals pot seguir diverses vies, totes legítimes. Així, si una associació es mostra sensible a l'acollida de persones novingudes dins del seu àmbit d'acció, i els obre la porta, tot respectant-ne la singularitat, més que contribuir a la seva assimilació i, per tant, a la pèrdua de diversitat cultural, es fa ella mateixa més representativa de la pluralitat del barri. Però també ens hem trobat exemples de creació d'entitats definides per la seva diferència –cas de l'Associació de Reis i Reines Llatines a Catalunya– que han entrat, així, en els circuits d'accés a l'ús d'equipaments i altres recursos públics, alhora que han passat a formar part de la xarxa d'entitats amb qui treballa l'administració local.

Així doncs, l'estratègia de posicionament en relació a la diversitat cultural varia en funció de cada àmbit i situació. Tot amb tot, des del nostre punt de vista, tenen més possibilitats de respondre amb èxit als reptes que dèiem més amunt –de la diversitat, de la cohesió i de la globalització– aquelles entitats que segueixen lògiques complexes, més que no pas posicionaments taxatius i inamovibles. L'àmbit religiós ens aporta una altre exemple valuós.

En el camp religiós, hi ha consens a adoptar la laïcitat –entesa com una forma de legitimitat política basada en la sobirania popular i no pas divina–, però això no hauria de ser equivalent a ignorar la importància que tenen algunes associacions religioses en l'àmbit comunitari (per exemple, com a dispensadores d'actuacions de benestar social). Això ens porta a recomanar que es «desprivatitzin» certes formes religioses que tenen a veure amb la vida comunitària (com ara la solidaritat envers els novinguts, que és important en les associacions musulmanes aplegades al voltant de la mesquita), és a dir, que se'ls reconegui un espai en l'àmbit comunitari –com passa justament amb entitats com Càritas. En aquest sentit, cal considerar les organitzacions religioses com a entitats de la societat civil i, per tant, no excloses de participar en la concertació de polítiques públiques.

Associacions i comunitats

L'aparició de noves entitats centrades en la comunitat d'origen de la població migrada no ens ha d'estranyar. S'afegeix a un sector associatiu centrat en l'etnicitat que ja existia a la nostra societat i que remet a relacions més comunitàries (solidaritat i reciprocitat entre gent que comparteix identitat, relacions de proximitat, preservació de la tradició, etc.). Pensem, si no, en les *comunidades rociaras* o en els *hogares* formats per membres d'anteriors onades immigratòries al nostre país. D'alguna forma, és conseqüència d'estils de vida més centrats en la comunitat que, d'altra banda, s'expressa en una major ocupació de l'espai públic, fenòmens –la vida comunitària i l'ús més freqüent de l'espai públic– que es troben en retrocés entre la població autòctona i, sobretot, entre les classes mitjanes i altes. Sovint aquestes expressions col·lectives i aquest major ús del carrer i les places són percebudes com una amenaça per aquesta població, com si d'una invasió es tractés. Ho hem vist en els casos dels conflictes per l'obertura de mesquites i també en el cas de joves llatinoamericans que ocupen places i altres espais.

En canvi, podem prendre'ns aquesta revifalla dels fenòmens comunitaris entre la població nouvinguda com una oportunitat i un repte per a la societat sencera: el retrobament de l'esperit comunitari, la recuperació de l'espai públic com a lloc de totes les diversitats i l'assumpció com a propi d'un entorn (carrers, comerços, places...) plural.

Les associacions i entitats civils, que es troben a cavall entre la comunitat i l'administració, poden fer una tasca notable de reconeixement i visibilitat d'aquesta riquesa comunitària que aporten els col·lectius nouvinguts, i que se sumen al teixit sociocultural autòcton. Les associacions no poden donar l'esquena a la comunitat. Per això és tan important que treballin plegades, amb suport públic, al costat de grups de ciutadania o, simplement de veïns o veïnes, en la gestió compartida de qüestions d'interès general. Eines com els plans de desenvolupament comunitari o la mediació comunitària poden afavorir aquests processos de treball en xarxa, amb la participació de múltiples agents (ciutadania, membres d'associacions, professionals dels serveis, representants institucionals...).

L'APARICIÓ DE NOUS RECURSOS EN LA GESTIÓ DE LA DIVERSITAT EN ELS ÀMBITS ASSOCIATIU I COMUNITARI

Un dels objectius de la present publicació ha estat mostrar alguns recursos disponibles que poden ajudar les associacions i els poders locals a abordar els reptes que la diversitat cultural i la globalització plantegen.

En primer lloc, hem vist, a través d'experiències concretes, les possibilitats que ofereix la **mediació intercultural comunitària** per a la resolució de conflictes i la seva transformació en elements generadors d'innovació social en àmbits com l'associacionisme comercial o juvenil. Instruments com els *grups promotors del comerç* demostren que és possible convertir la desconeixença i mal confiança inicial entre petits comerciants autòctons i estrangers, en col·laboracions fructíferes per a ambdues parts, en un procés d'apropament i recerca d'interessos comuns, que acaba tenint molt de treball comunitari. De vegades, els equips mediadors actuen com a connectors inicials entre grups marginals i xarxes que ja funcionen de forma coordinada, i a les quals els primers s'acaben incorporant com un agent actiu més, com en el cas del procés que va dur a la creació de l'Associació de Reis i Reines Llatines a Catalunya.

Hem vist també la importància de comptar amb **equips i recursos especialitzats** per gestionar àmbits específics com el de la diversitat religiosa. És el cas del Centre Interreligiós de Barcelona o del Programa per al diàleg ciutadà entre creences i conviccions de Badalona, ambdós gestionats per l'entitat Unescocat. En alguns casos on s'han produït conflictes de convivència manifestos –com els desencadenats per les protestes de sectors veïnals en contra de l'obertura d'espais de culte musulmans–, a banda de poder recórrer a intervencions de mediació comunitària, també cal considerar metodologies de més llarg termini, quan el conflicte no és abordable en la fase àlgida, com ara la **investigació i acció participativa**.

En tercer lloc, ens hem ocupat de tot un seguit de programes propis del treball comunitari i del treball en xarxa, que aporten recursos per a la gestió de la diversitat cultural molt valuosos, com ara els **plans de ciutadania** –que incorporen sovint **consells de ciutadania**, òrgans útils per a establir lligams regulars entre els diferents agents socioculturals–, els **plans educatius d'entorn**, els **plans de desenvolupament comunitari** o d'altres. Es tracta, en tots els casos, d'instruments de planificació i gestió d'actuacions de caràcter participatiu, on són clau el (re)coneixement, la cooperació i la corresponsabilitat de tots els agents de la comunitat –amb tota la seva pluralitat. És a dir, són eines especialment indicades per abordar els reptes de cohesió i diversitat cultural de què parlàvem.

Finalment, respecte als reptes que planteja la globalització al moviment associatiu local, hem fet un repàs de dos moments clau del desenvolupament del que hem anomenat cultura microglobal: els moviments globals a Catalunya i el procés de descentralització –encara en marxa– del Fòrum Social Mundial. Això ens ha permès oferir un repertori d'elements desbordants de les xarxes crítiques de la globalització, dels quals destaquem:

- a nivell organitzatiu: descentralització dels espais de trobada, rellevància de la comunicació i la logística, ús de recursos artístics.
- a nivell relacional: protagonisme de la societat civil, connexions transnacionals.
- a nivell substantiu: visió glocal, discurs elaborat tècnicament.
- a nivell simbòlic: radicalitat ideològica, adhesió d'artistes i persones populars.

RECOMANACIONS

El camp de reflexió i acció que, amb l'emergència de la nova diversitat cultural i l'aparició d'una cultura microglobal, s'obre per a les associacions és encara relativament verge i inexplorat. Tot i que acumulem ja algunes experiències, com les que recull la present publicació –el treball amb els grups promotors del comerç com a reactivadors d'associacions de comerciants, la gestió pública de la diversitat religiosa, dins d'un marc de laïcitat, la incorporació d'una entitat com els Latin Kings dins del circuit d'entitats juvenils del barri de Roquetes... –, el cert és que es tracta d'un camp en efervescència, on seria prematur aventurar pautes de posicionament i tractament d'aquests temes per part de les entitats. Per tant, les recomanacions que segueixen són, segurament, orientacions molt bàsiques –a risc que, per algun lector ja bregat en aquests temes, puguin resultar obvietats–, perquè entenem que la seva concreció i desenvolupament és, necessàriament, a les vostres mans.

1. Observar els canvis d'un entorn cada cop més divers i globalitzat

Voldríem destacar, en primer lloc, la importància d'estar atents al canvis que es produeixen en l'entorn local i global, que estan interrelacionats. Com a agents immersos en la trama associativa i social del vostre barri o ciutat, sou vosaltres, millor que ningú, qui podeu erigir-vos en observadors privilegiats del vostre entorn immediat i no tan immediat, però que hi està directament relacionat. És clar que, per fer-ho us poden ser molt útils estudis i documents que hagin elaborat investigadors socials i altres professionals, però el diagnòstic l'heu d'acabar fent vosaltres, els agents locals.

Dit això, cal anar més enllà de la visió corrent sobre la diversitat cultural, perquè és plena de prejudicis etnocèntrics –és a dir, fets des de la posició de grup ètnic que també som– i d'estereotips que cal posar en suspens. Es tracta de tenir en compte la **complexitat** dels diferents col·lectius i situacions. Cal desconfiar de les interpretacions dels fets socials que ho redueixen tot a una causa o dimensió: el problema no és mai exclusivament cultural, ni exclusivament econòmic, ni exclusivament religiós... És en la conjunció de diferents d'aquest plans on cal situar un fenomen social per comprendre'l. D'altra banda, sovint cal anar més enllà de la visió que donen els mitjans de comunicació dels fenòmens interculturals, sovint estereotipada i alarmista, com hem vist en el cas dels Latin Kings.

2. Invitar els altres a debatre conjuntament els problemes de l'entorn

Sovint els temes que ens apareguin com a rellevants en el diagnòstic, poden ser vistos i interpretats des de diversos punts de vista. Per això, el debat és un bon exercici per posar damunt la taula totes les visions i arguments, abans de prendre decisions i traçar estratègies d'intervenció.

Com a entitats de base, ja sigueu generalistes o sectorials, esteu en una posició immillorable per organitzar, conjuntament amb altres entitats del territori o del sector, debats per tractar de temes candents i d'interès general, tot convidant aquells grups més novells, que encara no coneixen gaire el terreny, o més marginals, per incorporar totes les perspectives. L'organització d'aquests actes té una doble finalitat: plantejar-se col·lectivament els nous reptes lligats a la creixent diversificació cultural i globalització i alhora, en plantejar-se'ls conjuntament amb els nous agents socials que emergeixen (noves entitats, nous moviments socials, amb persones de diferents orígens, edat, gènere...) conèixer directament aquest nous agents i els seus punts de vista. Com a resultat de tot plegat, obtindrem una perspectiva molt més rica i plural en el tractament dels problemes, i farem xarxa.

3. Fer-vos vostres els recursos públics i comunitaris a l'abast

Un pla de ciutadania, igual que un pla comunitari, no té sentit sense la implicació activa i protagonista de les entitats i dels veïns i veïnes de l'entorn. Tots els recursos que hem anat presentant al llarg dels capítols només poden ser útils si la gent que n'és la principal usuària se'ls fa seus. Per això, cal conèixer els recursos que hi ha a l'abast, així com les metodologies participatives i de treball comunitari disponibles, i aplicar-los en el context concret de cada situació. Cal apropiarse'ls, en el sentit d'adequar-los a la pròpia realitat. No cal dir que aquests programes comunitaris aporten beneficis no només pels nouvinguts (reconeixement de la seva diferència, inclusió social i coneixement de l'entorn), sinó també per als autòctons (renovació, ampliació d'horitzons i augment de la participació ciutadana).

En el fons, es tracta d'un exercici d'enfortiment associatiu i comunitari (d'*empowerment*, que en dirien els anglosaxons) i de participar activament en la gestió de les polítiques públiques que els afecten. Per posar un exemple, les associacions locals poden contribuir –i molt– a la tasca d'acollida de la població nouvinguda a un barri o una ciutat; ara bé, aquesta població d'origen forà amb les seves xarxes i connexions amb gent i entitats d'altres països, de segur que poden ajudar els primers a obrir-se a un món cada cop més interdependent i desterritorialitzat. En l'àmbit comercial es veu ben clar. D'una banda, les associacions de comerciants poden fer una funció informativa i d'assessorament als nous comerciants, com un primer pas per obrir-los la porta a la incorporació a l'associació com uns socis més, ajudant així a vertebrar el petit comerç del barri. Però d'altra banda, algunes associacions comercials de persones immigrades, amb connexions amb organitzacions internacionals, poden aportar, ben segur, la seva experiència internacional en el procés de necessària adaptació del petit i mitjà comerç a mercats cada cop més globals, o bé a l'hora d'atreure el públic nouvingut.

Revertir la diversitat cultural i la creixent globalització en pols de renovació del teixit associatiu i de desenvolupament comunitari: aquest és el repte i el camí.

ÚLTIMES PUBLICACIONS

Dossiers

21. El libro rojo de las asociaciones de vecinos
23. L'imperfecte comunicador associatiu
24. La excelencia en el sector asociativo
25. Les associacions al divan
28. La formació a les associacions
29. Radiografia de les associacions de voluntariat de Barcelona
30. Porque quiero mi asociación, la reinvento
32. Petit diccionari crític-etimològic del sector associatiu del voluntariat de Barcelona
33. El paper de les associacions en la governabilitat de les ciutats
35. Manual per al funcionament dels Grups d'Ajuda Mútua
37. El café de l'Associació
38. Més ciutat, més participació
39. Las asociaciones relacionales, el gran reto del 2000
40. Per què el sector associatiu ha de ser transparent?
42. Cap a un nou model d'associacionisme
43. Associacionisme i cultura de la pau
44. El Voluntariat. reptes de futur i experiències properes
45. BCN, Ciutat oberta a la participació
46. La Banca Ètica
47. Conclusions del Primer Congrés de les Associacions de BCN (*exhaurit*)
48. Diversitat cultural i globalització: nous reptes per al moviment associatiu

Útils pràctics

9. Manual bàsic de comptabilitat aplicada a petites i mitjanes associacions
10. Gestió Integral d'Entitats I –L'organització interna
11. Gestió Integral d'Entitats II –La comunicació
12. Gestió Integral d'Entitats III –Gestió econòmica
13. Manual bàsic per a l'elaboració i avaluació de projectes
14. Fiscalitat associativa pràctica
15. El món associatiu i les noves tecnologies
16. Gestió positiva del conflicte a les associacions: mediació
17. Noves formes de finançament associatiu
18. Manual Legislatiu Associatiu
19. Cooperació entre entitats. El treball en xarxa. Creació i dinamització de federacions
20. Idees per associacions participatives

Les publicacions de Torre Jussana han esdevingut una col·lecció referent en idees i pràctiques associatives. Aquests *Dossiers* i *Útils pràctics* ofereixen temes generals i específics amb l'objectiu d'actualitzar la informació i facilitar la gestió de les associacions. A més de tractar temes del sector també ens presentaran altres models de treball estatals i europeus.

Us hi podeu subscriure gratuïtament –les associacions de Barcelona ciutat– o bé comprar-los a Torre Jussana.

Per a les associacions de fora de Barcelona ciutat el preu de tots els materials és de 5 €/unitat.

La relació de materials disponibles, preus i condicions la podeu trobar a la nostra web: www.bcn.cat/tjussana, o bé trucant al 932 918 888, de dilluns a divendres de 10 a 13 h i dilluns i dimecres de 16.30 a 19.30 h.

Torre Jussana
Serveis Associatius

Consell Municipal
d'Associacions de Barcelona

C/ Llacuna, 161, 4a. plta.
Tel. 932 918 888
Fax: 932 918 880
08018 Barcelona
tjussana@bcn.cat
www.bcn.cat/tjussana